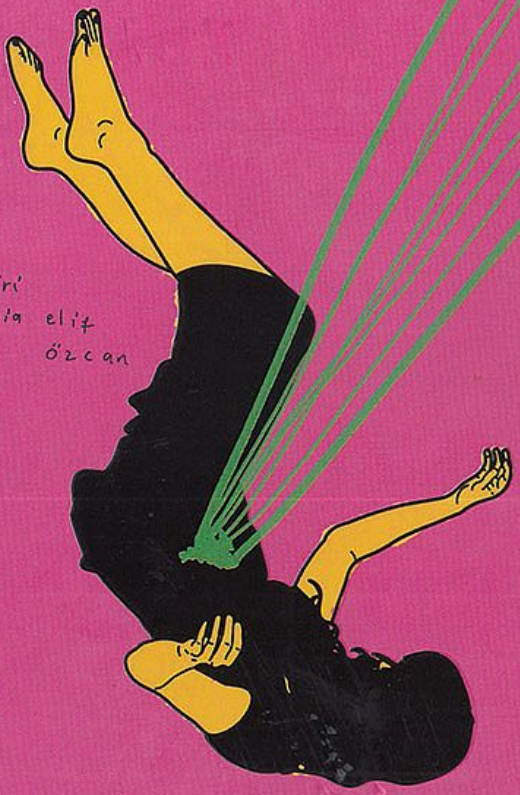
bakış

çeviri
rabia elif özcan

TİMAŞ

roman

women's fiction
prize finalisti
2018

jessie greengrass

iyi ki kitaplar var...

TİMAŞ YAYINLARI

İstanbul 2019

timas.com.tr

BAKIŞ
Jessie Greengrass

Dünya Roman - Öykü

TİMAŞ YAYINLARI | 4765
Dünya Edebiyatı Dizisi | 62

EDİTÖR
Ayşe Tuba Ayman

KAPAK TASARIMI
Barış Şehri

İÇ TASARIM
Nur Kayaalp

1. BASKI
Ekim 2019, İstanbul

ISBN
ISBN: 978-605-08-3023-1
9 786050 830231

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT
Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Sok. No: 8
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul
Telefon: (0212) 482 11 01
Matbaa Sertifika No:16086

YAYIN HAKLARI
© *Sight*, Jessie Greengrass. 2018 yılında John Murray Publishers tarafından yayımlanan bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları AnatoliaLit Ajans ile anlaşmalı olarak Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir. İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

bakış

çeviri
rabia elif
özcan

jessie greengrass

JESSIE GREENGRASS

1982 yılında dünyaya gelen Jessie Greengrass, yaşadığı Cambridge ve Londra'da felsefe okudu. 2015'te yayımlanan öyküleriyle Somerset Maugham Ödülü ve Edge Hill Kısa Öykü Ödülü'nü kazandı. 2018'de *Bakış* adlı ilk romanını yayımladı ve Women's Prize for Fiction ödülü finalistleri arasına girdi.

Her şeyi zorlaştıran ve bir o
kadar mümkün kılan Ada'ya

I

Bir başka yaz başı, hava belirsizliğini koruyor ama önceki kadar keskin değil. Ve ben yeniden hamileyim. Önümde tüm sıradan ve işler dağınıklığıyla çalışma masam uzanıyor, ötesinde de kızımın Johannes'in gözetiminde oynadığı bahçeye açılan, yağmurla ıslanmış manzaralı bir pencere. Son zamanlarda o çocuksu yakınlığını yitirmeye başladı kızım. Bunu, birlikte yürürken fark ettim, adımlarımız ayrılınca; veya bir masada karşılıklı otururken –şimdi ne kadar da uzamış ve hareketlerine yerleşen o kararlı tutumla ne kadar dik. Bir zamanlar düşünceleri, hava durumu gibi okunurdu yüzünden. Fakat o okunaklı esneklik gitti ve ifadesi eskisi kadar şeffaf değil artık: Karmaşıklık, beraberinde birtakım gizemleri de getirdi. Onu kucakladığımda vücudunun ağırlığı, beni şaşırtıyor; hissettiğim yabancılık, sanki aramızdaki mesafeyi ikrar ediyor. Eskiden bir eşya veya kendi bedeninin bir uzantısıymışım gibi üzerime tırmanır, bacaklarıyla belimi sararken kollarını da boy-

numa dolardı, düşünülmeyen ya da belki çok yakından bilinen biriymişim gibi. Şimdi benden ayrı duruyor ve ona uzanmam gerekiyor. Her iki durumda da yetişkinliğe doğru ilerleyişi, bir bakıma kayboluş gibi gelene dek biraz daha uzaklaşıyor. O, kendi benliğine erişirken bense onu gittikçe daha az tanıyorum. Olması gereken de bu zaten; o uzaklaşırken ben yerimde kalacağım. Yine de hâlâ düşünüyorum; eğer yapabilseydim şimdi, altınçanağı çalılarının vahşi sarıdan yığını karşısında durduğu yere uzanıp onu kendime çekebilir, her zaman gözümün önünde tutar, böylece daima tanıdığım halinden ibaret kılabilirdim.

28 Aralık 1895'te, Paris'teki Salon Indien du Grand Café'de Lumiére Kardeşler, Auguste ve Louis, sinematografik filmlerinden bir seçkiyi ilk defa halka sundu. Tüm o öğleden sonra boyunca Capucines Bulvarı'nda nefesleri dondurucu havaya karışan bir insan kuyruğu, hayret beklentisiyle bekledi. Ardından, sunta sırtlı sandalyelere sıra sıra oturarak filmi izlediler: Henüz bebek olan kızını bir balık fanusunun üzerinde tutan, içindeki suyu rahatça görebilmesi için de ayakları üstünde denge sağlamasına yardımcı olan Auguste'un siyah beyaz, titrek görüntüsü. Böylelikle filmin yuvarlanarak kaybolan kareleri, içerideki kış karanlığına aylar öncesinin bir yaz ikindisini getirmişti. Tam bu sırada altı yüz mil ötedeki Wurzburg'un Bavarian kentinde fizik kürsüsünden Wilhelm Conard Röntgen, üniversitenin Fizikçi Tıp Topluluğu başkanına bir makale yetiştirmek için sokaklardan hızla geçiyordu, X-ışınının ilk tanımı. Lumiére Kardeşler filmlerini hazırlayadursun,

Röntgen haftalar boyunca pencereleri, kışın cansız güneş ışığını engellemek için kalın kumaşlarla örtülü laboratuvarında tek başına çalışmış, opak görünen her şeyin nasıl şeffaf hale dönüştüğüne tanık olmuştu. Opak materyaller –odun, taş, kendi bedeni– onun için gölgeli bir taslağa indirgeniyor, alt tabakada fotoğrafik bir plaka boyunca saçılan bir dünya imgesi bırakıyordu geride –metal ve kemikten oluşan bir katalog, çürüyerek sinemanın yüzey muhafaza tekniğine karşı çıkamayacak malzemeler.

Yıllar önce, bu iki günün kesişmesini düşünürken aklıma takılan hususi bir nokta vardı. Çocuk sahibi olup olmama konusunda karar vermeye çalışıyordum. Aylarca, tüm ıslak bahar ve erken gelen, ışıksız bir yaz boyunca Johannes'le birlikte akşamları kanepede veya bahçede yan yana oturup bunun hakkında konuştuk, bazen de hiç konuşmadık. Ama sanki bunun dışında başka hiçbir şeyden söz etmiyor gibiydik; söylediğimiz her şey, kendimi içine yerleştirdiğim bağlardan bir türlü kurtulacak yol bulamayışıma bir alt metin oluşturmaktan ibaretti. Çocuk sahibi olmayı büyük bir tutkuyla istiyordum, ama kendimi hamile kalmış veya anne olmuş bir kadın olarak düşünemiyordum. Tek görebildiğim o anki halimdi, veya öyle olduğunu düşündüğüm kişi: Tek başına, merkezsiz ve korkmuş. Doğumun geri dönüşü olmayışından ve sonrasında beni bekleyen süreçten korkuyordum; çocuk yetiştirmenin, o kaçınılmaz sorumluluğun her bir hareketimi nasıl ölçülü kazalara dönüştüreceği, orantısız biçimler verme niyetinde değilken bir başka hayatı şekillendirme fikri beni dehşete düşürüyordu ve bu iki kutbun –tutkularım ve korkularım– arasında sıkışmışken acınası haldeydim,

üstelik Johannesi'i de aynı duruma sürüklemiştim. Geçen her bir dakikada bir karara varıldığından emindim; ancak hiçbiri tutunamıyordu bunların: Sıçrayarak karşı tarafa geçmek üzere bir yarığa gözlerimi dikmiştim sanki; her seferinde, yaptığım atakla tümseğe daha çok yaklaşıyor, sonra kaçıyordum. O yıl kim bilir kaç defa Johannes'in karşısında, dizlerimin üzerinde yere çöktüm:

"Ne yapacağımı bilmiyorum, sence ne yapmam gerekiyor?"

Sonunda yalnızca başımı ellerinin arasına alıp,

"Seni seviyorum,"

dedi, çünkü tüm bu tartışmadan tükenmişti.

Onun için cevap belliydi: Bir çocuk sahibi olacaktık ve sonrası kendiliğinden gelecekti. Ne yetersiz gelmekle, birini bütün yapma görevini yerine getirememekle kendini korkutuyordu ne de sonrasında, her şey için artık çok geç olduğunda, yerin ayaklarımız altında kayıp bizi düşürebileceğini, o arzuladığımız çocuğun aramızdaki boşlukta yuvarlanıp gidebileceğini görüyordu. Bana ne söyleyeceğini bilemeyenlerden değildi ama kimi zaman sesinde aceleyle bastırmaya çalıştığı bir hayal kırıklığı yakalamaya başlamıştım. Gün içinde çalışmak yerine, o sıralar boş olan bahçemizin manzarası karşısındaki çalışma masama kurulup Lumiére kardeşlerin kırk iki saniyelik *La Pêche aux poissons rouges* filmini izledim. Böylesi zamanlarda tutunduğumuz şey de budur: Dünyada bir çözüm olduğuna dair yanılsamalar, keşke bir de bulabilsek onları. Bana öyle geliyordu ki Lyon'da, yüzyıllar öncesi-

nin bir ikindi vakti o bebeğin merakla kameraya dönen yüzünde tüm çocukluğun özü damıtılmıştı. Daha dikkatli bakarsam, Auguste'un, kızını elleriyle nasıl tuttuğunu, bebeğin su yüzeyine uzanıp dokundukça nasıl gülücükle karşılık verdiğini her ayrıntısına kadar kendi bedenimde duyumsarsam onlardan biri olmanın nasıl hissettirdiğini anlayabilirdim. İşlerin nasıl yürüyeceği hakkında hiçbir fikrim yoktu; aynı evin içinde Johannes, ben ve bir çocuk. Kendi babam, çocukluğumun yarısında kayıp gitmiş, ardında kendine dair pek az şey bırakmıştı. Annemse henüz yirmili yaşlarımın başındayken hayatını kaybetmişti. Ölümü öyle yıkıcı olmuştu ki ilerleyen aylar boyunca mutsuzluğumu fark edememiş, üzerime örtülen o kasvetli örtüyü, nihayet gelecek olan yetişkinliğin bir işareti sanmıştım. Sonunda anladım ama; dünya göründüğü halinden ibaretti yalnızca, soğuk ışık altında sert bir yüzey. Yasın bile yerleşmek istemediği o boşluğu doldurmak için okumak zorundaydım, başlarda hiçbir ayrım yapmaksızın, elime ne geçtiyse. Böylelikle annemin ölümüyle tümden yerle bir olmuş bölük pörçük temellerin üzerine, Wilhelm Röntgen ve X-ışını tarihinin başlangıcı üzerine kendimi yeniden inşa ettim. On dokuzuncu yüzyılın sonunda, gittikçe kararan o yegâne ikindi vaktindeki rastlantıya tesadüf etmesiyle şimdi bu iki olayın birbirine nasıl uyduğunu, eş zamanlılığın onları nasıl bağladığını görebilseydim, o zaman onların merceklerinden kendi hayatımı üzerine inşa ettiğim çerçeveyi de görürdüm. Ve beraberinde çerçevenin altında yatan ilkeyi ya da mutsuz bir ergenlikten güçlükle çıkabilmişken henüz, anneliği nasıl düşünebileceğimi... Hatta belki yanılıp hata yapmayacağım bir geleceğin gü-

vencesini bulabilirdim –ama nihayetinde böyle bir şey yoktu. Önem ile karıştırdığım şey, salt rastlantıydı –Paris kasabalıları sokakta beklerken bir başka yerde Röntgen boş bir üniversitenin koridorlarında koşuyordu. Her bir ikindi, geceye doğru akarken, kedi ağlamaklı miyavlamasıyla yemek isterken ve üst kattaki odasında çalışan Johannes, akşam vaktine doğru ayaklandığını işaret eden döşemelerin sevimli gıcırtısı eşliğine yer değiştirip hareket ederken ben olduğum gibi kaldım. Karşımdaki bilgisayar ekranında *Pêche aux poissons rouges* tekrar tekrar oynuyor, çocukla babasının görüntüsü, uygun kilidi bulmayı başaramadığım bir anahtar gibi dönüyordu.

Henüz çocukken, memleketleri Almanya'dan ayrılıp üç yaşına bastığında yerleştikleri Hollanda'da Wilhelm Conrad Röntgen, akademik anlamda öne çıkan bir yetenek sergilememişti. Hiç değilse erken gelişmekten pek fazlası olmayan bir mekanik yeteneğinden söz edilebilirdi belki; dişli ve kaldıraçlarla ifade edilen bir hayal gücü ve ileride kendi laboratuvar malzemelerini yapmada kullanacağı el becerisi. Ancak üretmenin yakınlığıyla iç görünün kazanılabileceğine inanıyordu Röntgen. Bunun dışında derslere özel bir ilgi duymayan, üstelik dikkati kolayca dağılan sıradan bir çocuktu. Yine de kararsız yapıdaki bir çocuğun, hayalci olarak nitelendirilebileceği doğaya, dış mekânlara karşı bir merakı vardı. On yedi yaşına geldiğinde ustalarından birinin karikatürünü çizen kişiyi ifşa etmeyi reddedince Utrecht'teki teknik okuldan, üniversiteye kabul edilmek için gerekli nitelikleri edinemeden uzaklaştırılmıştı. Bunun

yerine Zurich'te, yeterlilikten ziyade sınavla alım yapan bir politeknikte makine mühendisi öğrencisi oldu. Ne ki oradan taşınıp üniversiteye yerleştikten ve Profesör August Kundt'un etkisi ve baskısı altında doktorasını tamamladıktan sonra bile mezuniyet belgesinin bulunmayışı, hep bir engel olarak karşısına çıktı. Dolayısıyla Kundt'un asistanı olarak Würzburg ile Strasbourg arasında mekik dokumaktansa kendi hakkı olan akademik pozisyonu elde edinceye kadar birkaç yıl geçmesi gerekti. Bu süreçte uygulama alışkanlığını edinmişti gerçi; hayal gücünün zıddı gibi görünen, tereddütsüz bir bağlılık. Sonrasında da hayatının her alanında karşısına çıkan zorlukların üstesinden aynı katı kararlılıkla geldi –evlilik, arkadaşlık ilişkileri, ilgiler, iş hayatı: Sabit, yolundan sapmayan, bir hedefe doğru artarak ilerleyen gelişme; elde edilen şeyin somutluğundan emin olunana dek her adımı dikkatlice atılmış, test edilmiş, tekrar denenmiş. Röntgen, çocukken mekanik aletler yapmada gösterdiği titizliği yeniden edinmişti. Böylelikle fotoğrafçılık ve bilimsel çalışmalarının yanında otomatik piyanolara karşı içinde bir ilgi gelişmeye başladı. Konuklarına göstermek üzere çizim odası için bir Welte-Mignon satın aldı. Ayrıca dış mekânlara olan sevgisi, kar ve kış sporlarına düşkünlüğü de sürüyor, güz aylarını Engadin Dağları'nda geçirip baharları Como Gölü'ne gidiyordu. Bu gezilerde, sağlık durumu her zaman iyi olmayan karısı Bertha'yı da at arabasıyla beraber yanında götürüyordu. 1895 yılının kışında, ellinci yaş gününün üzerinden altı ay geçtikten sonra hayatı bir çeşit seyrüsefere dönmüş, kendi mekanizmalarından birinin tatmin edici şeklini almış gibi geldi ona: Adamakıllı yapılıp sağlam bir zemine kurulmuş,

iyi muhafaza edilmiş, özenle cilalanmış. Üniversitedeki pozisyonu güvence altındaydı ve normalde seçkin bir kariyere sahipti. Alanında saygı duyulan biriydi; kitaplardaki bölümlerde değilse bile dipnotlarda, kaynakçalarda, yani dikkatli araştırmaların ayrıntılarının yer aldığı, bir konunun özünü içeren kısımlarda ismi anılıyordu. Ardından, önceki çalışmalarına dönmeden evvel X-ışını üzerine birkaç hafta daha çalışıp konu üzerine söyleyebileceği her şeyi üç kâğıtta topladıktan sonra dönüp bakınca bu küçük nam, kaybettiği bir şey gibi göründü ona; aniden alaşağı oluşu, pişmanlık duyulması gereken bir hareketti sanki.

Yirmi birinci yaş günümün üzerinden çok geçmeden annem hastalandı. Artık bakımından sorumlu hale gelmeme rağmen uzun süre kazancımla hiçbir şey olmamış gibi devam ettim; üniversiteyi bıraktıktan sonra taşındığım, Elephant and Castle kavşağının arkasındaki paylaşımlı apartmanda yaşamayı sürdürdüm. Buradan her sabah annemin pek de gösterişli olmayan evine gidiyordum. 60'lı yıllardan kalma villa, şehir sınırlarının kilometrelerce ötesine dek uzanan kestirme anayolun arkasına kuruluydu. Etrafında saçaklar altında birbiri içine geçmiş küçük kasabalar yer alıyordu. Tüm hayatımı burada geçirmeme rağmen eve karşı pek yakınlık duymuyordum, bana kalırsa annem de böyle hissediyordu. Buraya yerleşmemiz bir tercih ya da ilgi meselesi değil, durum gereği olmuştu, –gitme isteğimizin "daimi bir geçicilik" diye nitelendirildiği türden. Keşke bizi burada tutan şeyleri –iş, okul, günlük rutin veya bir düşünce olarak alışkanlıklar, fayda-

sını göremesek de şehre uygun bir mesafede oluşundan duyduğumuz memnuniyet– hayatımızdan çıkarabilseydik. Üç yıl önce üniversiteye gitmek için ayrılırken hiç değilse buradan kurtulacağımı düşünmüştüm. Hayatım kaçınılmaz olarak yükselen, giderek artıp uzaklaşan bir eğri halinde gelişecekti. Ancak sonra annem hastalandı ve bir kez daha oraya dönmek zorunda kaldım. İş bulma girişimlerimden vazgeçtim ve onun yerine her sabah bu yolculuğu tekrarlamak üzere boş banliyö treninde, çizgili pencere camından bakıp karşıdan gelen, içlerindeki tıklım tıklım canın ağırlığını yüklenmiş vagonları izlerken buldum kendimi. Haksız yere yaşadığım bu zorunlu geri dönüş beni öfkelendiriyordu. Öte yandan öfkemin olanaksızlığını, durumların başka türlü olamayacağını biliyordum. Kimi sabahlar takım elbiseli insan selinin karşısında bilet gişesine ulaşmak için kendimi zorlarken çocukluğun güçsüzlüğünü duyumsuyordum. Haksızlığın farkındaydım, ama buna karşı gelmek de boşunaydı. Akşamlarıysa hastane randevuları ve serumlarla geçen saatlerin ardından, bir yığın bulaşık yıkanıp tabaklar boş mutfakta çift çift kurutulmaya bırakıldıktan sonra, o sessiz ikindilerden sonra, öğle yemeği ile çay arasında, endişeden, hayatların sonlarındaki anlamsız bezginlikten başka bir şeyin doldurmadığı boşlukta tüm yolu geri dönerdim. Nadiren de olsa ortaya çıkan ufak sorunlar yüzünden şehre dönmek yerine orada kalır, çocukluğumun geçtiği odada uzanıp bahçeden gelen ezgileri, tilki seslerini, kavşaktaki trafik gürültüsü yerine baykuşların ötüşünü dinlerdim. Ben uzanırken dünya bir başka yerde dönüyordu sanki;

dingin ve kuşatılmış, hakkım olduğunu sandığım kolay gelecekten farklı bir yöne doğru...

Beyninin yumuşak dokusunda meydana gelen, fakat engellenebilecekken bir türlü durdurulamayan bir kanama nedeniyle geçirdiği ilk çöküşün ardından hastalığı, annemin gücünü ve hareketlerini aylar boyunca gitgide azalttı. Kasları ağırlığını kaybetti, eklemleriyse kilitlendi. En kötüsünü uzak tutmak için aldığı ilaçlar yüzünden vücut ölçüleri iki katına çıktı, yüzü tombul ve kıpkırmızı hale geldi. Teşhis konup tedavi süreci başlatılınca, üstüne iki haftada bir geçirdiği zahmetli radyoterapinin ardından bir süre için nerdeyse iyileşmiş gibiydi. Ne var ki kâğıt gibi bembeyaz uzandığı hastane odasındaki o ilk hafta, havailikten nasıl geçtiğini fark edemediğimiz rahat zamanların sonuna geldiğimizi gösteren bir anıya dönüştü. Artık yorgundu, belki ayaklarının üzerinde duramayacak kadar dengesiz. Kafa derisinin bir tarafı, yeniden çıkmaya başlayan saçlarla çevriliydi. Elimin uzunluğunda pembe ve düz bir yara izi vardı. Birbirine girmiş boruların, ekranların, serumların ve cihaz seslerinin arasında oturup cerrahın dokunuşunun ardından ondan geriye ne kalacağını beklerken düşündüm; eskisi gibi değildi, ama korktuğum hale de gelmemişti. Bir şekilde eski hayatlarımıza hâlâ geri dönebileceğimizi düşündüğümüz o ilk haftalar, çalınmış tatillerimizin havasını taşıyordu. Acılarımızda bile sevinç, bir umut ve sevgi taşkınlığı vardı. Çünkü o zamanlar gerçeğin farkında değildik: Bir gün geri dönüp bakınca kurtulduğumuz için kendimizi şanslı sayabileceğimiz bir gelecek yoktu. Annem başlarda yalnızca ev işlerinde yardıma ihtiyaç duydu; yemek, temizlik, market

alışverişi gibi işleri yaptırıyor, hastaneye giderken yanında eşlik edecek, kötü haberler verilip açıklanırken sıcak odada oturarak onunla birlikte pencereden dışarı bakacak birini istiyordu. Ancak zaman geçtikçe sağlığından kalan bu metanet azaldı, giderek daha çok şey onun için imkânsız hale geldi. Evin içinde hareket etmek, merdivenlerden çıkmak, sandalyede kıpırdayabilmek, –sağ kolu güçsüzleşince de yiyeceklerini kesip yüzünü yıkamak için yardıma ihtiyaç duymaya başladı. Böylece hayatlarımız bükülerek, katlanarak, büzülerek birbirine dolandı; bana olan ihtiyacı, yetişkinliğin kaçınılmaz parçası olan ayrılık sürecini benim için tersine çevirmeye zorladı.

Bunu ikimiz de hissettik. Başında kalan son saç tutamından sabunu durulamaya çalışırken veya giyinmesine yardım ederken nazik olmaya çalışıyordum; ancak böyle davranabilmem için onu rahatlatmak veya korumak, anlık olarak halledilmesi gereken görevi tamamlarken gerekenden daha nazik olabilmek için çabalamak, doğal rollerimizi vahşice tersine çevirmekten öteye gitmiyordu. Bu da beni her zaman korumanın bir yolunu bulmaya, çevrenin etkilerini yumuşatmaya, beni güvende tutmaya çalışan bir kadına karşı bir çeşit şiddete dönüşüyordu. Beraberken çoğunlukla sessizdik. Artık öyle görünüyordu ki fiziksel anlamda yakın olabilmemizin tek yolu, duygusal mesafeydi –birbirimizden saklandık, bir kenara büzülüp ayrı durduk; sonunda tüm alakamız dokunuştan ibaret olup geriye yalnızca fayda amacı ve mecburiyetler kalana kadar. Aslında aramızda şefkat varmış gibi davranıyorduk; başka bir yerdeki göstermelik varlığım, bir sınır çizgisi, prensip gereği ayrılığımızın bir noktası işlevi görüyordu.

Ancak bir sabah eve vardığımda onu banyo zemini üzerinde kıvrılmış halde buldum. Uyuyakalmıştı; dirsek ve bileklerinde çocuksu bir tombulluk vardı. Beynindeki mekânsal farkındalık bölgesi işlememeye başladığından beri haftalardır zaten kendi başına giyinemiyordu, iç çamaşırları, çözemediği geometrik bir bulmaca halini almıştı onun için. Şimdiyse bir odadan diğerine geçme yetisini bile kaybedip kapıları karıştırıyor, tuhaf yönlere doğru hareket ediyordu; evi hâlâ hatırlıyordu gerçi, hiçbir şeyin ona farklı gelmediğini söylüyordu, dahası, söz gelimi oturma odasının solunda mutfağın olduğunu ve banyonun da merdivenlerin en üstünde bulunduğunu biliyordu, yine de bunları davranışa dökmeye gelince kafası karışıyordu. Zihninde, hayatımın sonunda dek yaşadığım eve dair oluşan yapı –odaların kuşatan yakınlığı arasında birbirimizin yankısı, tartışmalarımız, öfkeli hallerimiz, barışmalarımız, kutlamalarımız, duvarlarda ve yerlerde izi hâlâ duran günlük sürtüşmelerimiz, halılardaki hayalet lekeler, çalışma odasına açılan kapının gevşek kulpu... Bunların hiçbiri artık hareket ettiği mekânla herhangi bir çağrışım yapmıyordu, zihnindeki hatıra ne kadar açık ve ayrıntılı da olsa gerçekte bunun ayrımına varamıyordu. Vücudu da kendine yabancı gelmeye başlamıştı; şekli, aklındaki haritayla uyuşmuyordu, dolayısıyla boşlukta nerede olduğu fikri sallantıda kalıyor, güvenilir gelmiyordu; her hareketi de bilinçli bir dikkat çabası, gözlem konusu haline geliyordu. Vücudunu bir makineden ibaretmiş gibi itiyor, zihinsel bir benzeriyse boş bir uçakta sabit sessizliğe doğru serbestçe ilerliyordu sanki. Ertesi gün Elephant and Castle'daki odamı toplayıp kendi evime

taşındım, eşyalarımı önce bir bez çantaya tıkıp, o dolunca da plastik torbalara doldurup. İstasyondan taksi çağırıp en sonunda da kendimi herkesle aynı yöne giderken buldum; banliyö treninin köşesinde iş çıkışı vakti beceriksizce toparladığım eşyalarımın üstüne kuruldum. Clapham ayrımında aktarma yaparken çantalarımdan biri döküldü; içinden karmakarışık bir yığın ciltli kitap ve iç çamaşırı fırlayıp trenle araçlara binmede yardımcı olarak kullanılan platformun arasındaki boşluğa kaydı. Evlerine dönen kalabalığın ortasında dikildim. Takım elbise ve kaliteli ayakkabıların arasında kirli kotum ve boğazlı kazağımla bakımsız haldeydim, kalan çantalar bacaklarımın arasına dolandı. Bense trenlerin, eşyalarımın üzerinden defalarca geçişini izledim. Eğer sonrasında kederin ne kadar derine işlediğini göremeseydim, eğer üzülmeye hakkım olmadığını düşünseydim sanırım bunun bir nedeni, eve yaptığım bu son yolculuğun sevgi ya da şefkat yüzünden gerçekleşmediği olurdu. Çarem kalmamıştı çünkü; şartlar bunu gerektiriyordu ve yapılacak başka bir şey yoktu.

1890'da Pennsylvania Üniversitesi fizik bölümünde Wilhelm Röntgen'in, yeni bir tür ışının etkileri üzerine gözlem yapmasından beş yıl önce, Arthur Goodspeed boş bir fotoğrafik film levhasını, bir Crookes tüpünün yanındaki masanın üzerinde yer alan madeni para yığınının, yani Röntgen'i yeni keşfine yönlendirecek olan aynı malzeme parçalarının üzerine koydu. Daha sonraları, levha hazır olduğunda Goodspeed üzerinde görmeyi beklediği bir dizi küçük, yuvarlak gölgeler, benekli lekeler buldu. Aylar

boyunca pencere kenarında bırakılmış, güneşle birlikte dağılan mürekkebi, üzerine konan şeylerin izleri belirgin hatlarla ortaya çıkarmıştı. Goodspeed levhayı sakladı, çünkü başlı başına bir merak yahut bulmacaydı bu –ve beş yıl sonra, Röntgen'in makalesini okuyup beraberinde kutu içindeki ağırlıklara veya el figüründeki kemiklere ilişkin X-ışını fotoğraflarını görünce daha önce yaptığı çalışmayı tekrarladı. Tam da şüphelendiği gibi şekil, levhanın X-ışınlarına maruz kalmasının bir sonucunda oluşmuştu. Tekrar ürettiği bu fotoğraf, tıpkı deri üzerindeki yaşlılık lekeleri veya üzerine bir şey dökülmüş gibi hem eski hem de rastlantısal görünüyordu: Madeni paralardan kalma, ayrı fakat bütün durmayan iki daire, kenarları bir tarafta çakışıyor, gölgelerinin koyuluğu gri bir tona doğru akıyor... Bunu görünce kendimi Doktor Arthur Willis Goodspeed'in hayalini kurmaya çalışırken buldum bu kez. Schuykill Nehri'ne uzanan yerleşke bahçelerinin manzarası karşısındaki laboratuvarında durmuş, şevkle deneylerini yürütüyor. Fakat Röntgen'in aksine deneyler, bir kavrayış veya iyi giden bir şansın eseri olmaktan ziyade bu ikisinin arasında, yaşadığı başarısızlıkların ardından belli bir sonuca ulaşıyor –hem dikkatin hem de zamanlamanın verdiği bir memnuniyet.

Johannes'la tanışmamızdan kısa süre sonra, Victoria ve Albert Müzesi'nde bir öğleden sonrayı birlikte geçirdik. Günlerden cumartesiydi ve müzeye Marble Arch istasyonundan yürümüş, Hyde Park boyunca ilerleyip Serpentine'in kenarından geçerek Albert Memorial'a ulaşmıştım. O

hafta sahte bir bahar havası hâkimdi şehre. Kış perdeleri, mart başlangıcına biraz ışık ve temiz hava vermek üzere aralanmıştı sanki. Bizi beklemediğimiz kadar sıcak karşılayan güneş, gökyüzünde sanki yaz sonlarından kalmış gibi alçakta duruyordu. Marul yığınlarının mor yapraklarından oluşan çiçek tarhları dışındaki tek renk, çıplak ağaç dalları arasında eylülün ağır altın tonlarıydı. Ertesi hafta kasvetli bir gri, bizleri yeniden palto ve şallarımıza bürüyecek ve sonraki ay veya daha uzun bir süre boyunca öylece kalacaktık. Yine de o an için, beklenmedik bir olasılığın izlenimi vardı. Gergindim. Bu buluşma benim fikrimdi ve nasıl geçeceği konusunda endişelerim vardı. Kötü vakit geçirebilirdik; sonunda da içimizden biri, bir saatin ardından kekeleyerek özür dileyip gitmek zorunda kalabilirdi. Böylece bir ilişki kurma umudu da hüsran içinde yavaşça söner ve elde hiçbir şey bırakmazdı. O noktaya kadar daha önce neredeyse hiç baş başa kalmamıştık; ya sadece rastlantı sonucu karşılaşmıştık veya yanımızda hep başkaları, ortak arkadaşlarımız olmuştu. İlişki dengemizdeki bu değişikliğin tuhaf bir hale dönüşeceğinden ya da sonunda aslında birbirimizle konuşacak pek az şey olduğunu fark edeceğimizden endişe duyuyordum.

Cromwell Gardens'a açılan geniş kapılardan girip müzenin merkez lobisinin geniş avlusu boyunca yürüdük. Belli bir niyetimiz olmadan sağa döndük; ekranları, boyalı panjurları, oymaları, türlü çeşit silahları, aynı anda inanılmaz ve sıradan hissettiren bir geçmişin kalıntılarını, günlük gibi görünen şeylerdeki yabancılık ve tanıdık bir soruya verilen farklı bir cevap gibi uzayan koridorlarıyla Ortaçağ galerilerine açılan bir avluyu geçtik. Uzun bir süre boyunca

sunak taşının önünde durduk. On ikinci yüzyılın sonlarına doğru yapılmış, büyüleyici bir eserdi. Merkez panelin iki tarafına ahşap yapraklar yerleştirilmişti. Geri kalan parçanın tamamı, her birinin üzerinde kutsal kitaptan sahnelerin, yaklaşan kıyamete ait ayrıntılı tasvirlerin resmedildiği kırk dört küçük kareye bölünmüştü. Her resimle birlikte biz de dünyanın sonuna doğru ilerliyorduk: Yedi mühür açılıyor, yedi borazan çalıyor, yeryüzü çatlıyordu. Kükürt, bir Ortaçağ ticaret şehrinin daralan sokaklarına kara bir dolu gibi yağıyor, parlak kan gölleri, üst kattaki pencerelerden sarkan kasabalıların altında, boğulan atları taşıyordu: Kıyamet gününde bir dünya. Diğer ziyaretçilerin ayak sesleri, aramızdaki sessizliği bozarken Johannes'in yanında durup karşımızda asılı duran, taze boyanmış tablodaki gibi bir hayat sürmenin nasıl bir şey olacağını hayal etmeye çalıştım. Bir zaman sonra resmettiği dehşet, alışıldık bir hal almaya başlayınca bu manzara bile geri plana doğru kaybolabilir; üstelik içindeki insanlar bu durumu idrak etmekten her gün daha çok uzaklaşabilirdi. Bense bunun yerine nasıl büyük bir tesadüfün, bu resmi ve bizi burada bir araya getirmiş olabileceğini düşünüyordum –üstelik bir başkasını yaşamak adına önümüze çıkan muhtemel gelecekleri ne kadar kolay, ne kadar bilinçsizce parçalayabiliyorduk. Bunu nasıl yapıyorduk? Geriye bakınca mümkün olabileceklerin yerinde yalnızca ince, muhtemel bir çizgi görecektik; gerçekleşenler, gerçekleşmeyenlerin geniş ve boş karanlığı üzerinden doğacaktı.

Daha sonra müzenin geri kalanında dolandık, zamanın ve mekânın gri enginliğinde kaybolan heykel ve seramiklerin arasında gezdik; başta konuşmalarımız, yaptığımız gözlem-

lerden oluşan, özellikle seçilmiş birtakım önemsiz şeyin sıralamasından ibaretti, ancak sonra Johannes ailesinden söz etmeye başladı, belki dikkate değer şeyler değildi ama canlı, mutlu bir çocukluğun ayrıntılarını taşıyordu. Terk edip giden ama sonra affedilen bir İngiliz baba, metanetli bir anne, Harwich'teki denize bakan yüksekçe bir evde uzun bir kadın; denizin ufkundaki gri çizginin ötesinde bir yerlerde ise kendi doğduğu toprak. Bu gerçekler kendi içinde sıradan görünse de bir armağandı aslında, masada kurulan bir güvenin ya da samimiyetin işaretiydi ve karşılığında ana gösterecek bir şeyler ararken tek düşünebildiğim annem oldu, ani ölümünün nasıl gittikçe hafifleyen bir olaya dönüştüğünü, ancak etkisi aylarca süren o tek anı düşündüm, ondan sonra gelen tüm yaz boyunca güneşli gölgelerde kestiren, sokak köşelerinde veya kilimlere kıvrılan yamalı bir kedi gibi acının gözbebeğine sessizce saklanıp uyuyakalmıştım, annemin ölmediğini düşlüyordum, sadece bana haber vermeden bir yerlere gitmişti. Şimdiyse geri gelmiş, yokluğunda oluşan gölge boşluğa girmeye çalışıyor, ancak artık oraya sığmıyordu. Bense bu kadar kısa süre içinde bile büyümüş ve değişmiştim –annemin evi gitmişti ve onun yerine geçtiğim dairede ne fazladan bir yatak, ne fincan ya da tabak ne de kıyafet vardı. Bu düşler öyle dehşet vericiydi ki her uyanışımda ellerimi, göğsümde tırnaklarımın hilal şeklindekini izleri çıkacak kadar sıkıca kenetlemiş halde buluyordum kendimi. O şekilde felç geçirmiş gibi dakikalarca uzanır, sonunda boş apartman dairemin sessizliğinde gerçeği yeniden hatırlardım: Yaşadıklarım kati şeylerdi ve bu kederi edinmiştim

bir kere; korkunç, ancak özel; mülkiyeti değiştirilemeyen bir varlık.

"Benim annem öldü,"

dedim Johannes'e. Kelimelerimin açtığı boşlukta ellerimi ona uzattım.

Nihayetinde, her zaman orada olmama karşın annemin bakım sorumluluğu artık fazla gelmeye başlamıştı. Bir sabah yatağından banyoya gitmek için çabalarken önündeki hareketli bir paneli itti, dengesini yitirip düştü ve sert bir şekilde halıya oturdu. İncinmemişti ama tekrar ayağa kalkacak gücü de yoktu. Bir süre iki yana çekiştirerek onu doğrultmaya çalıştım. Destek veya kaldıraç gibi kullanabileceği çeşitli eşyalar getirdim yanına, ama ağırlığını bir türlü kaldıramıyordum. Bir ambulans çağırmak zorunda kaldım ama durumu acil olmadığından saatlerce oturduk, banyo zemininde yan yana, ambulansın gelmesini bekledik. Öğle yemeği için dizlerimizin üzerinde yiyebileceğimiz sandviçler yaptım, tıpkı çocukluğumun yağmurlu cumartesilerinde annemin bana hazırladığı ev piknikleri gibi. Bu anının hassas noktaları, beraberinde ikimiz arasına bir ortaklık getirmişti. Bir zamanlar sahip olduğumuz samimiyet yeniden canlanıyordu sanki; böylelikle bir süreliğine neredeyse mutlu olduğumuzu düşündük.

Sonunda ambulans gelince iki görevli, annemi tekrar ayağa kaldırabildi. Bizi hastaneye götürme tekliflerini geri çevirdik ve bana kalırsa, bunda haklı olduğumuzu düşünerek

onlar da ısrarcı olmadı; ancak ertesi gün mahalle hemşiresi gelip hasta bakımevinde bir yatağın annem için boşaldığını söyledi. Ona bir çanta hazırladım; rahat kıyafetler, cep telefonuyla şarj aleti ve haftalardır okuyormuş gibi yaptığı –üstelik görüşünün gittikçe kötüleştiğini söylemeyecek kadar gurur yapmıştı– kitaptan oluşan bir sırt çantası. Değersiz gibi görünen eşyalar topluluğu; ama bu evden, ihtiyacı olan başka ne götürebilirdik ki sonuçta. Hasta bakımevi bizi almak için özel bir ambulans gönderdi. Yolculuğa neşeli bir hava katmaya çalıştık, iç kısmı penceresiz olan arka tarafta araba tutmasın diye şekerleme yiyip şoförle şakalaştık, ama şekerlemeler sanki tozlu, esprilerimiz de düzdü; çatlak çanların donuk sesi gibi. Vardığımızda bizi küçük bir özel odaya götürdüler. Annemin eşyalarını yerleştirdim, dinleriz diye aldığım radyoyu prize taktım ve kafeyi bulmaya gidip yarı bayat çöreklerle döndüm. Binanın zemin katını oluşturan danışma, sanat terapisi ve masaj odalarının ötesinde duvarla çevrili bir bahçe vardı. Burası, patikalardan, dolup taşan çiçek tarhları, yaseminlerin sarktığı kemerler ve güneşli çimenliklerden oluşan, şaşırtıcı güzellikte bir alandı.

"Bir tekerlekli sandalye isteyebiliriz, oturman için seni dışarı çıkarabilirim. Üstelik bir gölet–"

Ama annem istemedi, hepsi bu kadar. Zihninin uç koridorlarında bir yerlerde kararını vermişti: Kendi ötesine geçmeye çalışmayacaktı artık; tutunabilmesine imkân olmayan hiçbir deneyimin peşinde koşmak uğruna ölümü bir kenara koymayacaktı. Oysa daha cömert olabilirdi. Belki sonraları onunla oturup güneşin su üzerine uzanışını,

ahengin son parçalarını seyredeceğimiz anılar hoşuma gidecekti. Ama bana bırakacak hiçbir hatıra yoktu şimdi, böyle bir anımız bile yoktu. Kaldığı oda, sahip olduğumuz tek şey haline geldi. Kirli krem rengi duvarlar, caddeye bakan bir pencere. Küf ve dezenfektan kokuları. İki hafta boyunca yatağından çıkmadan kendi içine büzüldü. Bense her sabah bu yeni yolculuğu tekrarlıyordum. Otobüse biniyor, yatağının yanındaki eğilebilen, bordo koltukta –deneyip kullanmayı reddetmişti– oturmak için erkenden varmaya çalışıyordum. Ona yemeyeceği halde meyveler, üzümler, mangolar, kavunlar alıyordum, uykuya dalana dek kitap okuyordum. Sonra da mesai aralarında çaylarını yudumlayan hemşire veya ambulans şoförlerini bulup onlara annemi yeniden eve götürmenin bizim için ne kadar önemli olduğunu anlatıyordum. Ama gözyaşları içindeki bu isteğimin nedeni, annemin ölüme ne kadar yaklaşmış olduğunu inkâr edişim ya da aramızda aşılması gereken uzun sınırın bizi nasıl ürperttiği değildi; bunun yapılmasını istiyordum, çünkü tükenmiştim. Oturup izlemekten başka yapacak hiçbir şeyim yoktu ve bu bile bana çok geliyordu.

Doğrusu, annemin ölümünün radikal bir değişiklik olmasını beklemiştim; her şey değiştikten, yeniden düzenlendikten sonra beliren gözle görülür bir açıklık anı. Bu yüzden beklentimin yerine gerçekleşenlere hazırlıklı değildim: Son birkaç haftanın uzun, ağır adımlarla çöküşü –annemin düşünceleri sözcükleri nefesleri arasında anbean açılan boşluktan bir uzantı... Ve nihayetinde bir sonraki aşamanın gelmesini beklemeye bir son verebilmiştim. Tam gece yarısı vaktiydi. Birkaç gündür eve gitmiyordum

artık. Hemşirelerden biri, yatağın yanındaki sandalyede uyuyakalırım diye bir battaniye getirmişti. Ara sıra kalkıp annemin gözlerinin açık mı kapalı mı olduğuna bakıyor, göğsünün inip kalkışını kontrol ediyordum. Hiçbir şey düşünmüyordum, oldukça sakindik, hastalandığından bu yana ilk defa başka bir yerde olmak istememiştim, – yapacak, söyleyecek veya hissedecek bir şey yoktu; durup pencereden bakıyor veya uyuyordum. O son gecedeyse bir an bile uyumadan annemin elini tuttum. Çocukken bazen hastalandığımda ya da rahatlamak istediğimde yaptığım gibi başımı karnına yasladım. Ve sonra, artık emin olduğumda, yatağının üzerinde asılı duran kablodaki düğmeye bastım. Bir hemşire geldi. Her şey beklendiği şekilde gerçekleşti, annem gitmişti.

Röntgen, 1895'in sonlarına doğru başladığı çalışmayı yılın en güzel vaktinde yürütmek istemişti; ne var ki ancak kış, her yıl olduğu gibi geldiğini duyurup öğrencileri, teknisyenleri, profesörleri evlerine gönderdikten sonra buna vakit bulabilmişti. Bu, onun için bir merak konusuydu. Başkalarının önceden yaptığı deneyleri tekrarlamak hoşuna gidiyordu; fakat bu, sonuçlarının doğruluklarını test etmekten ziyade kişisel bir deneyim içindi; düzenekleri dikkatlice yeniden kurmak, testleri ve tekrarları yavaş bir hızda gerçekleştirmek, bir kişinin yalnızca kendi deneyimiyle elde edebileceği özel bir çeşit anlayışı beraberinde getiriyordu: Aydınlanma gibi bir kavrayış, doğruluğunu bizzat hissedebilmek için ifadeyi, gerçeğe uygun şekilde yeniden ve doğrudan kurmak. Böyle zamanlarda, mut-

luluk verici bir uğraş için akademik işlerini bir kenara bırakabilecek bir çeşit boş vakit bulduğunda Röntgen için iş ve hobi arasındaki sınır bulanıklaşıyordu. O kış tek başına laboratuvarına kapanıp katot ışınları üzerine daha evvel iki kişinin yapmış olduğu bir araştırmayı tekrarlamaya başladı –bunlardan biri, önceki yılın ilk günü, otuz sekiz yaşında hayatını kaybeden, ardında da iki küçük çocuk ve elektromanyetik ışınların varlığına ilişkin kanıt bırakan Heinrich Hertz, diğeri de Philipp Lenard'dı. Lenard, Crookes katot ışını tüpü üzerine küçük, alüminyum kaplı pencereler yerleştirerek modifikasyonlar yapmıştı. Böylece tüpün iç tarafındaki basıncı koruyor, aynı zamanda bu tür bilinçli deney süreçleriyle karakter özellikleri yavaşça ortaya çıkmaya başlayan ışınların geçişine olanak tanıyordu. 8 Kasım günü Röntgen bu işle haftalardır meşguldü; o sırada odanın, hiçbir şekilde ışık görmeyen öbür ucunda bir şeyin alev aldığını fark etti. Sönük ışığa doğru yürüdüğünde çalışma tezgâhının üzerine atılmış, baryum platinoksiyanid bulaşan bir kâğıt parçası buldu. Bu kimyasal, radyasyon ortamında floresan özelliği gösterdiği için kullanışlı olmasıyla biliniyordu.

Daha sonraları o haftalarda sürdürdüğü çalışmaların konusuyla ilgili Röntgen'in ağzını bıçak açmadı. Keşfini açıkladığı makalenin dışında, yalnızca *Über Eine Neue Art von Strahlen*'ın yayımlanması arasında geçen kısa dönemde Wurzburg'a uğrayan Amerikalı bir gazeteciye tek bir demeç vermişti. Ardından hayatının çalışması olarak gördüğü, her zamanki araştırmasına geri döndü. Bu röportaj, üç ayrı dil üzerinden gerçekleştirildi –Almanca, gazetecinin ancak bir parça anlayabildiği Fransızca ve

Röntgen'in konferanslarda kullandığı, özel terminolojiye ve yalnızca bir dizi olayı açıklamaya yetecek kadar teknik dile sahip olduğu İngilizce: Işığın gözlemi ve ona karşı yaklaşım –öyle görünüyordu ki ikili, farklı amaçlar doğrultusunda konuşuyordu. Birbirlerine karşı niyetleri açık değildi. Röntgen, gazetecinin ilgisini, bir hesap vermesi konusunda onu zorlama girişimlerini hayretle karşılamıştı. Oysa adamın öğrenmek istediği, Röntgen'in çalışması, bunun süreçleri ve gelişimi değil, neden bu yolu seçmek istediğiydi. Gazeteci, "Laboratuvarın ucundaki sönük alevi gördüğünüzde ne düşündünüz?" diye sorunca Röntgen de "Düşünmedim, inceledim–," yanıtını verdi.

Yine de bu kadar basit olduğuna inanamıyorum. Gerçekler –hafıza ve zihnimizin eseri olan doğruluğun parçası, evrenin işleyişine bizzat katkımız– her şeyi açıklayan o ayrıntıyla bu kadar dolaysız ortaya çıkamaz. Bu yüzden ben de şöyle düşünmeye başladım: Tıpkı kutsal emanetlerin saklandığı kutulardaki gibi, kâğıtlar alev almadan önce Röntgen'i durma noktasına getiren birkaç kısa adım, sonra aniden her şeyi kavrayış –yeni bir çerçeveye oturan dünyaya başlangıçtı bu. İşte muhakkak hissedeceğimiz şey bu; manevi bir bilgiden kesinlikle daha azı değil; evrenin uykusunu göstermek üzere gizemin nüfuz edişi, idrak edilen bir düzen... Eğer bu anları ve Röntgen'in tek başına, önündeki cihaza ardı ardına nesneler koyup hepsinin değiştiğini gördüğü sonraki haftaları anlayabilseydik biz de gizemleri ortaya çıkarmanın ne demek olduğunu bilebilirdik: Bizi oluşturan parçalar, dünya, aradaki boşluk.

Röntgen'in notlarına göre gözlemlediği etki, ancak ışık varlığında gerçekleşebiliyordu, ancak profesör, o an odanın ışık almadığından emindi; pencere ve kapıları, koyu bir karanlık oluşturan kalın perdelerle örtmüştü. Artanlarla kâğıt parçasını gittikçe ileri doğru iterek katot tüplerinden uzaklaştırmaya başladı. Sonra da nesneleri tüple kâğıdın arasında bir yere yerleştirdi, böylece hem mesafe hem de nüfuz hakkında fikir edinebilecekti. Söylediğine göre birkaç dakika içinde kalkan dolayısıyla alevin kaynağının, aradan kaçan ışık değil, yalnızca tüp olabileceği anlaşılmıştı. Olay, katot ışınları sonucu da gerçekleşmiş olamazdı, çünkü menzili çok kısaydı ve nüfuz gücü, kâğıt parçasına ve odanın diğer ucuna ulaşmak için fazla kısıtlıydı. Kısacası Röntgen'in gördüğü, yeni bir tür ışın hareketiydi. Sonraki yedi buçuk hafta boyunca incelemelerini sürdürdü; bilinmeyen doğasına binaen X-ışını adını verdiği bu keşfin sınırlarını test etti.

Sonraları, Röntgen'i destekleyenler arasında bile keşfin bu denli kolay, bir anda ve beklenmedik şekilde ortaya çıkmasıyla ilgili, ısrarlı bir hoşnutsuzluk dile gelmeye başladı. Belki Röntgen'in buluşu için keşfedilmeyi bekleyen, hatta pek de gizli olmayan bir bilgi demek doğru olur. Üstelik Röntgen, bunu bulan ilk kişi de değildi –Arthur Goodspeed'in yanı sıra, Röntgen'in deneyleri tekrarlayıp aynı floresan etkisini gözlemlediği, ancak yeni bir şeyin varlığını gösteren bu hafifçe parlak işaretin önemini o an için fark edemediği yıldan önce çalışmalarını yürüten Philipp Lenard vardı. Fakat neredeyse gözlerinin önünde gerçekleşenleri anlamanın onuruna erişecek olan Goodspeed'in aksine Lenard, ömrünün sonunda kadar

Röntgen'in karşısında başarısızlığı taşıyacaktı. Kendi hatası, ona göre kötü şans yüzündendi; keşfindeki ya da işlev üzerine gözlemlerini belgelemedeki başarısızlığı bir tercih değil, durumlar sonucu olmuştu. Röntgen'in başarısıysa tüm bunların tersi sayesindeydi. O olmasaydı, keşfi muhakkak başka biri gerçekleştirecekti o kış veya bahar başında; elektrotlarını, tüplerini kurup ortaya ne çıkacağını görmek için akımları veren herhangi biri. Eğer durum böyleyse belki Röntgen'in deneyi, sahipsiz bir defineden fazlası değildi. Ama karşı olgular üzerine bu kadar kolay varsayımlarda bulunamayız; olayların başka türlü gerçekleşebileceğini söylemek, gerçeklerin değerini, büyüsünü ya da somutluğunu azaltmak değildir. Dahası hayranlık uyandıran, Wilhelm Röntgen'in bu keşfi yapmış olması değil; tüm o gece ve gündüzler boyu tek başına yavaş, sistematik ama ısrarlı çalışmalarla gizemi ortaya çıkarması, böylelikle hem bir nesnenin görünüşünü elde etmesi hem de yeni bir bilgi, anlayış getirmesidir. Yani sadece mutlu, rastlantısal bir keşif yoktur ortada; önemli olan aynı zamanda bunun, yalnızlık içindeki merakımızı olayların iç yüzüne doğru ittiği andır. Yine de tatmin olmuş değiliz. İlham, tanımı gereği tecridi gerektirir; ne birine açıklanabilir ne de aktarılabilir ve ilham edilen üzerine düşündükçe hissettiğimiz tek şey, bu tecridin ürpertisidir.

Aylar boyunca amacım, içinde bulunduğum durumların etkisi altıda kaldı; hayatımın yapısını hariçten etmenler belirliyordu, böylece dış iskelet içinde, kendine ait olmayan bir sertlikle şekil alan yumuşak, etli bir yaratığa dönüştüm

ve bundan hoşlanmıyordum. Hayatımın kontrolü ellerimden alınıp başka bir yere, söz gelimi şansa, olasılıklara, piyango biletlerine, kumar makinelerine verilmişti sanki; havanın iyileşmesini umar gibi. Fakat annemin ölümünün ardından bir sabah, yarı aydınlık hasta bakım odasındaki beden kadar boş hissettiren evde gözlerimi açtım. Aylardan beri ilk defa dilediğim kadar uyumuştum ve düzeni yeniden kurulan bu dünyadaki başlıca deneyimin, dinlenmenin verdiği rahatlık olması beni hasta etmişti. Yatakta uzanıp birinin beni bundan, bir insanın varlığına duyduğum dayanılmaz ihtiyaçtan çekip çıkarmasını bekledim, kimse gelmeyince kalakalmıştım öylece; gölgeler, artık küçük gelen odamın duvarlarında usulca hareket ederken tek yapabildiğim uzanmak ve beklemekti. Bu ani gereksizliğin ilk şokunu önceki gece hissetmiştim. Çaldığım zile cevaben bir hemşire gelip kapıyı açmış, o annemin yatağının etrafında sessiz hareketlerle kontrolleri ve düzenlemeleri yaparken bense tuhaf bir şekilde durup onu izlemiştim. Bir anda gelip geçen aylar boyunca yerini aldığım o sözcükten hariç tutuluyordum şimdi; bakacak birinin olmayışıyla birlikte artık bakıcılık görevim sona ermişti. Birkaç dakikanın ardından haftalardır odanın çeşitli yerlerine dağıttığım eşyaları toparlamaya başladım: Bir şal ve şapka, okuduğum kitap, kapının yanındaki masada bıraktığım anahtarlarım... Sanki bir gece konakladığım otel odasından ayrılıyordum. Tıpkı geldiğimde bulduğum gibi, kendime ait tüm izleri silerek bir sonraki kişi için kimsesiz halde bırakıyordum odayı.

En sonunda annemle ilgili bir an evvel yapılması gereken özel ritüellerin hepsi tamamlanınca hemşire, dikkatini bana çevirdi:

"Bu taraftan, tatlım."

Henüz tam anlamıyla yetişkin olmadığımı ima eden bu sevgi ifadesi karşısında ağlayabilirdim; tüm bunlar, kendimi içinde konumlandırabileceğimden çok daha fazlasıydı, ama ağlamadım; kuru gözlerim, yılın en iyi zamanında patlamak üzere tenimi dolduracak sessizliğin ilk işaretiydi. Hemşire beni başka bir odaya götürdü, –duvarlarında deniz manzaraları olan hafifçe aydınlatılmış bir oda, mobilyaların arasındaki boşluklara yerleştirilmiş küçük masaların üzerinde yaprakları bir sürü mendil kutusunun arasında gizlenmiş parlak bitkilerin olduğu bir oda. Herhalde sadece bu amaçla kullanılıyordu bu küçük ve sessiz alan: Yakınlarını yeni kaybedenlerin oturduğu, ölen kişiyle ilgili gerekli işlemler yapılırken onları konuk etmek için kullanılan bir oda. Her şey, arka planda kaybolmaya yönelik tasarlanmıştı. Binanın halıları üzerinde hemşirelerin ayakkabılarının çıkardığı tekrarlayan ses –nazik, güçlükle duyulan bir hışırtı; sanki hiçbir şeyin ulaşamayacağı denli belirsiz. Bekledim. Annemin bedeninin bulunduğu o odaya geri dönmek istemiyordum. Söyleyecek bir şeyim yoktu, taşıdığım hatıra deposuna ekleyeceğim bir anıya da gerek duymuyordum. Annemin ölen yüzündeki ayrıntılarla, soğuk elleriyle birlikte zaten çoğu, neredeyse görünmezliğe doğru gölgelenmişti. Ama hemşire, artık ne annemin ne de benim bulunduğum odaya geri götürmek üzere döndüğünde karşı gelecek gücü kendimde

bulamadım. Annemin bedeninin uzandığı yere doğru onu takip etmekle yetindim. Işıklar biraz daha kısılmıştı. Biri, neredeyse acıma duygusu kadar keskin bir nezaket göstergesi olarak yatağın yanındaki vazoda bulunan sarı zambaklardan birini alıp annemin ellerini, çiçeği çevreleyecek şekilde yerleştirmişti. Aynı zamanda vücudunu da dengelemiş, önceden buruşuk ve çizgili görünen çarşafları düzeltmiş, böylelikle anneme uyuyormuş gibi bir görünüm vermişti. Oysa şimdi geri dönüşsüz şekilde cansızdı. Cenaze için giydirilmiş olsa da annemi bu şekilde görmek, beni rahatlatmıyordu. Bu, diğer şeyleri de kabul edilebilir kılmıyordu; tüm o biriken endişe dolu geceleri gündüzleri, sonu gelmeyen kederi, dile getirilmeyen şeyleri, önceki akşam boyunca ağzına dolup boşalan beyaz köpükleri, kötüleşen ciğerleri yüzünden birden doğruluşunu ya da yok oluşunu, tıpkı geride bırakılma hissi gibi benden yavaşça ayrılışını... Yine de hâlâ bir şeyler ifade ediyordu; bu özel, ani ölüm olayını sıradan bir olaya dönüştürüyordu. Bükülmüş elleri, çiçek, çarşaf; hepsi binlerce resimde, fotoğrafta görülebilecek birer detaydı; ve işte bu detaylar can yeleklerinin denizde yaptığı gibi beni tehlikeli akıntılardan uzaklaştırıyor, yolları belli bir doğrultuya yönlendiriyor, kendi haritamın yanıldığı yerde yardımıma koşuyordu. Bu, bir tür gelenekleştirmeydi. Beraberinde, kabul ettiğim takdirde beni ileri taşıyacak, yaşananların soğuk gerçekliğinden hafifçe uzaklaştıracak, kuralları belli bir düzenin sığınağına davet ediyordu. Nitekim ertesi sabah beni kurtaran da bu oldu; yeni yaşanacaklara kucak açma ihtiyacı yataktan kalkmaya zorladı, sonraki günlerde de bu şekilde devam etmemi sağladı. Yas tutma işi önüme

izlemem gereken bir dizi yol koyduğundan düşüncelerimi kendimle meşgul olmaktan çıkarıp hiçliğe doğru yönlendirebiliyordum; bir cenaze töreninin düzenlenmesi, taziye mektuplarının okunup yanıtlanması konukların ağırlanması ya da gerekli olan her şey yapılana kadar karşılanması gerekiyordu. Ve bir yerlerde normal yaşam düzeni, usulca geri dönmeye başlamıştı. Annemin evinin duvarları ardında her şey, eskiden olduğu gibi hareket ediyordu yeniden. Bu devinimin mırıltısını duyabiliyordum, ama orada bana ayrılmış bir yer yoktu –ne geçmiş bir yaşantım vardı ne de geri dönmek için mevcut bir yerim. Dünya, benim yalnızca hatırlatıcı olarak bulunduğum bir bütündü –bense akıntıya bırakılmış, hayalet gibi, güçsüzdüm. Daha önce günün her saatini dolduran işler –alışveriş, yemek, temizlik, çamaşır– şimdi birkaç dakikada bitiyor, zamanın geri kalanı çevremde dolanıp acı veriyordu. Evin kendisi bile bana sahip çıkmıyordu. Annemin eşyaları, bıraktığı yerde duruyordu. Ayakkabıları holde, şalıysa tırabzanlara bağlanmıştı, çekmecelerin birinden yedek gözlüğü ve kullanılmamış pullar çıktı. Tüm bu eşyalar, davet edilmediğim bir yası canlandırıyordu. Öğleden sonranın tamamını, bir elektrik faturasını başarısızca ödemeye çalışmakla geçirdim, ama hesabın üzerinde hâlâ annemin adı yazılıydı ve elektrik şirketindeki kimse benimle konuşmadı. Evde rüzgâr kapılara vuruyor, ağaç dallarındaki yaprakları yere çalıyordu. Üşüdüğümü hissedince bu sefer kaloriferi yakmaya çalıştım; fakat tüm uğraş, pis kokulu bir suyun yatak odası zeminini kaplamasıyla sonuçlandı. Bulaşık makinesine tuzu nasıl yerleştireceğimi ya da ısıtıcıyı nasıl çalıştıracağımı bilmiyordum. Verandayı aydınlatan ampul

patladı, ama gölgeliği açmam için bir anahtar gerekiyordu ve bulamayınca da karanlığın, ön kapının etrafını suçlarcasına doldurmasına izin verdim. Bu talihsizlikler, birer serzeniş olarak dönüyordu. Yaptığım her ufak hata birikerek odaların köşelerinde dolanıyordu –annemin, bana anlatmayı akıl etmediği ve benim de hiçbir zaman sormayı uygun bulmadığım bir aidiyet gizemi. Ve şimdi hepsi kaybolmuştu, dolayısıyla ben de izinsiz giren birinden farksız değildim bu evde. Ayaklarım, halılar üzerinde hoş karşılanmayan çentikler atıyordu sanki.

İşte keder esas buralardadır; bir anda boş kalan çatlaklarda, tüm bu sorumluluklarda –önemsiz, alışıldık– üstelik yıllardır bir başka yerde yatmışken, ıstırabın yeniden pay edilen derin acısı içinde yitmişken daha duygusal olanın hatırına görmezden gelinmiştir. Ta ki bir gün olağanlıklar parçalanıp ufalanmaya başlayıncaya kadar. Sahibi bizi terk etmiş bir evde geçirdiğim tüm o dondurucu aylar boyunca acı çektiğimi düşünmediysem nedeni, başka bir şey bekliyor oluşumdu –hem daha büyük hem daha az bir şey bekliyordum, bir anıt veya bir dağ, basit, ölçülebilir; boşluğun, nesnelerin düzgün devamlılığını bozan bu sızıntısını değil. Bu kaybın korkunç olacağını sanmıştım; bir çeşit alıştırma gibi olacaktı. Oysa her şey eskisi gibi sürerken hiçbir şeyin, olması gerektiği gibi gerçekleşmemesiyle ortaya çıkan boşluktu hissettiğim.

Gidecek başka yerim olmadığından tüm kışı orada, annemin, geri dönmeyi hiç istemediğim evinde geçirdim. Yaşantımı yatak odamla mutfak arasında sınırlarken el değmemiş kapalı odaların düzensiz, sitemkâr sessizliği

dışında evin geri kalanında bana dair bir iz yoktu. Ne ki sonunda çamurlu bahçe sınırlarında çiğdemlerin çiçek açmaya başladığı vakit ev satıldı. Bu kez de annemin tüm bu eşyalarıyla ne yapacağımı bilmeme sorunuyla karşı karşıya kaldım. Onları bir şekilde saklamam, sorumluluklarını üstlenmem bekleniyordu herhalde; ancak sona ermiş bir hayattan geriye kalan bu döküntüyü saklama, sanki ölü bir uzvu peşimde sürükleme, kendimi bir hatıralar kuyusuna çevirme fikri korkunçtu. Bu yüzden sonunda verebildiğim her şeyi, isteyenlere dağıttım; geri kalanıyla uğraşmak için de hafta sonu süresince bir taşıma arabası kiraladım. Epey durgun geçen bir Paskalya tatili boyunca sarı konteyner caddede durdu; kitap ve fotoğraflarla, mektuplarla, ufak tefek mobilyalarla ve ıvır zıvır, mücevher, kıyafet tıkılmış kutularla besledim onu: Cumadan pazartesiye kadar usul usul sürekli yağan yağmur altında kucak dolusu bir sürü eşya taşıdım. Damlaların etkili hareketi, beni başka şeyler düşünme ihtiyacından alıkoyuyordu bir yandan. Üzüntüden çok, yükselen bir neşe hissettim; her kucak dolusu yük, beni daha da hafifletiyor gibiydi. Kimi zamansa güçlükle taşıyordum sanki ama bu da yağmurun sesine karışan bir kahkahaya dönüşüyordu –ancak perşembe sabahı erkenden götürmek üzere bir kamyon gelmeden önce konteynerin, evin dışında durduğu dört gece boyunca akşamları, perdeleri çekecek gücü bulamadım kendimde, bu yüzden ev tamamen boşalana kadar bir çeşit nöbet tutar gibi durup karanlığın içeri girmesini bekledim, sonunda ben de tükenmiştim.

Çocuk yapma cesaretini toplamaya çalıştığım yıl, bir gün Johannes'le lokantada, akşam yemeğindeydik. Kısmen kaçınmaya çalıştığımız konuyu gölgede bırakacak bir başka şey ararken Johannes

"Annenden hiç söz etmedin,"

dedi. Şaşırmıştım; çünkü annemin ölümü, zaten hayatımı tanımlayan olay gibi geliyordu, sanki durmadan ondan bahsediyordum, her konuşmamın ardında yankılanan mırıltılıydı. Ne ki annemi tarif etmeye çalışırken –zihnimde onu yalın hale getirmek için çipura ile biftek arasındaki kumlu ahşap masaya yerleştirirken– gördüm ki yalnızca anlatabileceklerim arasındaki en önemsiz şeyden, fiziksel özelliklerinden bahsedebiliyordum. Üstelik bunlar bile doğrudan anılarımdan değil, hatırladığım fotoğraf parçalarından geliyordu –bir gün Elizabeth Bishop'ın mektup örnekleri arasından fırlayan bir dizi siyah-beyaz vesikalık fotoğraf; bir pamuk frakın kare boyunluğu üzerinde annemin tebessümüz ifadesi veya kısa saçlarını kulaklarının arkasında almış, plajda oturup kumların arasında yarı gömülü bir şeye doğru eğildiği fotoğraf. Hatırladığım bu durgun yüzler, annemin çehresine bir matematik ifadesi kadar uzaktı –annemle hiçbir ilgileri yoktu belki, fakat onu anlatmak için bende kalan tek hatıralardı. Annemi unutmuş değildim elbette –çocukken elini tutmanın nasıl bir his olduğunu, beni güvenle nasıl yatıştırdığını açıkça hatırlıyordum; yaz tatilinde ilk defa tek başıma anneanneme gönderildiğimde her sabah nasıl ağladığımı, her yerinde annemin yokluğuna rastladığım o evde nasıl dolaştığımı ve bana kitap okurken başının,

ona özgü bir hareketle yana eğilişini unutamazdım. Ancak bunları açıklamam mümkün değildi. Annemle ilgili anılar, ondan geriye kalanlar, uzaklığa veya soğuğa dair hatıralar gibiydi; elle tutulamayan, anlamsız, ne görülebilir ne de işitilebilir, dokunulabilir, tadılabilir şeyler. Bu yüzden onu anlatma çabam da müziği kelimelerle tarif etmeye çalışmaktan farksız, havada kalıyordu; ne sesleri ne de özünü ifade edebiliyordum. Ben de bunun yerine lokantada Johannes'in karşısına oturup söyleyecek bir şey aradım. Aklıma gelen, kaçışın görüntüsüydü –yağmur damlaları düşerken oturma odası pencerelerinden yansıyan ışık üzerindeki gölgeler gibi. Düşündüm ki dile getirmemiş olsam da annemin, tam ergenlikle yetişkinlik dönemim arasında gelen ani ölümü, hayatımı parçalamış, ikiye ayırmıştı. İkinci parça yalnızca ilkinin değil, aynı zamanda onun kesildiği yerin bir ürünüydü; kopan ucun sonundaki boşluğu doldurmak için yapılmıştı. Bu yüzden annemi düşünmek, onun hakkında konuşmak zordu, üstelik ölmemiş olmasını dilemenin imkânsızlığını kabul etmeden –çünkü annemin ölümü olmadan kendimi tamamlanmış saymıyordum.

Yemeğimizi bitirdikten sonra Johannes'le bir süre Embankment boyunca yürüyüp St. Pauls'a doğru Blackfriars Köprüsü'nü geçtik, şehrin metal kuleleri karşısında camlarından yansıyan hafif ışığıyla bu haşmetli katedral sanki devamlılığın böylece süreceğini, her şeyin olduğu gibi kalacağını temin ediyordu. Bu şekilde yan yana yürümek rahatlatıcıydı. Ellerimi, Johannes'in kolundaki kıvrıma gömmüş, tenimde paltosunun verdiği tanıdık hissi duyumsuyordum; adımlarımızın ritmi, aramızdaki

sessizliği konuşmayla doldurma gereğinden bizi böylece kurtarırken hızla kaçışmaya çalışan düşüncelerimin durağanlaştığını hissettim, neredeyse bir karara varmıştım hatta, ama durdurduğumuz anda tüm bunların yeniden başlayacağını biliyordum. Artık akşamları böyle lokanta veya barlarda, konserlerde, yalnızca öylesine ilgi duyduğumuz söyleşilerde geçiriyorduk; sanki bunlarda bir nebze mutluluk bulacak veya böylelikle konuşacak yeni bir konumuz olacakmış gibi: Bütün şehir ve insanlar, dikkatimizi kendimizden ve aramızda yayılan boşluktan farklı bir yöne çekiyordu; bir tabaka kalınlığında, ama çok geniş... Bunda uzlaşana dek veremediğimiz diğer tüm kararlardan, benim kararsızlığım yüzünden hayatımızın eğreti duran her parçasından ve başının etini yiyene kadar konuşmamdan bizi uzaklaştırıyordu. Sonrasında metroyla gitmek yerine çoğunlukla eve yürüyor, akşamı dışarıda dolanarak geçiriyor, eve varış anını mümkün olduğunca geciktiriyor ve sonra içeride bıraktığımız her şeyle yüzleşiyorduk. Yürümek, bize zahmetsizce sessizlik hakkı veriyordu, tüm akşam boyunca o anı bekliyordum; çocuk sahibi olmak henüz ileriye dönük bir fikirken nasıl bir hayatımız olduğunu hatırlamanın beraberinde getirdiği kısa ve sessiz anlaşma. Fikrin uzaklığı, varsayımların kesinliğini sunuyordu: Johannes'le nihayetinde çocuk sahibi olacaktık, ancak henüz değil. Bizi Londra Köprüsü'nün geniş ağzına götüren basamaklara yaklaştığımızda Johannes'e bakmak için başımı kaldırdım: Âşık olduğum veya sevdiğimi düşündüğüm adamdı bu; faturaları ve kararları paylaşmanın ötesinde sevmenin ne olduğunu tam olarak bilemediğim, –olağan hayatımız bir şekilde eş zamanlı hale

gelmiş, iç içe geçmişti. Yola doğru merdivenleri çıkarken, Johannes'in yanaklarına düşen gölgeleri, kırışan alnını, ağırlaşan gözkapaklarıyla birlikte kısılan gözlerini izledim; tüm bunlar, kendi tenimde duyumsuyormuşum gibi tanıdıktı, ama aklı, giriş izni alamadığım başka bir yerdeydi. Bir gün artık yanımda olmadığında Johannes'ten geriye ne hatırlayacağımı merak ettim –onunla böyle yürümenin nasıl bir his olduğunu her yönüyle ifade edecek hangi özelliklerini sıralayabilirdim? Bana eşlik ederken verdiği dinginliği, beni nasıl yatıştırdığını anlatabilir miydim? O an için sert cadde kaldırımı gibi ayaklarımızın altından yayılan ve bizi içine çeken kesinlik, yalnızca geçiciydi; o da bir zaman sonra dağılacak, geriye kalanla biz yüzleşecektik. Paltosunun kıvrımını parmaklarımla kavramış vaziyetteyken bile bir an imkânsız bir uzaklık hissettim aramızda; yalnızca ulaşılamaz değil, aynı zamanda alışılmadık geliyordu, tüm varlığının tek bir anı hem çok kıymetli hem de yabancıydı, sureti kendisinden başka kimsenin benzeyemeyeceği türdendi sanki. Ona daha da yaklaştım; bizi ayrı tutan akıntının, nesne ile özne arasındaki ölçülemeyen boşluğun ötesine böylelikle geçebilecekmiş gibi koluna daha sıkı yapıştım. Ben olamazken onun sahip olduğu tüm sıfatları yakalayıp güvenle sakladım.

Annemin evi satıldıktan sonra Londra, East End'de Hackney'nin en sevimsiz taraflarından birinde, kanala yakın bir apartman dairesine taşındım. Daire son derce çirkin, beton bir apartmanın giriş katındaydı. Belki daireyi seçmemin nedeni biraz da buydu –annemin ölümünden

faydalanmış gibi hissetmek istememiştim; bu kayıp, hoş bir evde yaşamanın sunacağı küçük mutluluğu satın almada bile araç olacaktı sanki. Dairenin odaları kutu gibiydi ve tavanı alçaktı. Hem mutfak hem de banyo zemini, aynı nikotin sarısı döşemeyle kaplanmıştı. İnce duvarlardan komşularımın hayatı sızıyordu –konuşmaları, izledikleri televizyon programları, pişirdikleri yemeklerin kokuları. Rutubetli gül. Mobilyalar, rahatlıkla yakından uzaktan ilgisi olmayan bir grup uyumsuz sandalye ve masa. Aradan haftalar geçtikçe bir şeyin olmasını beklemeye devam ettim, burada hoş karşılandığımı hissettirecek, ben içerideyken bile evin boş olduğu izlenimini uyandıran o ısrarcı hissi ortadan kaldıracak son bir işaret. Günler geçip gitti. Bir çeşit yaşam alanında varlığımı sürdürüyor gibiydim. Bir başlangıçla son arasında kaybolmuştum. Hayatım, çözemeyeceğim şekilde karışmıştı. Annemin hastalığından önce sıklıkla görüştüğüm arkadaşlarımla iletişim kuramıyordum artık, onlara gerekli açıklamaları yapma fikri çok zahmetli geliyordu. Yalnızdım; bazen rüyalarıma bir eş giriyor, bazense yan tarafın duvarlarından kahkahalar geliyordu; ama bunu keskin bir şekilde duyduğum, sıkışmışlığımın farkına aniden vardığım o anlar dışında yalnızlığımı göremiyordum, kendimden uzaklaştırılmış gibiydim. Düz ve niteliksiz zihnim, yalnızca kısmen erişebildiğim, yabancı bir alandı. Odaklanamıyordum. Ne yiyeceklere ne de herhangi bir şeye karşı iştahım vardı, neredeyse hiç gücüm yoktu. Ne kadar uyursam uyuyayım, daha çok uykuya ihtiyaç duyuyordum. Kaslarım ağırlaşmış, gözkapaklarım halsizdi –yalnızca hamileliğimin ilk aylarında hissettiğim, beni bütünüyle tüketen, inatçı

bir yorgunluk. Yapacak hiçbir şeyim yoktu. Ne bir iş ne özel ilgiler... Ama hareketsizliğe yenik düşmenin, kendi felaketime davetiye çıkaracağını da biliyordum; etrafımdaki boşluğu ele geçiren bir yenilgi, belirsiz, ama ısrarlı. Böylece her sabah dokuz buçukta, metro ücretleri yoğun olmayan saatlerde düştüğünde Londra merkezine giden trene bindim ve Euston Caddesi'nden aşağı, Wellcome Collection'daki kütüphaneye kadar yürürdüm. Orada çantamı vestiyerde bırakıp kütüphane turnikesinden okuyucu kartımı geçirirdim. Ardından arka taraflarda, birkaç parmak açılan penceresinden içeri trafikle karışık yaz meltemini alan küçük odaya gider, burada bir süre oyalanmak için eşyalarımı çalışma masalarından birine yayardım; her zaman yanımda taşıdığım, sayfaları kıvrık not defterimin yanında bir dolu kapaksız kalemim, özenle dürülmüş hırkam, üstünde de sessize alınmış cep telefonum. Bu işlemi tamamladıktan sonra kütüphane koridorlarında okuyacak bir şey arayışına girerdim. İlgimi çeken bir konu bulana kadar ellerimi rafların arasında dolaştırırdım. Okuduklarım konusunda pek seçici davranmazdım, seçtiğim konular hakkında herhangi bir bilgi alma amacım da olmazdı aslında. Ama okumak, dinlendiren bir alışkanlık olduğundan, belki ömür boyu kitapların açıklama gücü telkin edildiğinden, taşıdığım bir parça inançla o hektar hektar basılı sayfalar arasında bir yerlerde, içten içe büyüyen mutsuzluğumun hikmetini bulacağımı düşünüyordum. Nitekim okumak, benliğimi örten katmanları soymamı sağlıyor ve sonunda altındaki sağlam yapıyı ortaya çıkarıyordu.

Tüm sabah kütüphanedeki çalışma masamda oturup içindekiler sayfaları arasında dolanır ve dizinler, ekler, fotoğraflar, bölüm başlıkları, beni şu veya bu konuya götürecek herhangi bir şeyin peşinden giderdim, ta ki dikkatim dağılana veya bir dilim kiş ya da tart ve kütüphane kafesinden aldığım salatadan oluşan öğle yemeği vakti gelene kadar. Ardından öğleden sonraları çoğunlukla önüme açık bir kitap alıp pencereden gelen meltem serinliği usulca sayfaları okşarken bir şeyler yapıyormuş gibi görünme eylemini artık bir kenara koyardım. Kendimi akşamın acı durgunluğuna, dışarıdaki yoldan aralıksız gelen trafik gürültüsünün teskin edici monotonluğuna bırakırdım. Her gün neredeyse kütüphane kapanana dek orada dururdum; nihayet kütüphane görevlileri, o günkü bırakılan kitapları toplamak için el arabalarıyla gelir, uzak bir koridorda elektrik süpürgesi sesi duyulmaya başlardı, mümkün olan o son ana dek ayaklarımı sürüyerek kendimi tekrar sokağa atardım. O zamanlar, kitabın sayfalarını çevirirken çıkan ses bana öğüt verir gibiydi ve sonunda boş yere kendimi yıpratıyor olabileceğimden endişe duyardım. Ama şimdilerde o uzun yaz vaktini düşününce duvarları kâğıttan bir kozanın içinde geçirmişim gibi geliyor, –bir hiçliğe indirgenmiştim; şimdiyse kendimi bir örnekle anlamanın yolunu bulabilmek için pek çok kitap arasında dolanıyordum. Şekil vermek, şekillenmek, bir hareketlilik ve yön kazandırmak için benim yaşamımdan geçen, fakat başka hayatlarda bilinen bir düzen arayışındaydım. Tüm yıl boyunca farkına varmadan öğrendiklerim yeniden aklıma geliyordu; tıp kitaplarındaki o imgeler, kesilip parçalanmış veya açılmış bedenler, vaka notları, dosyalar

ve kendi içimizi görebilmemiz için sunulan onca diğer yol... Yine de tam olarak anlaşıldıklarında tüm bunların bir anahtar değeri taşıdığını hissediyorum.

Kütüphane kapandıktan sonra her akşam eve yürürdüm, akşamın çöktüğü sokakların karanlıklarında düşüncesizce yapılan bir saatlik yürüyüş boyunca meyhane önlerine dökülmüş sarhoşlar, gazete satıcıları ve meyve tezgâhları karşıma çıkardı. Kuzeyden geçip yıkılmaya yüz tutmuş kolonyal sokaklardan yukarı, King's Cross'tan Islington meydanlarına doğru ve oradan da Hackney'e giden kanal boyunca kaldırımdan yürürdüm. Bir tarafımda küçük, kahverengi bir balık, suda batan alışveriş torbaları ile dize kadar gelen yavaş nehre uzanmış bisiklet tekerleri arasında dolanırdı. Öbür tarafımda ise bir sebzelik yığınının ötesinde kümelenmiş, şilteotu, lavanta ve karahindibalarla karışık yaban sümbülleri olurdu, niyet ile ihmalin farklı bir birleşimi; yanında yükselen nemli, sert, tuğla Viktoryen duvar kanal yatağına batmış, ötesinde bekleyen bir şehir... Su ve gölgelerle birlikte aşağısı daha serindi, yukarıdaysa şehrin tüm gün boyunca içine çekip şimdi de dışarı saldığı sıcaklık vardı, kaldırımlar alacakaranlıkta hafifçe parlıyordu. Tanıdık şehrin eski bir tekerrüründen kalan o dar geçitte yeniden nefes alabildiğimi hissediyordum. Haggreston, Londra Fields parkına açılırken patikalardaki asalet ile pislik karışımı katmanların keskin hatları, bir çeşit kirlilik bütünlüğüne karışıyordu. Ve o sırada karanlık, akşam vaktinin içine mürekkep gibi dağılırken kısa da olsa kendimle aramdaki kopukluğun hafiflediğini hissediyordum. Tekrar cadde seviyesine çıkaran ve apartmanımın girişine açılan merdivenlere ulaşmadan önce

çeyrek saat kadar, benim dışımdaki her şeyin düştüğünü duyumsuyordum. İşte o kısacık uzanışta kendimi, tam da olduğum gibi hissediyordum: Genç, serseri, umutsuz.

Johannes'in önerisine uyup o hafta sonunu kendi başıma, Hay-on-Wye yakınlarındaki bir vadide bulunan küçük, taş duvarlı bir kulübede geçirdim. Johannes, bunun düşünmeme yardımcı olabileceğini söylemişti. Belki o yanımda değilken kafamdakileri daha rahat ifade edebilir ve odaklanabilirdim. Böylece bir karara varabilirdim nihayet. Johannes yanağımdan öptü,

"Ne karar verirsen ver, sonunda iyi olacak."

Aklımdan geçenleri iliştirmemeye çalıştım buna; öyle ya da böyle, yalnızca bir karara varmamı istediğinin, çünkü artık bu kararsızlığıma tahammül edememeye başladığının farkındaydım, –Johannes bunu dillendirecek kadar kaba biri değildi. Üzerinde baskı hisseden yalnızca bendim –beni ele geçiren bu iki uçlu azap veren alet benim eserimdi. Bazen bir kafede, pusetinden bebeğini kucaklayan bir kadın gördüğümde bebeğin ağırlığını kendi kollarımda duyumsuyordum; boşluğun olduğu yerde bir ağırlık. Bir çocuğa duyduğum hasret öyle güçlüydü ki bundan vazgeçmek zorunda kalıyor, yine de böylesi basit bir sevgiye ulaşabilmemin ne kadar imkânsız olduğunu hissediyordum. Hereford'a giden trene bindim, ardından otobüsle Hay'e geçip buradan yürüdüm. Sırt çantam, yollukla doluydu. Wales'in iç kısımlarına doğru birkaç mil ötedeydi kulübe. Pencereleri, vadinin uzun kıvrımlarına bakıyordu. İçinde bir

de bank, çimenlerden bir örtü, bir elma ağacı olan bahçe ile eğimli çatısı altında tek kişilik oda ve demirden bir karyola vardı. Kulübeye vardıktan sonra bir tost hazırlayıp ızgaraya koydum, kendime bir bardak şarap doldurdum. Böylesi sade bir yerde düşünmenin bir yolunu muhakkak bulmalıydım, ama herhangi bir bağlam olmaksızın düşünmek neredeyse imkânsızdı. Mutfak masasında yarı sarhoş halde kendimce artı ve eksileri sıralarken odaklanmaya çalıştım; fakat bu gülünç bir çabaydı ve tek hissettiğim utanç oldu. Üstüne biraz daha içtim ve yatağın başucundaki rafın üzerinde sıralanmış dedektif romanlarına göz gezdirmeye başladım. Johannes'i fena halde özlemiştim. Evdeyken çoğunlukla ona olan sevgim soyut, ulaşılamaz, bir anda beliren bir özellik gibi gelirdi, bu sevgiyi hayatımızı dolduran nesneler arasına yerleştirmeye çalışırdım; kirli bulaşıklar, pencere temizleyicisinde ufak bir değişiklik, annesinin evine düzenlenen ziyaretler, aileyle ilgili pek çok önemsiz konu üzerine aralıksız sarf edilen cümleler... Ama şimdi onsuzken başka türlü hissedemiyordum; yokluğundaki boşluğu sevgi dolduruyordu. Eve gidebilmeyi isterdim; özlediğim bu yeşil huzuru bırakıp darmadağınık, kirli duman rengini almış evimize dönebilseydim. Eğer bu, Johannes'in ellerini, sesini bana getirecekse geçirdiğimiz son altı ayın dargınlığına bile geri dönmek istedim. Ama nihayetinde beni buraya göndermişti ve bir sonuca ulaşmadan nasıl dönerdim? Geldiğim gibi kapıdan öylece çıkıp gidemezdim. Sevginin tüm bu kesinliği, ardımdaki kirli camlarda ve her zamanki bildik, ortak ağız tadımıza hitap eden, o alınmamış sütün içinde kaybolurdu. Tüm haftayı bu şekilde mutsuz geçirdikten sonra eve dönüp ona karşı çıkarak çocuk sahibi olmak is-

temediğimi söyledim. Fakat iki gün sonra gözyaşları içinde bundan vazgeçtiğimi, çünkü hâlâ çocuk sahibi olmaktan başka bir şey düşünemediğimi itiraf ettim.

Annemin ölümünün üzerinden bir yıl geçtikten sonra ağustosun, eylüle döndüğü vakit baş ağrıları çekmeye başladım. Migrene yakın olan bu ağrı, ne öncekilere benziyordu ne de o zamana kadar çektiğim herhangi bir ağrıya. Aylar boyunca kendimden gitgide uzaklaştım. Sokaktaki veya her sabah kütüphaneye yaptığım yolculukta istasyona doğru inerken karşı asansörün içindeki yabancıların yüzlerine takılıyordu gözlerim. Tanıdık bir şeyler vardı; tıpkı unuttuğum arkadaşlarım gibi kalabalığın içinden bir anda belirivermişlerdi sanki. Bu aşinalık beni yakalıyor, sonra yine kayboluyordu; tanıdıklık ile yabancılık arasındaki çizgi belirginliğini yitiriyor ve dünya kırılgan yüzünü gösteriyordu, cam gibi ve düz, dokunsam sanki çatlayacak, altında gizlenen ne kadar sert şey varsa ayaklarıma düşüp paramparça halde ortaya çıkacakmış gibi. Sesler –trafik uğultusu, koridordan seslenen adam, aralık camlardan dışarı süzülen radyo ezgileri– hem susturulmuş hem de havadan daha yoğun bir ortamdan geçiyor gibi bir o kadar belirgindi. Ama başımdaki ağrı, tamamen farklı bir şeydi. Bazen ağrılar, günlerce elimi kolumu bağlıyor, panjurları kapalı ve gölgelikleri çekili perdeler ardında beni yatağa hapsediyordu. Günlerin, gecelerin geçişi, ağrıyla birlikte saatin tik taklarına dönüşüyordu; –durmak bilmez ve acımasız. Kafatasımın içinde bir şey şişiyordu sanki; bir apse, mutsuzluğa dair ne varsa içine katıp büyüyor, köşeleri taşın

üzerindeki çamur gibi kemiğime bastırıyor, sinüslerime kadar giriyor, göz çukurlarıma dolup pınarlarımı sıkıştırıyor ve boğazımdan aşağı kayıyordu. Bazen geceleri, artık ağrıları da bastıracak kadar tükendiğimde nihayet aralıklı da olsa uykuya dalabiliyordum. Düşümde ağzımın pislik parçalarına karışmış ıslak kum gibi beyaz bir maddeyle dolu olduğunu görüyordum, tükürdüğüm veya diş etimle yanağım arasındaki boşluktan parmaklarımla çıkardığım anda yeniden doluyordu üstelik. Uyandığımda ağzımdaki tadını hâlâ hissedebiliyordum; boğazımdan bozuk süt gibi bir şeyin geçtiğini anımsatıyordu.

Sonraları acı hafiflediğinde kendimi güçsüz ama yenilenmiş hissediyordum, pırıl pırıl temizlenmiş bir sahil gibi henüz el değmemiş; –terden sırılsıklam olmuş çarşafların arasında uzanıp perdelerin arasından süzülen ışık huzmesinin içindeki toz zerrelerinin usulca düşüşünü izliyor, içe çekilen her nefesin hafif serinliğini duyuyordum. Mutfağa doğru yalpalayacak gücü kendimde bulana kadar bekliyordum ardından; sonra musluktan bir bardak su doldurup içime doğru akışını hissedebilmek için iki elimle kavrıyordum. Sanki hiçliğe indirgenmiştim, tenim ışıkla sıvıyı ayıran kırılgan bir tabakaydı. Önceleri, sonunda bir ağrı atağına neden olan günlerde kendimi onurlandırılmış hissederdim; yirmi dört saat boyunca ışıldardım sanki, vücudumun parıltısı yeniden emilmek ve yayılmak için dünyanın her yüzeyinden bana geri yansırdı, –büyüdükçe keskinleşen, arıtan bir ateş. Büyüleyiciydi... Sanrılara ramak kalmıştı, ilham eşikte bekliyordu, benliğimle bilincim arasındaki örtü neredeyse yırtılacak haldeydi daima. Ve örtünün içinden, ardındaki gölgeleri görebildiğimi düşündüm, henüz kavranamamış

gerçeklerin siluetlerini. Sonunda cinnet tek seferde zirveye ulaştı ve bir aydınlanma mahiyetinde ortaya çıkan, acı oldu. Başım, bir mengeneye çivilenmişti; kandan ve kemikten bir yığın halindeki pörsümüş bedenimse biçimsiz bir çuval gibi sarkıyordu altından, –sert ve kırılgan. Yine de neredeyse iki ay boyunca hiçbir şey yapmadım. Her atakta acıya dair hatıralar siliniyordu. Ama aklımın başımdan gitmiş o halinin nasıl hissettirdiğini, sonrasının nasıl devam ettiğini açıkça hatırlayabiliyordum, o boş huzur, adeta yeniden diriliş gibiydi. Buna değecek miydi peki, merak ettim. Diğer zamanlar acı başladığında korkuyordum; üstelik beraberinde bunun, kesinlikle hiçbir şeyle telafi edilemeyeceği gerçeğini getiriyordu. O zaman emin oluyordum, kendimle ilgili gerçekten ters giden bir şeyler vardı ve bunun ne olduğunu bilmek istemiyordum. Ne var ki ağrı döngüleri arasındaki süre gittikçe kısaldı; artık biri geçer geçmez sonraki ağrı için buzdolabını dolduracak, yatak çarşaflarını yıkayıp kurutacak kadar bile zaman kalmayınca bir doktora görünmek için randevu aldım.

Bertha Röntgen alışmıştı her şeye; kocası evden uzakta, kendini saatlerce işine kaptırırdı, zihninin yalnızca bir kısmı orada olurdu, yemek masasında ya da piyanonun olduğu çizim odasında, şömineyi ortalarına alıp otururlarken bile aklı başka yerlerde oluyordu. Ne ki 1895 Ekim ayının ortalarına doğru kocası artık laboratuvarda uyumaya, orada yiyip içmeye başlamıştı, eve yalnızca yıkanmak ve kıyafetlerini değiştirmek için geliyordu. Bu durum, endişe ile merakını kontrol altında tutmaya çalı-

şırken onu izleyen Bertha'yı telaşlandırıyordu. Sonraları Röntgen, o haftaların izini silmeye çalışacaktı. Bir yandan Philip Lenard'ın, onun itibarını sarsma çabalarını açıkça hissedebiliyordu; başarısının, hoş bir rastlantıdan başka bir şey olmadığına ilişkin söylentiler ağızdan ağıza yayılıyordu, ona destek için gelen arkadaşlarının ağırdan alışı bile bir suçlama gibiydi –çabucak savunmaya geçip yanıtsız kalan birtakım soruların olduğundan bahsetmeleri bunu gösteriyordu. "Nerdeyse, bu ışınları keşfettiğim için özür dileyecektim," diye yazacaktı Röntgen birkaç yıl sonra; baharın sonunda X-ışınlarıyla ilgili üstlendiği tüm çalışmayı tamamlayacak, bunu anlattığı üç sayfalık bir makale yayımlayacak ve buluşu üzerine tek bir ders verecekti. Artık konudan böylesi bir kararlılıkla kaçınıyordu ki 1901'de Nobel Fizik Ödülü'ne layık görüldü, fakat törende konuşma yapmayı reddetti. Ondan sonra her ne hissettiyse o birkaç hafta içinde konuyla ilgili kendi sözleri, ona ihanet etti. Fizikçi Tıp Topluluğu'nun son teslim tarihine yetiştirmek üzere, Aralık ayının sonların doğru alelacele kaleme aldığı *Über Eine Neue Art von Strahlen*'da çalışmalarını anlatıyordu. Bu makale, henüz askıda olan bir buluşun açıklamasıydı; saatler su gibi akıp giderken karşısındaki dünya, dış kabuğunu çözüp iç yüzünü gözlerinin önüne sererek kendini yeniden inşa ederken yaptığı eylemlerin açıklaması. Makaleyi yazma hızı, buz kesen Würzburg caddeleri boyunca koşturan hali, üstünlük hakkı iddialarının ne denli kırılgan olduğunu, belki bir refleks gibi ama bir o kadar da kuşkusuz, bunu ne kadar çok istediğini bildiğinin göstergesiydi. Bertha boş evde oturup endişelerini kendine saklamaya çalışırken Röntgen

laboratuvarında eline gelen her şeyi kaptığı gibi makinesinin önüne koyuyordu. "Çeşitli gözlemler yaptım," diye başladı, "ve pek çok... gölge resim fotoğrafladım. Böylelikle kurşunlu boya kaplı bir kapının taslağını elde ettim. Şekil, bir boşaltma tüpünü kapının bir tarafına, hassas tabaka da diğer tarafına yerleştirerek üretildi. Bunun yanı sıra el kemikleri, bobine sarılı tel, kutu içinde bir grup ağırlık, metal bir kılıfla tamamen kapatılmış bir pusulanın kartı ile iğnesi ve X-ışınlarının homojenliğe eğilimini gösteren bir parça metale ait gölgeler elde ettim." Yedi hafta ve üç gün boyunca Röntgen yalnızca kendisi için dönüşen özel dünyada yaşadı, belki bu da sonraki karamsarlığının bir parçasıydı: Bilimsel bir onurla ödüllendirilmesinin ardından bu ilham deneyimine rağmen sonrasında hiçbir şey değişmemişti. Oysa bir metalin ve vücudun içini, orada saklı olan şeyleri görmüştü; üstelik bunun doğasını biliyordu veya bildiğini düşünüyordu; yine de geriye kalan, işin faturası üzerine bir sürü safsataydı.

Sonunda 22 Aralık 1895 tarihinde Röntgen bu inzivasına son verdi. Eve döndüğünde, haftalardır her şeye göz kulak olan Bertha'yı, sürdürmeye çalıştıkları hayatın Röntgen tarafındaki köşelerini ayakta tutabilmek için evin günlük işlerini yürütür vaziyette buldu. Ona kendisiyle gelmesini söyledi. Kadın hiçbir şey sormadan paltosunu ve eldivenlerini giydi, beraber kış sokaklarında yürüyüp üniversiteye gittiler. Ayak sesleri boş koridorlarda yankılanıyordu, sonunda laboratuvarın önüne geldiler, Röntgen kapıyı açıp kadını içeri itti. Birkaç dakika boyunca Bertha, kocasının yalnızca namını duyduğu bir başka kimliğine ait bu boşlukta dikilirken Röntgen harekete geçip alet takımını

hazır etti. Ardından hiçbir gösterişte bulunmadan yalnızca ışıkları kapattı ve karısının elini, fotoğrafik bir tabaka üzerine yerleştirdi. Bertha kıpırdamadan duruyor, kocası ne derse onu yapıyordu. Röntgen Crookes tüpünü hazırladı ve karşısındaki akımı kesti. Bertha'nın eli, aralarındaki karanlığa serili bir nesne gibi kalmıştı ortada. Röntgen'in filmi çıkarması on dakika kadar sürdü; bu sırada sadece ayak sesleri ve üstlerindeki duvarda asılı duran saatin tik takları duyuluyordu. İşlem tamamlanınca ışıkları tekrar açtı Röntgen. Bertha'nın kadim imgesi haline gelecek olan fotoğrafa baktılar: Açık parmakları avucunun iç kısmına doğru bükülmüş iskelet eli. Dördüncü parmağının alt kemiğinde Bertha'nın alyansı keskin bir iz gibi duruyordu. Kemiklerinin gölgesi üzerindeki bu siyah iz, metalin geçirgen olmadığını gösteriyordu. Haftalardır bu henüz kavrayabildiği dünyasında yalnız olan Röntgen, bu imge ile Bertha'nın onayını kazanmaya çalışıyor; fotoğrafı hem bir başlangıç hem de bir yakınlık göstergesi olarak sunuyordu ona. Kadının parmaklarının narinliği, böylesi sıradışı yapılar geliştiren hayatlarını doğrular gibi karşılarında duruyordu. Ama bunlar yoruma açık meselelerdi. Elleri sert, vücudu bütün olan; bu parçalardan –derisinden, düşüncelerinden, zihnine ev sahipliği eden bir nesne gibi bedeninden– meydana geldiğinden kuşku duymayan ve bunları anlamaya çalışmayan Bertha için hepsi yalnızca mezar taşlarının soğuk toprak kokusunu taşıyordu.

"Bu," dedi kadın, "Sanki kendi ölümüme tanık olmak gibi–" ve arkasını dönüp fotoğrafa tekrar bakmayı reddetti.

Hay'den dönüşümün üzerine Johannes'le birbirimize tutunmuştuk. Aramızda değişen bir şeyler vardı: Johannes artık her şeyin yoluna gireceğine dair beni temin etmiyordu ve ben de korkularımdan bahsetmeye çalışmıyordum. Çünkü böyle yapmak onu yaralıyor gibiydi ve onun üzgün durmamasını her şeyden çok istiyordum. Bu yolda birbirimize karşı çok dikkatli olmamızı gerektiren bir kırılma mesafesi vardı. Yine de her zaman bir şekilde bağlantı halindeydik; ya birimizin eli diğerinin omzunda, ya bir bacak ötekinin dizinden sarkıyor ya da ellerimiz, buluşmak üzere birbirine uzanıyordu. Ne ki bu, rahatlamak için değildi; sanki diğerinin gitmesine bir kez izin vermek, onu ebediyen kaybetme olasılığını göze almaktı. Geceleri uyanık halde, kollarımızı birbirine dolayıp öylece yatıyorduk, sessizlik içinde vücudumuzu diğerine doğru bastırıp ulaşmaya çalışırken çıplak karınlarımız arasında kıramadığımız bir engel oluyordu ve ayrı kalıyorduk. Bir gün Johannes nedensizce ağlamaya başladı:

"Buna dayanamıyorum."

Ama onu yatıştıramadım; acısına ortak bile olamadım.

Sonuçta hiçbir çözüme varamadık. Uzaklara gittik, bu sefer birlikte; Cornwall sahil yolu boyunca Lizard çevresinden Falmouth-Land's End arasında on günlük bir yürüyüş. Sanki batıya doğru yaptığımız bu sabit ilerleyişle kendimizi geride bırakacakmışız gibi... Ağzımın içi artık tuz ve demir tadıyla dolana kadar yürüdük. Denizden uçurum kıyısına dek mücadele ediyor, sonra her koy dönüşünde aynı yolu geri gidiyorduk. Doğrudan birkaç millik yürüyüşler ve aradaki duruşlarla harcanan zorlu

saatler... Bir seferinde soluklanmak için durup uçurumun kenarından, yüz elli metre altımızdaki denize bakarken bir aladoğanın, neredeyse bir kol mesafesi uzağımızda, bizimle aynı seviyeden süzüldüğünü gördük; yukarı doğru hava akımına karşı hareket eden benekli gri kanatlarını kımıldamadan, dikkatle izledik. Bunca aydan sonra bir şey, o an yüreğime dokunmuştu –ayrıcalık belki veya şans. Kış örtüsü altındaki topraktan başını gösteren ilk yeşil renk gibiydi. Yanımızda, iki çantaya bölüştürdüğümüz bir çadır taşıyorduk. Her günün sonunda yüzeyi yarı terli yarı buharlaşmış tenim bir tuz tabakasıyla kaplanıyordu, yüzümü ellerimle kaşıdığımda kıvrım kıvrım kirler halinde soyuluyordu. Barlardan birinde akşam yemeğimizi yiyip karanlık çökmeden önce çadırımıza çekiliyorduk ve akşam güneşinin fırçasından çıkan hassas, nemli kasvet tablosunda uykuya dalıyorduk. Birbirimizle nerdeyse hiç konuşmuyorduk; başlarda bunun nedeni, zaten önceden konuşmadığımız bir şeyin kalmamış olmasıydı, ancak haftanın ortasına geldiğimizde tükenmişliğimiz yüzünden böyle olduğunu düşünmeye başladım. Zorlu bir yola düşmüştük; tatilcilerin plajlardan geçip gidişi kadar rutin ve tekrarlayan düşüncelerimiz, yüzeyselden öte değildi. Aynı adımlarla yürürken aramızda aylardır eksik olan sessiz bir uyum bulmuştuk. O an tek endişemiz, her tepenin zirvesine ulaşabilmek ve barlar akşam yemeği servisini kapatmadan önce kamp yerine varıp çadırımızı kurabilmekti. Haftanın genelinde hava hep açık ve sıcaktı. Her günün ortasında denizi görmek için patikadan aşağı sallanıyor, Kuzey Atlantik'i karşımıza alıp yan yana oturarak öğle yemeği için hazırladığımız yolluklarımızı yiyorduk. Ekmek,

peynir ve paket paket krakerin ardından yüzüyordum; su öyle berraktı ki içindeki minik, mavi balık sürülerini görebiliyordum, fakat sonuncu günde yağmur yağdı, ağır ve şiddetli yaz fırtınasında bulutlar o kadar alçaldı ki gökyüzüyle su, sanki ağır, istikametsiz gri bir köpük halinde birleşmişti. Nihayet Land's End'e ulaşabildiğimizde neredeyse burnumuzun ucunu bile göremiyorduk. Diğer tüm ziyaretçiler gibi John O'Groats tabelasında fotoğraf çektirebilmek için sırada bekledik. O an, inzivada geçen o kadar günden sonra kendimi böyle bir kalabalığın içinde bulunca bir parçalanmışlık hissi sardı bedenimi; herkes göz ucuyla kirli yüzümüze ve tüm hafta boyunca giydiğimiz ıslak, çamurlu giysilerimize bakıyordu. Penzance'a geri dönerken otobüste güzellik veya huzura ilişkin herhangi bir şeyin zerresini taşımayan, oturup düşünmeye müsaade etmeyen bir yere ulaşabilmek için bunca zahmete girmemizin ne kadar gülünç olduğunu düşündük. Sanki bir süpermarkete hac görevimizi ifa etmeye gitmiştik, bu halimize kahkahalarla güldük. İstasyona vardığımızda o geceyi geçirmek için kendimize bir oda tuttuk ve öğleden sonranın kalanıyla akşamın erken saatlerini istasyon barında bir şeyler içerek geçirdik. Islak kıyafetlerimiz, kaloriferin üzerinde buharlanıyordu. Neden sonra bar tuvaletinin kırık fayansları üzerinde dikilip aynada yarı yanık suratıma bakarken fark ettim ki hafta boyunca peşimde sürüklediğim endişelerimi bir nebze olsun kendimden uzaklaştırmıştım, ne de olsa kararımı aylar önce vermiştim; bir çocuk istediğimi biliyordum ve bu yalnızca soyut olandan, söz konusu hususa geçme meselesiydi. Anne olan kadınlar ile kendi aramdaki boşluğu gördüm; bu

isteğimin ifşa olmasından korktum. Ama yalnız değildim –Johannes vardı. Tükendiğim yerde, o güçlü duruyordu. Nihayetinde biz de insandık ve bir parçamız bunun için yaratılmıştı. Başkalarından daha büyük bir hata yapacak değildim. Ama bu süreçte en çok kararsızlık tüketmişti beni ve daha fazlası için gücüm yoktu artık. Başka şeyler düşünmek istiyordum; bu sürecin bitmesini ve sonuca ulaşmasını ve bunun gerçekleşmesinin tek yolu, en başından beri istediğim o şeyi gerçekleştirmekti.

Güneşli bir öğleden sonra kütüphanedeki çalışma masamda Röntgen'in makalesini ilk defa okuduğum zaman yazılanlardaki tehlikeyi görece bir kolaylıkla takip edebiliyordum. Emindim ki böylesi bir ustalık, türünün son örneğiydi: Oldukça radikal bir bilimsel keşfi günlük dille ifade edebilmek; bilgiyi açıklayabilmek için yeni bir dil kurmaksızın bunu başarabilme yetisi. Röntgen'in, çalışmalarına ilişkin yaptığı açıklama tıpkı bir sihirbazın, illüzyonunun sırrını ortaya dökmesi gibiydi; açıklandığında azalmak yerine, işleyişini kavramayı hızlandırıyor, bir yandan bu suç ortaklığının illüzyonunu kabul ediyordu –bizlerin de bu kadar usta, bu kadar emin olabileceği izlenimini. Makalenin yayımlanmasını takip eden haftalar içinde hem akademik hem de genel anlamda bir ilgi patlaması olmuştu. 1896 yılı içinde X-ışınları üzerine kırk dokuz kitap ve bin kırk dört bilimsel makale, bunun yanı sıra gazetelerde haber dizileri, köşe yazıları, dergilerde makaleler, karikatürler ve çizimler yayımlandı. Baskıcı bir yüzyılın son demlerine doğru, yaklaşan güzel havaların müjdesi gibiydi bu haber;

keten bezi ve pamuklu basma katmanlarıyla sarılıp örtülen bedenlerin can sıkan maddeselliğinden uzak, o kimine rahatsızlık veren kavram, hepsinin de şeffaf hale gelebileceğini, böylelikle sırlarını gözler önüne serebileceklerini göstermişti. 1896 yılının yazında, Chicago'da elleri X-ışınlarından geçiren içecek otomatları çıktı. O yılın New York Elektronik Fuarı'nda, bir çadırın içinde yan yana sıralanmış kutuları kullanabilmek için insanlar arkalardaki kapıya kadar uzanan bir kuyruk oluşturmuş, ardından gruplar halinde bir araya gelmişlerdi. Kilisedeki gibi fısıltıyla konuşuyorlardı; önlerinde gerçekleşen dönüşümün hayreti içinde gözleri parlıyordu. Bir ekranın üzerinde ellerinin apaçık yansıdığını gördükleri o kısa süre içinde, canlılar arasındaki yerlerini idrak ettiklerini söylüyorlardı. Kimileriyse Bertha Röntgen'in yaptığını görüyordu; tuhaf şekilde tekrar eden imgelerde her iskelet, bir öncekinin çok benzeriydi. Bu fotoğrafta gördükleri, hepimizin sonunda dönüşeceği o birbirinden ayırt edilemeyen kemik yığınlarıydı. Tüm o yıl ve sonraki boyunca X-ışınlarının gösterdiği büyüleyici gizem, hakikaten bir şeyler vadediyor oluşu, beraberinde getirdiği, çoktan ele geçirilmiş ve mesken edilmiş bir gelecek hissi öyle bir raddedeydi ki Ohio, Cedar Rapids'te X-ışınları kullanarak adi metali altına dönüştürdüğünü iddia eden bir adam çıkmıştı, felsefe taşını katot ışını tüpünde bulduğunu söylüyordu ve bir süre için gerçekten diğerlerini kendine neredeyse inandırmıştı. Sonuçta eğer katı vücut bile şeffaf hale gelebiliyorsa –bir panayır çadırına giren biri, kendi elinin kemiklerini görebiliyorsa– yalnızca on sent karşılığında insan, ölümünü veya yaşamını öğrenebiliyorsa –ve nihayetinde neyin mümkün olmayacağını, neyin anlaşıla-

bileceğini görüyorsa– bu neden olmasındı? İşte insanlara sunulan tam olarak buydu. Tüm o yaz boyunca panayır çadırları kurulmuş, açıklamanın basitleştiren gücü, bir *bakış* vadedilmişti: Vücutlarının neyden oluştuğunu bilirlerse aklın işleyişini de anlayabileceklerdi.

Baş ağrılarım üzerine gittiğim doktor randevusundan on gün sonra bir MR taraması için yakınlardaki hastaneye gittim. Burası annemle sıkça gittiğimiz, bakımlı bahçelerin, hastane havasını azaltmak ve örtmek için bir güzelleme gibi kondurulduğu o hastaneye hiç benzemiyordu; onun yerine işlek bir caddeye sıkışmış ve otobüs duraklarıyla çevrelenmiş, boyaları dökülen betondan binalar topluluğuydu. Merkez kısmı, zamanla dışa doğru büyütülmüş, genişlemiş ve kendini çoğaltmak istercesine yapı iskelesinin uçlarına yapışmıştı. Duvarlarından ve alt taraflarından havada yetişen kökler sallanıyordu sanki. Araba parklarından ve bir zamanlar çimenlik gibi görünen alanlardan çalı gibi biten prefabrik yapılar fışkırıyordu. Ana binanın bekleme salonuna doğru yürürken adımlarıma karışan endişeyle hızlanıyordum, doğru yeri bulmak o kadar uzun sürdü ki MR bölümünün kayıt masasına vardığımda vakit neredeyse gelmişti. Orada önüme doldurmam gereken bir yığın form getirdiler. Sonra da beni, iki duvarın karşısına sıralanan plastik sandalyelere çoktan kurulmuş diğer beş altı kişinin beklediği koridora aldılar. Bekleyenlerin her biri, bir diğerine mümkün olduğunca uzak durmaya çalışıyordu, ufak bir tereddüdün ardından sol taraftaki sıranın en ucunda bir yere yerleştim ben de. Yanımda sağ gözünün çevresi fena halde

şişmiş, patlamak üzere olan teni dümdüz gerilmiş yüzü ve mandalina iriliğinde rengi kaçmış bir sargı üzerinde çapaklı kirpikleriyle bir adam oturuyordu. Onun yanında oturup bu kamu alanında nezaket gereği mesafemizi korurken çekince yerine adamın bakışlarını yakalayacak cesaretimin olmasını dilerdim, ama böyle yaparsam onunla vazifem olmayan bir dayanışma içine girmiş gibi olacaktım, çünkü nihayetinde benim ciddi bir hastalığım yokken fena hale gelmiş yüzü, keçi peyniri gibi sarıya dönmüş beyaz, düz derisiyle adamın durumu yeterince ciddiydi. İkimiz de neredeyse bir saat kadar yan yana oturduk. Tüm bu süre boyunca adam, nasıl becerdiğini anlayamadığım, karmaşık bir ritimle hafif ve sessizce birbirine vurduğu başparmakları dışında hareketsiz kaldı. Acaba kafasında bir şeyleri mi sıralıyor veya ona güç verecek bir çeşit dua, ilahi mi okuyordu? Belki de tüm bu bekleyişin muhasebesini yapıyordu. Ancak sonunda bir hemşire gelip adamı çağırdığında düz ve dik bir şekilde ayağa kalktı, hemşireyi dostça bir nezaketle karşıladı. Belki adamı huzursuz eden, yalnızca bu bekleyiş ve benim endişeli, acıyan bakışlarımdı. Onda olmayan şeye sahip olduğumu sanmıştım –sağlık, güç– ve bu yüzden yatıştırıcı bir sıcaklıkla sunmuştum ona bakışlarımı, bu da kibrin bir başka çeşidiydi.

Sıra bana geldiğinde aynı hemşire, binanın iç tarafına doğru götürdü beni. Muşamba ve dezenfektan kokulu koridorlar boyunca yürüyüp ufak bir kapıdan geçtik. Burada beni tek başıma bıraktığı beyaz duvarlı, kübik bir odada üstümü çıkardım ve çamaşırhanede sertleşmiş mavi hastane önlüğünü giydim, önlüğün kıvrık köşeleri boynumun çevresini kaşındırıyordu. Kendi kıyafetlerimi

–tüm yıl boyunca giydiğim pantolonum, tişörtüm, ayakkabılarım, gümüş bilekliğim ve küpelerimle gözlüğüm– bir dolaba yerleştirdim. Soyulmuş ve örtülmüş bu vaziyette sanki beni ben yapan tüm o karmaşık tuzaklardan alıkonmuştum ve niteliksiz özüm dışında geriye hiçbir şey kalmamıştı. Rutin bir hasta muayenesi değildi yaklaşan; bir çeşit törensel geçit, nihayetinde beni oluşturan her şeyin kanıtıydı. Bir başka hemşire gelip beni tarayıcının olduğu odaya götürdü. Sedyenin üzerine uzandım ve dizlerim bir destekle yükseltilmiş halde başımı bir çerçevenin içine yerleştirdim. Bir yandan yapılan işlemler açıklanıyordu ama gözlüklerim olmadan odaklanmakta zorlanıyordum, teknisyenin sözleri bir renk sisi içinden hayal meyal geliyordu. Paniğe neden olabilecek herhangi bir klostrofobi durumuna karşı, elime bir acil durum butonu tutuşturmuşlardı, ama gözlüklerim olmadığından miyop etrafımı sarmış, algılayabileceğim dünyayı birkaç santimetrelik, görünür bir boşluğa indirgemişti. Teslim olmaktan başka seçeneğim yoktu. Kendimi sürekli hareket halinde tutmak için mücadele ettiğim aylardan sonra bu bile bir rahatlamaydı: Burada hiç değilse benimle ilgileniyorlardı ve dinlenmeye fırsatım olmuştu. Bana verdikleri kulaklıklara rağmen makinanın sesi ağır basıyor, dönen metal sesi kafatasımın içini dolduruyordu. Zaman algımı yitirdim. Başım kafesin içinde, dizlerim destek yastığının üzerinde, o vaziyete hapsolmuş gibiydim. Sonsuzluğun bir nevi esnek haliydi sanki. Sonunda bir çeşit kriz noktasına ulaştım. Aylar süren endişeli bir boşluğun ardından çok önemli bir dönüm noktası: Beni kıskıvrak yakalamış, dev gibi beyaz bir kutunun içine hapsetmiş, çaresiz ve çıplak

bırakmıştı. Artık merkezde ben vardım ve hayatım çevrem-de dönecekti. Ama sonra doktorun odasında beynimden alınan görüntüler, ışıklı beyaz bir kutudan yansırken hiçbir şey hissetmedim, hayal ettiğim şey bu değildi. Ekrana iliştirilen diğer kısmın koruyucusu olan, kendime ait o aydınlatılmış parçayı görünce nasıl işlediğine dair ayrıntılar dumanlı renklerle belirdi. Nihayetinde sert, katı ve biçimli bir yapıya sahip olduğumu bileceğimi düşünmüştüm. Ve bilincin yer aldığı bu görünmez parçayı tanıyacağımı; tıpkı bir bebeğin, annesini bilmesi gibi onun bana ait olduğunu bileceğimi sanmıştım; derinlerde gömülü olan bilinç, bunu mümkün kılacaktı. Öte yandan bu, herhangi birine ait bir görüntü olabilirdi; gördüğüm şeyin, benim bir parçam olduğu düşüncesi yalnızca donuk bir şaşkınlık hissettirdi. Bu, bana hiçbir şey ifade etmiyordu. Sandal-yemde oturup uzman, görünüşte hiçbir sorun olmadığını açıklarken sabırla dinledim –taramalar temiz çıkmıştı; bir baş ağrısı kliniğine yönlendirileceğimi, ama bunun için bir bekleme listesi olduğunu ve bu sırada rutin ağrı kesici ilaçlarıma devam edebileceğimi söyledi, ayrıca alkolden uzak durmam ve düzenli uyumaya çalışmam gerekiyordu. Ertesi yılın başlarında randevu tarihimle gelen mektupla birlikte baş ağrılarım son bulmuştu. Johannes'le tanış-mıştım. Bir değişim gerçekleşiyordu ve annemin ölümü artık güncelliğini yitirip geçmişte kalmıştı. Hatırladıkça acı duymak yerine bunun bir sürece dahil olduğunu an-lıyordum. İçime bir şey işlenmişti; belki önceki halimden bir parça, şimdi dönüştüğüm bütünün bir başka kısmı olmuştu. Bu başarı, bir anlayışın sonucu değil; yalnızca tanıdık uğraşılar ve geçen zaman sayesinde gerçekleşmişti.

II

Annemin ölümünü ilan eden o uzun soluklu çan sesi nihayet son bulduğunda, ona ait eşyaları tamamen dağıttığımda ve şu hastalık işi peyda olup Johannes'le tanıştıktan sonra fark ettim ki geçmişin pek bir önemi kalmamıştı artık. Merak duymuyordum, zaten merak duyulacak bir şey de yoktu. Ailemden geriye kalan bir tek annemdi ve onu kaybetmenin mutlak doğası, durumların veya eşyaların bakımını dikkatle üstlenerek yeniden bir hayat kurmama aldırmayışı neredeyse bir onur nişanesiydi. Bu koşulları gözden geçirince, küratör olma fikrinin cazibesinden uzak kalabilmeyi iyi becerdiğimi düşündüm; bir bakıma annemin hatırasının tahnitçisi. Kendi kızım doğduktan sonra, hatta anneannesinin adı geçtiğinde ilgi gösterecek yaşa geldiğinde bile onunla birlikte, miras kalmış bir keder gibi böylesi zor bir alana geçme ihtiyacı karşısında rahatsızlıktan fazlasını hissettim; böyle zamanlarda bahsi geçen o anneannenin, kızıma nasıl puslu bir imge gibi geldiğini gördüm. Oysa Johannes'in annesi kâh hayvanat bahçesine, kâh ulusal müzelere geziler yapan,

hayat dolu bir kadındı. Bir akşamüzeri bunu Johannes'e anlatmaya çalıştım. Kızımız birkaç yaşlarındaydı henüz; karyolasında kollarını yıldız gibi açmış, bilincini baygın bir uykuya teslim etmişti. Biz de yerel bir hastalıktan sağ çıkanlar gibi kanepede yan yana uzanmışken Johannes'e geçmişin de gelecek kadar sıradan ve bununla ilgili gerçeklerin sadece bir yığın ıvır zıvır olduğunu söyledim. Tozlu kutuları toparlamak, kim olduğumuz bulma çabasıyla, yıllanmış kâğıtlar gibi eski ve yırtık anılar arasında dolaşmak, karar verme sorumluluğundan kaçmaktı; çünkü bu noktada elimizde kendimizden ve muhtemel hükümlerimizin gittikçe daralan çatısından başka bir şey yoktu artık. Dedim ki büyümek, bizi meydana getirenlerden ayrıldığımız, tek başına üstlenilen bir süreçtir. Bu gerçekten kaçılamaz, ancak belki ertelenebilir –geçmişin fiziksel tezahürünü gözden çıkarışım, annemin eşyalarını parça parça, yağmurla dolan kasaya boşaltmam, bir niyet ifadesi olmuştu ve bu şekilde kendimi serbest kılmıştım–

"Ama öyle değilsin," dedi Johannes. "Serbest değilsin."

Annem tek çocuktu ve anneannem, ben dahil herkes için Doktor K olarak bilinen bir psikanalistti. Bu adı yadırgamıyordum ben, yalnızca çocukluk dünyamın bir başka parçası gibi geliyordu, bunu kişisel bir tecrit gibi görüyordum; ne ki bu, yaşı henüz tek haneli biri olarak benim, dünyayı nasıl görüyorsam öyle zannetmemden öte değildi, tanıdık gelen her şey aynı zamanda sıradandı. Dolayısıyla anneanneme bu konuyu sorduğumda neredeyse ergenlik çağıma gelmiştim. Evinin mutfağındaydık,

aramıza aldığımız masanın üzerinde sebzeleri doğrarken kullandığı bıçak vardı. Sorumun üzerine, hak ettiğini düşündüğü ilgiyi göstermek için işini bir kenara koydu. Bu, onun bir huyuydu; konuşmalara, tüm dikkatin verilmesi gereken, sükûnetin erdemine üstün gelen bir eylem gibi davranırdı; bu yüzden onunla konuşan birinin saklanacak yeri olamazdı.

"İsimler," dedi, "birer semboldür. Özellikle de kendimize atfettiklerimiz."

Nasıl karşılık vereceğimi bilemediğimden sessiz kalıp yalnızca durdum ve bakışları altında öfkelendiğimi hissettim. Sonunda tatmin olduğuna kanaat getirince bıçağı tekrar eline aldı ve havuçları doğramaya devam etti.

Büyükbabam hakkındaysa neredeyse hiçbir şey bilmiyordum. O, annem doğmadan önce, ardında pek az yokluk hissi bırakarak gitmiş, –ne bir boşluk veya eksiklik ne de bizimle ne kadar uyumlu olabileceğine dair bir işaret. Çocukluğumda evde oyalanacak bir şeyler aramaktan sıkılıp öylesine dolandığım boş cumartesi akşamüstleri büyükbabam hakkında anneme bir şeyler sorardım. İddia ettiğine göre bildiği tek şey, yalnızca anneannemin de katkıda bulunduğu dergilerden birinde çalıştığıydı; arada bir salonda duran, güzel kitaplarımızı koyduğumuz büyük kitaplığa gider, orada ciltli kitaplar ve sarı sırtlı ciltleriyle bir sıra eski Penguin koleksiyonu, çeviri klasikler ve şiirler koleksiyonları arasından bir Kipling seçkisinin sayfaları arasında bir fotoğraf sakladığı kitabı seçermiş annem. Fotoğrafta kumları oluk oluk yarılmış sahilde oturan bir adam, ötesinde de donuk gökyüzüne uzanan dik, tepesine

çimenlik kondurulmuş kum tepeleri varmış. Kipling'in bir göndermesi var mıydı bilmiyorum ama,

"İşte burada,"

diyerek parlak kâğıdı bana verirdi. Sonra da sorumla bölmeden önce her ne ise yaptığı şeye geri döner, ben işimi bitirip fotoğrafı yeniden arasına saklayıp yerine konmak üzere kitabı masada bırakırdı.

Şimdi hatırlamaya çalışınca fotoğraftaki adamı batı sahiline yerleştiriyorum zihnimde, Thorpeness veya Cromer olabilir, Snape –Doğu Anglia'yı acımasız denizden ayıran şu uzun, düz sahillerden biri; Johannes'le sonbaharın başlarında toprak henüz ılık, ama havaya serinlik çökmüşken kimi zaman gittiğimiz yerlerden. Orada akşamüstleri ay, kendi hayaleti gibi gökyüzünde asılı olur, hasır yataklar uzun gölgeler halinde serilir ve her şey tozlu, altın bir renge bürünür. Her ikimiz de az çok etkileniriz bu manzaradan ama kötü anlamda değil; hiç görmesek de içgüdüsel bir şekilde yitirmiş olduğumuzu bildiğimiz bir şeye özlem duyar gibi. Fotoğraftaki adam soluk renkli bir gömlek giyiyordu. Boynu açıktı ama sanki kravatı, bilerek umursamaz görünmek istercesine çıkarılmış gibi tuhaf bir görünüşü vardı. Pantolonu da çorabı ve bağcıklı botlarının üzerindeki soluk tenini bir parça göstermek için kıvrılmıştı. Rüzgârla dağılan saçları, tebessümden biraz daha fazlasını taşıyan bir yüzle güneşe karşı kısılmış, hafif şaşı gözleri çerçeveliyordu. Adamın yüz hatları öyle sıradan ve ayırt edilemez türdendi ki kılık değiştirmiş gibi geldi bana. Fotoğrafın alt tarafına, çeken kişinin belirgin ve koyu gölgesi düşmüştü. Hatırladığım kadarıyla bu imgenin bir

özelliği, gölgede bir suretin seçiliyor oluşuydu –vücudun siyah ana hatları kuma uzanıyordu; düz bacakları ayrık, dirsekleri ilk defa yükselen keskin açılı kanatlar gibi havadaydı. Üstelik bu gölge, görünürdeki adamdan, yani büyükbabamdan daha belirgindi. Bu fotoğrafı yıllar önce kaybetmiştim. Muhtemelen Kipling'le birlikte bırakmış, bir başkasının merakına teslim etmiştim; kimi zaman ikinci el kitapçılarda rastlayacağınız türden hani. Ama o zamanlar fotoğrafı burnumun dibine kadar getirip nasıl büyük bir dikkatle incelediğimi hatırlıyorum. Kendimle ilgili en ufak alakaya kanıt olabilecek bir şey bulabilmek için her ayrıntıya bakmıştım, ama fotoğrafta gördüğüm, herhangi birinin büyükbabası da olabilirdi pekâlâ. Merak ediyorum, acaba fotoğrafın bizimle herhangi bir ilgisi var mıydı gerçekte? Yoksa bize "Gunga Din"in mısraları arasında sıkışmış halde gelip yine o şekilde mi gitmişti? Aslında bana kalırsa annem de büyükbabam hakkında söylediklerinden daha fazlasını biliyordu. Doktor K'nın dürüstlüğünden emindim; kimsenin gerçekleri saklaması, ama yorumlama işinden de kaçmaması konusundaki kararlılığı kimi zaman saldırganlık boyutuna kaçıyordu hatta. Buna karşılık annem, faydacı biri olmuştu; sonuçları, gerçeklere yeğliyordu –yalana, kaçmaya karşı değildi. Sanırım böyle yaparak hem kendi mahremiyetini hem de benimkini koruyordu; dünyayı dilediğim gibi görme hakkımı. Şimdi öyle aşikâr geliyor ki daha önce bunu nasıl görememiş olduğumu merak ediyorum; annemin, babası hakkında bir şey bilmiyormuş gibi davranması zaten kendi icat ettiği bir şeydi; bu tür bir kaçamak, onun gözünde bir tedbirden fazlası değildi. Karmaşık ıvır zıvırla özel olarak

ilgilenmesi de önemsiz sandığı bir şeyden beni korumaya çalışmak içindi. Üstelik sonuçta dürüstçe söylenmiş ama asılsız bir şey ile yalan arasında ne fark vardı: İçinde bulunmadığımız bir geçmiş, her zaman hikâye olarak kalacaktı. Doğruları öğrenme hakkımın olduğunu söylemem, anneme göre tuhaftı. Bu olayların birer uydurma olduğunu annemin ölümünden önce fark edip hastalık onu tüketirken evin içindeki havanın boş izlerini dolduran bir soruyla doğruları öğrenmek istemiş olsaydım bile yanıtlamak için herhangi bir sebep göreceğini sanmıyorum.

Öğleden sonraları Johannes, kızımızı dışarı çıkarır, ben de ayaklarımı bir minderin üzerine koyup biraz dinlenmeye çalışırım. Bedenim, içinde yaşamak için rahatsız bir nesne gibi gelir. Kalçalarım ağrır, bebek tekme atar. Hantal parmaklarım kalınlaşır. Düğmeleri ilikleyip çözmek bile bir külfet haline gelir. Böyle zamanlarda çoğunun hayatımdan gitmesini isterim –Johannes, hem içimde taşıdığım hem de dışarıdaki çocuğumuz– sonrasında benden geriye ne saklarlar acaba? Yeniden tutturulmak için, bana benzeyişleri bir bakış açısı meselesi olan hangi kesilmiş anılar kalır? Tek dilediğim, hepimizin istemesi gerektiğini düşündüğüm şey: Olmam gerekenden daha iyi biri haline gelmek; daha cömert, daha emin –tanıdığım halimden daha nazik; ama bir yandan bilinmek de isterim, başkaları tarafından sayılmak ve mazur görülmek. Ama ikisi de aynı anda olmaz. Bunun düşüncesi bile beni huysuz ve alıngan yapıyor. İçimdeki bebek, kaburgalarıma doğru tekme atarken ben de bedenimin iç katmanlarıyla sanki onu

tokatlıyor, sonra da kendimi suçlu hissediyorum. Kızımı kendime bastırıyorum ve ona yeterince yakın olamadığım tüm zamanlara dair zihnindeki hatıraları yok etmek istercesine şarkılar mırıldanıyorum.

Anneannem Hampstead'deki geniş bir evin üst katında yaşardı. Sıcaklık, uzun bahçesinin sonundan, şehrin İngiliz kırsalı rüyası gibi yükselirdi. Otuzuna bastığı yıl, psikanalist olmasının hemen ardından, o vakitler harap haldeki bu evi satın almış, zaman içinde evin onarımıyla uğraşmış, odaları kendine göre düzenlemiş; sonunda da kendi yapısındaki bir taş gibi oturmuş. Çocukluğunda yatak odası olarak kullandığı çatı katının dışında anneme dair iz yoktu evde. Ne bir fotoğraf ne de hatıra. Duyguların törpülenip mantığı, teselliyi geride bıraktığı o yüksek tavanlı evde böyle şeylere yer yoktu. Annem evden ayrıldıktan kısa süre sonra evin bodrum katı ayrı bir daireye çevrilmişti, böylece yaşlılık yıllarından endişe duyan Doktor K için ek bir gelir kapısı doğmuştu. Kendimi bildim bileli burada eskiden hasta olan, oldukça nezih bir öğretmen yaşardı; nane ve kâfur kokulu yün takımlar giyer ve her zaman yeni bir hastalığın eşiğinde gibi dururdu. Her yaz orada geçirdiğim bir aylık tatilde Doktor K, hastalarıyla ilgilenirken ben de gidip evin arka tarafına uzanan ve bahçe bölümünü ayıran taş verandada onunla birlikte otururdum. Evinin oturma odasının Fransız pencereleri, adama ait olan bu verandaya açılırdı. Yetişkinliğin cilasıyla düzeltilmiş çocukluk anılarıydı bunlar. Bu hatıralarda günler her zaman sıcak, gökyüzü hep mavi ve bahçe alabildiğine engin ve elma

ağacından sarkmış yaprakların üzerine düşen alacalı ışık altında kusursuz, bir o kadar mahremdi. Kiracı, bana bol şekerli çaylar yapardı, iyi geçinirdik bu bakımdan. Önceki yıllarda anneannemin onu, kendine zarar vermesine neden olan kompülsif bir hastalıktan nasıl iyileştirdiğini anlatırdı bana. Bu hastalık yüzünden yıllar boyunca kafasındaki ve yüzündeki saçları kökünden yolup koparmıştı adam. Şimdiyse günlerini gül yetiştirerek geçiriyor, ben de onu izliyordum. Parmakları, yaprakların derinliklerine dalar, yeşil sinek olup olmadığına bakardı. Sık sık elindeki işi bırakır, kolları iki yana salınmış, başı da öne eğik halde sanki bir an için kendi varlığından ayrılmış gibi bir süre boş bakışlarla dururdu. Böyle zamanlarda ona acırdım ve bu his, sıcaklık ve rahatsızlık, koşarak evin arkasına kaçmama neden olurdu.

Günler ne kadar sıcak, bahçe daima ne kadar yeşilse çocukluğumun yazlarına dair hatıralarımda anneannemin evi de bir o kadar serin ve çok sessiz olurdu, sessiz ve huzur dolu o evde kitaplıkların arasına kurulup rahatça oturabilir, kaçış hissini sonuna dek yaşayabilirdiniz. Ne var ki çocukları hoş karşılayan türden bir ev değildi burası. Odalarında, üniversite kütüphanelerindeki o otoriter sessizliğin aynısı hâkimdi –daha fazlasını öğrenmenin bedelini öğretmekle beraber bilgi hem sunuluyor hem de talep ediliyordu; orada kaldığım süre boyunca da yaşımdan olgun bir yetişkinlik bekleniyordu benden. Bense bunun tadını çıkarırdım. Vücudumun, koltuklarda bıraktığı zarif şekiller, düzenli adımlarla koridorlar boyunca yürüyüşüm, kitaplar arasındaki özgür saltanatım çok hoşuma giderdi. Anneannem kendi başıma hareket etmeme izin verirdi.

Orada kaldığım süre boyunca dilediğimi yapabiliyordum böylelikle; Parliament Tepesi'nde uçurtma uçuranları izlemeye gidiyor, göletlerde yüzüyor, kendime hazırladığım yiyeceklerle tek başıma piknik yapıyordum. Saçlarımın ve dişlerimin fırçalanmasından, uygun ayakkabıları seçmekten ben sorumluydum, yanıma ceket alıp almama kararı bana aitti, eğer ıslanırsam suçlusu da yine bendim. Yine de hâlâ bir çocuktum ve eve sırılsıklam halde gelirsem anneannem, annem gibi beni duşa sokmazdı hemen veya battaniyelere sarıp ısıtmaz, bundan hoşlanmadığını bir parça ilgiyle göstermezdi. Düşüp ellerimi kanatırsam yara bandının plastik yüzeyini soyup kanayan yaraya bandı yapıştıran da kendi ellerimdi.

Sabah kızımız uyandığında Johannes yanına gider ve yatak odasının güneşliklerini açar. Onu banyoya götürür, tuvalete oturtur, ellerini yıkamasına yardımcı olur. Mutfağa girdiklerinde kahvaltıyı masada bulur; kâseler dolusu yulaf lapası veya beraber yedikleri tost dilimleri. Johannes'in işe gitme vakti geldiğinde ben de giyinir ve aşağı inip bulaşıkları hallederim. Kızım da bu sırada ona bir hikâye okumam için çekiştirmeye başlar. Ardından çamaşırları katlarım. Öğle yemeğine ne yapsam diye düşünürüm. Dışarı çıktığımızda kızımın, ayakkabılarını doğru ayağına geçirdiğinden emin olurum. Su ve yedek pantolon aldığımızı kontrol etmek için çantayı kontrol eder, sonra kızımın elinden tutarım. Birlikte parka gider veya otobüslerin üst katına binip onun hoşlandığı yerlere gideriz; bilgisayarlarında çalışıyormuş gibi yaptığı kütüp-

hane, üstüne binebileceği, sallanan bir at olan müze... Alışverişe gideriz ardından. İstediği meyveleri seçer; elma ya da nektarin. Eve dönüş yolunda biraz yemesine müsaade ederim üstelik. Meyvelerin suyu, yüzünden ve boynundan aşağı süzülür. Akşamüstleri Johannes ofisinden geldikten sonra beraber otururuz, üçümüz birlikte. Günümüzün nasıl geçtiğini anlatırız, kimi zaman mutlu kimi zamansa yorgun ve öfkeli. Her dakika, bir başka sabır imtihanı. Akşam yemeğini hazırlarız. Çocuğumuzu yatağa yatırırız. İşte rutin denen şey budur, veya sevgi.

Her yıl ağustos ayının ilk cumartesi günü annemle posta binasını ve barı geçer, ilkokul ve süpermarketi geride bıraktıktan sonra istasyona kadar yürürdük, banliyöler ardımızda kaldıktan sonra Londra trenine atlar, Waterloo'da aktarma yapıp geniş yolları, şehrin üstünden aşağı doğru uzanan Hapmstead'e giden metroya geçerdik. Anneannemin evine görüş mesafesi kadar yaklaştığımızda bizi orada beklediğini görürdük. Mutfak penceresinde dururdu hep; üzerinde beline doğru daralan uzun bir etek ve boğaz kısmını akik bir broşla tutturulmuş boğazlı bir bluz olurdu; saçlarında sıkı dalgalar. Çınar ağaçlarının kaldırım üzerine düşürdüğü gölgeler arasında yürürken annemin parmaklarının, benimkilere daha sıkı tutunduğunu hissederdim; sanki ondan kurtulup fırlayıvermemden, sonra da kaybolmamdan korkardı.

Kil tuğladan patikası olan ufak ön bahçeden başlayıp evin giriş kapısına kadar uzanan basamaklara vardığımızda anneannem bizi karşılamak için bekliyor olurdu; ileri atılır,

teker teker omuzlarımızdan tutup bizi ikişer kez öperdi. Her bir yanağımıza eşit büyüklükte öpücük izi bırakırdı. Ardından valizimle birlikte Doktor K'nın on bir ay boyunca benim için hazır tuttuğu ve bir sonraki ziyaretime kadar bekleyen, üst kattaki küçük odaya yollanırdım. Bu oda çatı katındaydı. Evin diğer yerlerindekilere göre tuhaf bir biçimde yükselen dar basamaklarla çıkılıyordu oraya; karşısındaki pirinç kapı kulplu oda ise Doktor K'nın yatak odasıydı. Alt kattaki odalardan farklı bir kokusu olurdu; uzun süre kapalı tutulmuş küflü yün kokusu gibi. Sık sık arkamdaki merdivene açılan kapıyı kapatıp evi tamamen terk ettiğimi, hem ayrı hem de bir o kadar bana ait olan bir başka boşluğa geçtiğimi düşlerdim, –her akşam bir ferahlık gibi gelirdi bu his; yükselen her basamakla birlikte gerginlik, benden adım adım uzaklaşırdı. Bu oda, evin geri kalanını adeta bir sahne gibi gösteren saklı güzellikten yoksundu. Mobilyalar yıpranmış, eski püsküydü –yerden oldukça yüksek, demirden bir yatak başlığı, üzerinde kırkyama bir örtü serili minder; sonra çoğu kısmı solmuş ve çiziklerle dolu kadife kaplı koltuk, cilası çatlamış, ceviz şifonyer... Sıcağa doğru çatıya ve bahçeye bakan iki camlı çatı katı penceresinin çevresinde odanın beyaz boyalı tavanı, yamalı kilimlerle kaplı zemin üzerinde eğimli şekilde yükseliyordu. Zemin, çoğunun dokuması meydana çıkmış soluk renkli, eğri büğrü yamalarla kaplı, kenarları yıpranmış, üst üste binen kilimlerle kaplıydı. Bu odayı çok severdim ben, kimi zaman hâlâ keşke oraya geri dönebilsem diyorum; kendimi yine kendimden uzak ve yalnız hissedebilsem. Ben doğmadan önce bu oda anneminmiş; batıya doğru on beş derecelik

açıyla yaslanan beyaz boyalı kitaplık, bir zamanlar ona ait olan kitaplarla doluymuş. Ben de bazen onları açıp sarkan gevşemiş sayfalarla oynardım. Kilimlerin dalgalı desenleri, dağınık kelime listeleri, telefon numaraları, adresler, uzun mektuplardan kesilmiş tek parça sayfalar, isimsiz yerlerin tarifi, geride kalmış birkaç başarı için sunulan takdirler arasına nazikçe kurulmak için yerde dolanırdım. Bunları toplayıp bir araya getirirdim. *Alıcı* kısmında yazan kişiyle, kati bir şekilde yetişkin, sert ve emin olan annem arasında bir ilgi kurmaya çalışırken gözucuyla, sararmış duvarlar üzerinde titreyen, kendi kaçınılmaz yetişkinliğimin hülasasını görür gibi olurdum; baygın bir güneşin düşürdüğü uzunca bir gölge.

Kendi kitaplarımı, rafta anneminkilerin yanına koyup şifonyerin çekmecelerini kendi kıyafetlerimle doldurduktan ve yastığın üzerine pijamalarımı serdikten sonra tekrar aşağı inerdim. Annem, yanındaki küçük masanın üzerinde cin tonik ve bir kâse krakerle oturma odasındaki bir koltuğa sessizce kurulmuşken Doktor K da çalıfasulyelerini ayıklıyor olurdu.

"Eşyalarını yerleştirdin mi?" diye sorardı annem, sonra eklerdi, "Ellerini yıkadın mı?"

Her ikisini de yaptığımı söyleyince de gidip anneannemi bulmamı ve yardıma ihtiyacı olup olmadığını sormamı isterdi. Dediğini yapıp mutfağa girdiğimdeyse bu kez anneannem ayakaltında dolaşmamamı söylerdi. Yerimi yadırgadığım o ilk akşamüstlerinde çoğunlukla dışarıdaki antreye oturur, merdivenlerin en alttaki basamaklarının

kirişine kıvrılıp mutfak kapısından süzülen sarımsak kokuları eşliğinde radyodan gelen mırıltıları dinlerdim.

Üç gün boyunca böylesi huzursuz bir dengeyi sürdürdük. Her sabah Doktor K'yı bulduğum mutfağa iniyor, bir tepsiye annemin, fırından alınmış, kesilip arasına reçel sürülmüş taze kruvasan ve yanında küçük bir demlik kahve ile bir bardak sütten oluşan kahvaltısını hazırlıyordum. Annemin odasına girmeme izin yoktu. Kendi kahvaltımı mutfakta yapıyordum ve Doktor K, annem giyinip gelene kadar aşağı katta durmamı söylerdi ısrarla. Ardından öğleye kadar bana ev işleri verir, kendisi de mutfak masasına gazetesini yayardı. Ellerimi siyaha çeviren bir kutu nemli, Brasso parlatıcısıyla şamdanları söylediği gibi temizlerken annem de bahçedeki kilime uzanıp bir şeyler okurdu. Öğle yemeğinden sonra annem dinlenmek için tekrar odasına çekilir, ben de fundalıklara yollanırdım. Ayrı geçirdiğimiz bu vakitleri o zamanlar gereksiz bir küçümseme olarak görürdüm; anneannemin ölçüsüz olduğunu, annemin de buna rıza gösterecek kadar kolay pes ettiğini düşünürdüm. Çünkü annemin de bu vakitlere en az benim kadar içerlediğini sanırdım. Ne ki bu o birkaç günün gerçek yüzünü ancak şimdi görebiliyorum: Anneannemin, bakımla ilgili bildiği tek yöntem, anneminse ilgi gördüğü tek yol. Hepimiz başka şeylerle uğraşıyor gibi görünürken bu karşılıklı ilgi değişimi sessizce işliyordu. Ne vakit fırsat bulsam anneannemin tasarladığı işlerden kaçıp bahçedeki kilimin üzerinde, annemin yanına uzanıyordum. Elime geçen çimenleri köklerinden söküyor ve böylelikle günün geri kalanını annemin yanında geçirebilme hakkını kazandığımı biliyordum. Bahçeye çıkan Doktor K, eliyle

eteğindeki kırışıkları düzeltip içeri girmemi söyleyince annem,

"Bırak dursun,"

der, kollarıyla beni sarardı. Tereddüt etmeden çocuksu bir acımasızlıkla, kararının ne kadar güçlü olduğunu vurgulamak ister gibi tercihi anneme yaptırırdım. Birbirimizi bulduğumuz o akşamüstleri dışarı çıkar, Hampstead Village'daki parlakça boyalı dükkânlara giderdik. Annem bana bir şeyler alırdı buralardan –pamuklu keten elbiseler veya yalnız elde yıkanan yün hırkalar, parlak renkli sandaletler, bambu çıtalara gerilmiş, Japon kâğıdından uçurtmalar ya da oynamaya kıyılmayacak kadar narin, yumuşak saçlı bebekler; sahip olmaktan ziyade imrenilecek şeyler. Ardından, eşyaları doldurduğumuz çantaları göğsüme yapıştırır, kaldırım üzeri kafelerden birinin önünde oturup limonata içerdim. Bunlar, kendimi anneme en yakın hissettiğim anlardı galiba; öte yandan bu mesafe konusundaki galibiyette, beni koruyan bir kalkandan da uzaklaştırıldığımı hissediyordum. Anneme göre sevgi, eylemden ayrı bir şey değildi. Yıllardır, var olduğumuz tartışmasını eyleme döküyordu, –buzdağları gibi onda dokuzu saklı, görünen kısmı da derinlerde kalan daha büyük alanla ilgili zayıf bir ipucu veren türden değil ama; yüzeyde, kesiştiğimiz düzlem üzerine yayılmış halde. O akşamüstü ise konumlara ilişkin bu kadim kesinliği bir başka şeyle değiştirmiştik. Elimizdeki paketlerle Londra'nın üzerine tünemişken şimdi, bunun eksikliğini hissediyordum.

Hastalığının ilk evreleri boyunca ölümünün, bir noktada aramızdaki duvarları kaldıracağını, bunların artık gerekli

olmayacağını sanmıştım ve böylelikle bizi sarsmak ve yıkayıp temizlemek için bir çeşit hakikatin, bir damla veya tufan gibi gelip akacağını zannetmiştim. Hiç değilse annemin hayatında, çocukluğum boyunca benden titizlikle uzak tutulan kısımlara ulaşabilme lütfuna ereceğimi düşünüyordum; bu adı geçmeyen kısımların varlığını hissediyordum bir tek, odalarının yarısı görünmeyen bir eve konuk olmuşum gibi çevreliyorlardı beni. Nihayetinde etraflarında yürüyebilecektim artık; bir kimseyi hem hassas hem de kendisi yapan düşünceye ait tüm özel dokunun ve önemsiz şeylerin konduğu yerlerde. Ve geri kalanına olduğu gibi sonunda bunun da sahipliğini üstleneceğimi sanıyordum; evin, bahçenin –bir tür meşruiyet, tercihlere yer verilmeyen bir miras süreci. O son, uzun aylar boyunca hastalığının gerektirdiği fiziksel yakınlık, aramızda bir başka metaforik bağlantı türüne daha müsaade etmedi –mevcut zaman, geçmişin zorla içeri girmesine izin vermeyecek kadar külfetliydi; üstelik hassaslığın beraberinde, pek de hoş gelmeyen incitme isteğine rağmen nazik olma çabası, itiraf edecek güç bırakmıyordu. Aydınlanmaya en yakın durduğumuz nadir zamanlar, Hampstead'deki o akşamüstleriydi. Annem, başkasını anlatıyor gibi kendinden söz ederdi; hayatı kurgular üzerine inşa edilmiş birinden bahseder gibi. Sonra Doktor K hakkında konuşurdu, böylece başka türlü öğrenemeyeceğim gerçeklere bakış atma fırsatım olurdu. Sandığım türden, her biri tamamlanmış bir bütün olan yetişkinlerden değillerdi söz gelimi; gelişimleri hâlâ sürüyordu ve her ikisi de hem anne hem çocuktu, birbirlerine bağlanmışlardı. Bir defasında limonatalarımızı içip hesabı ödedikten sonra, masrafları yüzümüzü kızartan

tüm o satın aldıklarımızı taşıyarak yavaş yavaş Doktor K'nın evine dönerken annem çocukluğundan bahsetti. Her sabah Hampstead'de, mutfaklarındaki ovalanmış masanın başına tost kırıntıları, reçel damlaları ve fincanlardan kalanlarla çevrili halde otururmuş. Anneannem de rüyasında ne gördüğünü sorar, içeriğinin ayrıntılarıyla ilgili onu sorguya çekermiş. Sırf bu yüzden beş altı yaşlarına gelince de annem rüya görmeyi tamamen kesmiş. Bunu dinledikten sonra hiç anlatmamış olmasını diledim. Annemi bir çocuk olarak hayal etmek, rüyalarının artık boş bir ambalaj gibi fırlatılıp atıldığını düşünmek tüylerimi ürpertmişti. Akşam boyunca konuşmaktan kaçındım; yemekte de bir şeyin kefaretini ödüyor gibi tabağımın üzerine kapandım. Sonunda anneannem, bir çeşit hastalığa yakalandığımı sandı ve beni tüm o kararan akşam boyunca sefil halde uzandığım yatağıma gönderdi. Geceliğimin üzerinde bir hırka ve alt çekmeceden çıkarılıp omuzlarımın etrafına sarılan, fazladan bir battaniye ile o vaziyette merak ettim, acaba bilgi hangi sıklıkla böyle geliyordu? Dünyayı gerçeğin batısına fırlatan, serbest güdümlü bir şiddet gibi...

Üç günün sonunda annem giderdi; benim olmadığım zamanlardaki hayatının sessizliğine benzer rutinine dönüp ilk zamanlar babamla arasındaki ilişkiyi düzeltmeye çalışırdı; sonralarıysa bu ilişkinin etkilerinden kurtulma çabasına dönmüştü bu uzaklaşma. Böyle bir ayrılıktan üç gün sonra ben de üzerimden hatırı sayılır bir yük kalkmış gibi bir rahatlığın mahcup hafifliğini hissederdim. Bir ilişkinin o

sarıp sarmalayan kısıtlamalarından azat olduktan sonra sanki açık denize doğru hızla koştuğumu anlamamıştım. Ayın geri kalanı boyunca Doktor K ile yalnız başıma, çoğunlukla kendi düşüncelerime bırakılmış halde kendimi özgür hissettim. Günlerin büyük kısmında anneannem çalışıyordu. Ben de kapıları kapalı tutmayı ve mutfakla çalışma odasından geçip danışma ofisine açılan koridorda hiçbir kişisel eşyamı bırakmamayı öğrenmiştim, ayrıca evin bazı özel kısımlarında her saate beş kala ve her saati beş geçe, yani bir müşterinin ayrılıp bir başka müşterinin geldiği vakitte ortalıkta görünmemeyi. Bu sırada merdivenin dönemecine otururdum; buradan yan yana geçen iki gölgenin hışırtısına kulak verir, koridorun ahşap döşemelerinde ayak seslerinin çıkardığı gıcırtılardan, bu anlaşılmaz yaşamların ayrıntılarını hayal ederdim. Pencerenin açık olduğu ve durgun havanın, sesleri doğrudan taşıdığı, evin duvarlarınınsa bir ses tahtası gibi buna karşılık verdiği sıcak günlerde kimi zaman kendimi bir ağlama ya da bağırma gürültüsüyle hayret içinde bulurdum. Seslerin yankısı, yaz bahçesinin durgun havasında kaybolup giderdi.

Her günün başında –önce kahvaltılıklar toparlanır, yerler süpürülür, girişteki sehpanın üzerindeki kâğıtlar düzleştirir ve üzerinde asılı olan ayna silinirdi; bu ayrıntılar, binanın zemin katını bir yaşam alanından çıkarıp ödeme yapan yabancılar için bir sığınak haline getirirdi– Doktor K, danışma odasının kapısına lamineli bir levha üzerinde kalın, ciddi bir tipografiyle *Analiz Sürüyor* yazısı asardı. Ben zaten rahatsız etmemem gerektiğini bilerek yazının gereksiz olduğundan yakınınca bunun, benim yararıma olmadığını, genelde evde başka kimse bulunmadığında

bile kullandığı bir şey olduğunu söyledi. Daha ziyade, analiz sürecinin bir parçasıydı bu; ziyarete gelenlere ayırdığı vakit için müsait olur olmaz randevuyu kesinlikle gerçekleştireceğine ilişkin resmî bir kabul anlaşmasıydı. Haftada beş altı kez, caddenin üstündeki merdivenlerden beklenti ve endişenin, bilmem hangi birleşimi çıkıyordu. Doktor K bana her zaman mesleğinin işleyişini anlatmaya hazırdı. Sorularımı, kastettiğimden daha ciddiye alırdı. Böyle zamanlarda bana bir nevi büyümüş de küçülmüş gibi davranıyor, konuşmak için yaptığı işi bir kenara bırakıyordu. Bundan koltukları kabaran bense kavramadaki eksikliğim, işi güçleştirse de elimden geldiğince söylediklerine odaklanmaya çalışıyordum. Kelimelerinin şekillerini yakalamak için gözlerimi kısmışken her biri kayıp gidiyordu çoktan. Söylediklerinin doğruluğundan şüphem yoktu. O zamanlar bu bilgilerin, gerçeklikle eşdeğer olduğunu zannederdim –anlayışın, beraberinde kesinliği getirdiğini, böylece bilme yoluyla bile birinin, bu bilgiden emin olacağını sanırdım. Ben de böyle bir kesinliği bekliyor, nihayet hak ettiğim zaman gelecek olan yetişkinliğin bir parçası addediyordum.

Her günün büyük kısmında kendi halime bırakıldığımda, zamanın çoğunluğunu okuyarak geçirirdim ve mutluydum, eğer mutluluk denen, bir şeylerle meşgul olma eğilimi veya düşünceleri kelimelerle bastırmaksa. Her akşamüstü son danışanı da gittikten sonra Doktor K gelip beni bulurdu. Bu, danışma odasına girmeme izin verdiği tek zamandı, akşam yemeğinden önceki yarım saat, burada pencere kenarına yerleştirilmiş bir çift koltuğa kurulup beraber otururduk. Oda genişti ve pencereleri, oturma

odasınınki gibi bahçeye bakıyordu. Sıcak günler saatlerce uzanırken bile burası hep serin görünürdü. Hep National Trust örgütünün mülkiyetlerindekine benzettiğim bir tür ağır, delinmez sessizlik hâkimdi; kullanılmayan, sergilenmek için özellikle yerleştirilmiş, gelip geçenler tarafından kımıldatılmamış ve dokunulmamış şeylerin verdiği huzur... Zemin, badanalı ahşaptan, soluk ve temizdi; çoğunluğu geniş, kırmızı ve eflatun renkli İran halısıyla kaplıydı. Doktor K ve benim oturduğum iki sandalyenin dışında üç duvar boyunca yerden tavana kadar uzanan ve Doktor K'nın tüm psikanalitik kitaplarına ev sahipliği yapan bir kitaplık vardı. Bunun haricinde bir yazı masası ile gölgeli bir havuzun kahverengimsi yeşiline kaçmış soluk kadife kaplı, uzun ve alçak bir divandan oluşan kanepe bulunuyordu. Geriye yaslanan ve bir ucunda minderleri olan bu kanepeye oturmama izin yoktu; çünkü bir çeşit baskı gücüyle doluydu üzeri, veya Doktor K'nın sözlerinden ben öyle bir çıkarım yapmıştım. Bu güç, üzerinde oturanların zamanını alan ve kontrol edilemez bir arınma başlatan gizemli bir eğilimdi. Nitekim kanepe, böylelikle benim için arzulanan bir nesne haline geldi. Onun üzerinde kendi duruşumu hayal ederdim; solgun ve sıkıntılı halde nasıl uzanacağımı, kelimelerin dudaklarımdan, yavaş büyüyen bir çalılığın meyveleri gibi nasıl dökülüceğini, ama uç tarafında sessiz ve rahatsız şekilde oturmanın da nasıl bir o kadar tuhaf duracağını ve biri beni izlerken öylece uzanma fikrinin, tıpkı boğulma korkusu gibi nasıl bir paniğe neden olacağını düşünürdüm. Doktor K, sıklıkla dairenin dışında olurdu. Kâh fırına yürür, kâh çarşamba akşamları karşıdaki apartmanın üst katında yaşayan ihtiyar

piyanistin evinde briç oynamaya giderdi. Ben de danışma odasının önünde yalın ayak durur, içeri girmek için cesaretimi toplamaya çalışır, kanepeye yaklaşıp sonra da üzerine uzanmaya yeltenirdim. Ama bunu yaptıysam da hiç hatırlamıyorum; Doktor K'nın ölümünün ardından o kanepeye ne olduğunu da bilmiyorum. Herhalde annem, eğer başarabildiyse onu satmıştır, tıpkı tüm kitapları sattığı gibi. Üstelik bundan bir kâr da elde etmemişti, çünkü pragmatik bir insandı ve israfı sevmezdi. Kanepeyi satamamışsa, danışma odasındaki ağır halı gibi onu da atmıştır o zaman. Cenazenin ertesi günü, definle ilgili işler tamamlandıktan sonra ortaya çıkan o ıssız girdapta kendimizi bir şeylerle meşgul etmeye çalışırken halının bir kenarını kaldırdığımızda hayret içinde güvelerle karşılaşmıştık. Bir bulut halinde uçuşmuş, halı da lime lime olup pütürlü tozlar gibi ellerimize düşmüştü.

Her akşam danışma odasındaki o yarım saat boyunca, Doktor K'nın mesaisinin sonu ile akşam yemeği arasında, beraber yemek yaptığımız zamanda durup birbirimize bakardık. Doktor K ocağın başında durur, ben de mutfak masasında patatesleri keser veya salata için yeşil soğan doğrardım. Aralık pencereden Haverstock Tepesi'ni tırmanan trafiğin nazik uğultusu girer, fundalıktaki açık alanların özgürlüğüne kendini bırakan insanların çağrısı karışırdı bu sese. Fakat biz, birbirimize ne kadar yakınsak o seslere de bir o kadar uzaktık, dışarıdaki tüm bu gürültü, kat kat kundaklara sarılı halde gelirdi bize. Orada oturduğumuz müddet boyunca anneannem bir çeşit dinleyici

durgunluğunda olurdu. Hareketsizce dik oturur, ayaklarını bileklerinde kavuşturur, ellerini kucağına koyardı. Ben kıpırdanmaya başlayıp ne yaptığımı çaktırmadan kolunun iç kısmına taktığı saatin kaç olduğunu okumaya çalışırken gözlerini bana dikerdi. Yüzü ifadesiz olmazdı, ama herhangi belirgin bir duygu da göstermezdi, bir beklentisi olduğunu ima edecek şekilde bir şeyi bekliyormuş gibi de durmazdı; tarafsız bir hazır bulunuştu onunki, sanki söylenecek herhangi bir şeye katılabilir, ama durduğu vaziyette sessizce oturmaktan da bir o kadar memnun görünürdü. Nihayet koridordaki sarkaçlı saat yediye gelip çalınca ikimiz de azat olurduk. Karşılıklı camların karşısına yerleştirilmiş iki sandalyenin arasına kadar uzanan derin pencere pervazında Doktor K için bir cin ve benim için de Angostura bitterle koyulaştırılmış bir bardak limonata olurdu. Bardakların dış kısımlarında damlacıklar oluşur, içlerindeki buz küpleri serin odada yavaşça erirdi. Bu içecekler, derdi Doktor K, tıpkı kanepeyi kullanmayışımız ve kapının üzerindeki tabelanın kaldırılışı gibi şu an danışma seansında olmadığımızın birer işaretidir; herhangi bir analiz yapmıyoruz şimdi. Vurgulanması gerektiğini söylediği bu nokta, benden ziyade alışkanlıkları ve rutinleri kökleşmiş olan kendisinin yararınaydı. Analiz yerine bu, ona göre başka bir aracı etkinlik olmaksızın konuşabilmemiz için bir fırsattı, içimizdekileri yansıtabilmemiz için bir olanak. Yansıtma olmadan, hayatımızın izini geriye doğru sürme ve içindeki düzenleri ortaya çıkarma yetisi olmadan, hayvanların yaptığı gibi eylemlere tâbi kalırdık; sağduyusuz ve keşfetme zahmetine hiç girmediğimiz birtakım kanunlara göre. Yansıtma olmadan yüzeyde dolanıp

durmaktan öteye gidemeyiz ve her şeyden bağımsız bir özerklik, ancak yanılsamadır. Bizler, kendimizi dengesizliğe açık bırakıyoruz. Karşılıklı konuşmak, dedi, yansıtmaya yardımcı olur –Doktor K'nın söylediği pek çok şeyi ilk başta anlayamayıp şüphe etsem de bu noktaya geri dönüyordum. Annemin ölümünün ardından geçen kayıp ve yalnız aylar boyunca bunu hatırlamıştım galiba. O vakitler zihnimdekiler, şekilsiz bir dağınıklıktan ibaretti ve ne onları terk etmek mümkündü ne de içlerinde yaşamak. Oysaki her şey benim için daha kolay olabilirdi.

O zamanlarda anneannemle yaptığımız bu akşamüstü sohbetlerinde kendimi pek rahat hissetmiyordum; o da bu gerçeği kabulleniyordu, ama değerli bir şeyle meşgul olduğumuzun göstergesi olduğunu söylüyordu bunun; sanki rahatsızlığım, aranıp peşine düşülmesi gereken bir şeyin işaretiymiş gibi. Çoğunlukla sıkılmaktan biraz daha fazlasıydı bu, kendimi kapana kısılmış gibi hissettiğim zamanlar olurdu. Sessiz kalmak beni bundan koruyamazdı. Doktor K, konuşmamda olduğu gibi sessizliğimde de önemli bir nokta bulurdu ve bir şeyleri gizlemeye yönelik en ufak bir hareket bile onu açığa çıkaran bir işaret sayılıyordu. Doktor K'nın, üzerimde dolaşan şefkatli bakışlarındaki sabit ışıkta, artık zihnimi muhafaza edip saklamaktan çok uzaklaşmış olan bedenim, bana ihanet etmek zorunda kalıyordu. Keşke danışma odasında durmaktansa doğrudan, çabucak kaynaştığımız akşam yemeği hazırlama işine koyulsaydık. Yan yana durur veya bir şeylerle meşgul olur, parça parça konuşup ne okuduğumdan

veya gördüğümden, Doktor K'nın arkadaşlarından ya da bana şimdi olduğu gibi o zamanlarda da imkânsız bir uzaklıkta gibi gelen çocukluğuna dair hayal meyal hatırladığı şeylerden söz ederdik. Bu koşullar altında, böyle laf kalabalıklarıyla önemli olan şeyin, kabul edilebilir olduğunu hissettim; söylenmiyor ama anlaşılıyordu. Fakat son zamanlarda ben de Doktor K'nın rutinlerini üstlendiğimi fark ediyorum. Her akşamüstü kızımız uyuduktan sonra, bir zamanlar düzenli olan hayatımızda beliren kaosun ortasında Johannes'le yarım saat boyunca oturup düşüncelerimizi sessizlikte veya kırık cümlelerde çözülmeye bırakıyorduk. Bu adet haline gelmiş yakınlık, yorgunluğun ve alışkanlıkların genişleyen boşluğunda birbirimize dokunma çabasıydı. İtiraf etmesek de bu, hâlâ bir çeşit soyunmaydı, gerçi ne rahipler vardı ne de nedamet, ama bunun için daha iyiydik.

Doktor K'nın iddiası şuydu: Psikanalistin resmî işi, yani analizci ve analiz edilen kişinin günlük görüşmelerinin amacı, kişiye bir şeyleri doğrudan açıklamak değil; daha ziyade bireyin, bir kez kavradıktan sonra kendiliğinden alıştırma yapabileceği bir yetenek örneği yoluyla öğretmekti. Ona göre analizi, bir tür işaretleme olarak görmek kolaydı; ölümün ardından ortaya çıkan fiziksel düzenlemenin zihinsel bir ilişkilendirmesi. Kişinin içi açılıp dökülenler İran halısının desenli yüzeyine seriliyordu, her biri nesneleştirilmiş, ölçülmüş birer insan ürünü; ardından hepsinin dökümü çıkarılıyor ve nesneler, bu kez daha dikkatli bir şekilde tekrar yerine yerleştiriliyordu.

Birbirleriyle olan ilişkileri belirlenip anlaşılıyordu. Ancak tekrar paketlenen zihinler, Doktor K'ya göre kaosa sürüklenme eğiliminde olurdu, üste miskince tıkıştırılan pek çok şey, başlangıçtaki aynı değişken dağınıklığa doğru hızlıca bozuluyordu.

"Bu, genel bir yanlıştır," dedi Doktor K bana. Elleri, bilinçsizce olduğunu düşünemeyeceğim bir vurgu ifadesiyle kucağından hafifçe yükseliyordu, "süreci böyle edilgen anlamda düşünmek."

Bu konuşmaları –ki benim açımdan gönülsüz bir konuşma oluyordu ve sorularım çoğunlukla anneannemin teşvikiyle ağzımdan çıkıyordu– kullanmayı seçtiğim dilin anlık, kutsal bir doğası olan o danışma odasında yapmıyorduk. Onun yerine günümüzün, fırsat bulduğumuz herhangi bir boşluğunda, söz gelimi pazar ikindileri, hava sıcak olduğunda konuşuyorduk. Bu sırada Doktor K hasır bir sandalyeye oturur, ben de önündeki çimenliğe kurulurdum. Yahut bazı akşamlar, yatak odasının yanındaki küçük çalışma odasında tuttuğu kahverengi, ahşap kaplama televizyon setinde biraz dizi veya belgesel izledikten sonra konuşurduk; ta ki rahatsızlığı yüzünden hem merdivenleri hem de akşam saatlerini kullanamayacak hale gelene kadar. Doktor K, psikanalistlerin bir tur rehberi olmadığını söylemişti; onların görevi ne hastalarına o geniş ve kubbeli dehlizlerde, yani zihinlerinin derinliklerinde yol göstermek ne de karanlıklara işaret etmekti; bunun yerine bu tür karanlıkların nasıl incelendiğini öğretmekle yükümlüydüler. Söylediğine göre kişiler ancak, kendileri için ayrılan bölgeyi keşfetmede gerekli yetileri kazandıkları zaman, yani

kendi zihinlerinin katmanlarını açıp içindekileri anlamaya başladıklarında deneyimlerini, davranışlarını anlamlı kılmak için elzem olan çalışmaya başlayabilirlerdi –bunu her yaz farklı kelimelerle anlatır, her yaz büyüyüp bahçe çitlerinden fışkıran elma ağaçları biraz daha yükselir ve kanepe üzerindeki bacaklarım biraz daha uzamış olurdu. Böylece sonunda kendilerine karşı şeffaf olmaya başlarlardı. Adının esas önemi buydu; böylesi hareketleri tuhaf bulmayacak kadar küçük yaşta edinmiş ve o güne değin, kendine inanmanın bir yolu olarak saklamıştı. Varlığını, hayatının öznesi olarak görüyordu: Hem bir psikanalist hem de analiz edilen kişi olduğu bir vaka çalışmasıydı. Ve on yıllar boyunca bu vaka, örten katmanları, arzunun bulandıran akıntılarını soyup atma ve örtülü bir zihnin gizlenmiş güdülerine tâbi olmaksızın, aydınlanmış bir kişilikle doğrudan, bilinçli bir yaşam sürme girişimiydi. Bu anlamda ilk danışanı her sabah kendisi olurdu. Elli dakika boyunca danışma odasındaki masasında oturur; önceki gün yaşadıklarının hesabını tuttuğu büyük, arkası deri kaplı not defterlerinden birine, bu olaylara karşı tepkisini, rüyalarını ya da hayallerini yazardı. Sonra daha önce yazdıklarına göz gezdirirdi; tıpkı başkalarına yaptığı gibi bunları yorumlayarak notlar alırdı. Söylediğine göre bu günlük tutma işi, aslında kişisel psikanaliz sürecinin olmazsa olmazı değildi; ama yararlı bulduğu bir yöntemdi, tıpkı zikir çekerken tespih kullanmak gibi zihni yaptığı işe odaklıyordu. Dokuz on yaşlarında olduğum yaz, ben de bunu taklit ederek çocukluktan çıkmaya çalıştım, bir süreliğine anneanneminki gibi kendi günlüğümü tuttum. Bir cumartesi öğleden sonra tepenin aşağısındaki kitapçıya

gittik. Anneannem, kullandığı türden ama daha küçük bir not defteri ve ona uygun bir kalem aldı bana. Eve döndüğümüzde yatak odamdaki pencerenin karşısına oturmak için aramıza ufak bir sehpa çektik, önüne de yuvarlak sırtlı bir sandalye koyduk. Not defterini masaya serip kalemi yanına koydum. Ertesi sabah kahvaltıdan sonra anneannem danışma odasında otururken ben de masaya geçip yazmaya çalıştım. On dakika kadar sonra, bir önceki gün yaşadığım hemen her şeyi sıralamış ve bunun önemine elimden geldiğince dikkat etmiştim. Çatı katı penceresi açıktı; çatıdaki güvercinlerin gerinme ve serinleme seslerini duyabiliyordum. Yazdığım sayfanın en altına bir de cadı resmi çizdim. Bir süre sonra masanın üstüne tırmanıp bulunduğum yükseklikten, aşağıdaki kiracının başındaki kelleşmiş kısımdan herhangi bir parça görebilir miyim diye başımı dışarı uzattım. Adam, elinde gevşekçe tuttuğu bahçe makasıyla bir gül tarhının önünde duruyordu.

Daha sonra, jambonlu sandviçten oluşan öğle yemeğinin üstüne mutfakta oturduğumuz bir vakit, Doktor K'nın bana günlük işinin nasıl gittiğini sormasını beklerken içimde, önemli olduğuma dair bir şeyler yükseldiğini hissettim. Tüm sabah, işin meşakkatli kısmını hallettikten sonra anneannem günlük hakkında sorduğunda ne cevap vereceğimi hayal etmiştim. Bizzat yazma eyleminden ziyade aklım, kendimi günlük tutan biri olarak düşünmekle meşgul olduğundan, kişiliğimin bu yeni yüzünü gösterme fırsatı bulmaya can atıyordum, ama Doktor K günlük konusunu açmadı. Hatta ertesi gün kahvaltılıkları toplarken sesli şekilde odama gidip günlük üzerine çalış-

mayı düşündüğümü söyledim. Merdivenlerin yarısında ona dönüp bakınca başıyla onaylamaktan başka bir şey yapmadı. Doktor K'nın sahip olduğu bu tuhaf mahremiyet düşüncesi hâlâ kafamı karıştırır; muayene, başlı başına kutsal bir şeyken tüm düşüncelerim, davranışlarım, gizli arzularım, zihnimin çehrem üzerindeki dalgalanışı ve tenim, basit bir semptomdan öte görülmemeliydi.

Yazma kısmının zorluğuna rağmen, pencere önündeki masama çekildiğim sabah inzivalarıma olan inancımı koruyarak ayın geri kalanı boyunca günlük tutma işini sürdürdüm. Yaz tatili sona erdiğinde eve döndüm ve annemden, kutuların olduğu odada bana bir yer açmasını rica ettim. Yıllardır biriktirilmiş gereksiz eşyaların arasında nihayet bir sandalye ve ısrarım üzerine annemin eskici dükkânından aldığı yazı masasını sığdırabileceğim bir boşluk buldum. Kapıya asmak üzere bir de tabela hazırladım. Merak ediyorum acaba yaptıklarım, Doktor K ile işbirliği içinde olmanın nasıl hissettirdiğini denemek için kendi adıma bir aldatmaca, bir tür nabız yoklama mıydı? Belki bu, annemle anneannemi neyin ayrı tuttuğunu anlamasam da uzak duruyor oluşlarının farkına vardığım yıldı. Annemin, bundan rahatsız olmasına rağmen talimatlarımı yorum yapmadan ve sorgulamadan yerine getirmesi, galiba sabrını ölçüyordu, ama bir o kadar da duyumsanabiliyordu; çünkü her gün okuldan önce kutu odasına çekilmek, tabelayı asıp kısa sürede yıpranan kapıyı kapatmak, bir değerlilik hissi veriyordu ve kendimi oyalayacak başka şeyler buluyordum. Kutu odası, ev çöplüğün gereksiz eşyaları için bir depo olmuştu yeniden. Ütü masaları, sepetler, yedek çarşaflar, onarılmayı bekleyen hırkalar ve kırık bacaklı ya da oturaklı

sandalyeler... Kullanmadığımız, ama atmaya da elimizin varmadığı eşyalar. Tüm bunlara rağmen odanın kapısı kapanabiliyor, böylelikle düzenliymiş gibi bir izlenim bahşediyordu eve. Yıllar sonra, annemin ölümünün ardından tüm eşyaları tekrar elden geçirmem gerekti. Duracak olanlarla yarı atık haldekileri eşeleyip odaya yayılmış köşeleri yumuşatan tozdan arındırdım; her biri, kullanılmamaktan sanki kendisinin bir taklidine dönmüştü. Odanın arka kısmında yazı masasını, üzerinde de özenele yerleştirilmiş deri kaplı defterimle yanına konmuş kalem setimi buldum. Not defterini atılmaktan kurtarıp ayırdım, çünkü benim bir parçam gibiydi; işlevini yitirmiş, ama hâlâ bana bağlı. Yerini tam olarak söyleyemesem de herhalde evin bir yerlerindedir şimdi o kat kat inşa edilmiş toprak mabedin parçası, benim kâğıttan bedenim; içindekileri ayıklama görevi çocuklarıma kalacak depo. Ölümünün yaklaştığını anlar anlamaz anneannem not defterlerini yok etmişti. Her öğleden sonra, uyku ile ilaç vakti arasındaki bir saatinde düzenli olarak kâğıt öğütücüyle onları parçalamıştı. Yaptığı analizler için birer araç olduğunu söylemişti bu defterlerin, çalışmalarının sonucu değil; sonuçtan kastı, bakış açıma göre ister kırk yılı aşkın zamanda yazdığı, projelerini ve bunların yöntemini açıklayıp savunduğu makaleler, isterse bizzat kendi hayatıydı –ki bu hayattan anladığı şey, içindeki solucan izleriydi. Ama bundan da öte, kendi deneyimleri, uzun süredir büyük emek verdiği ve yakında kaybedeceği iç dünyasıydı.

*

Annem, artık rüya görmediğini söylediğinde kendimi evimizdeki odamda veya yazları Doktor K'nın çatı katında geçirdiğim odada uyanık halde uzanırken bulmaya başladım. Oysa o vakitlerde uyuyor olmam gerekirdi –her gece olmasa da haftada bir belki. Uykumu bölen, kısmen uyku düzenimin bir anda bilince gelmesiydi –annem ve onun nasıl rüya göremediğini düşündükçe gözlerim kapalı uzanıyor ve rüyaların hangi noktada başladığını tespit etmeye çalışıyordum– öte yandan da uyku ile uyanıklık arasındaki o karanlık, şekilsiz saatlerin, zihnimi meşgul eden yabancılığıydı. Gerçeği öğrendiğimdeyse bunu bir merak olarak sakladım; bir başıma geçirdiğim gece saatlerinde çıkardım, evirip çevirdim ve bir anlam bulmaya çalıştım –kendim dışında annemin varlığına ilişkin, elimdeki tek eser. Evdeyken sabahları yorgun, okul üniformamın düğmeleri yarı açık halde mutfağın köşesindeki yüksek iskemlede otururdum. O köşeden annemin ekmekleri tost makinesine dizişini, ısıtıcıda su kaynatışını, sırf bir keresinde arkası dönükken ben ellerimi içine sokmaya kalktığım için oraya koyduğu o yüksek dolap rafından reçel kavanozuna uzanışını izlerdim; bu hareketlerin aşinalığına, yüzünün her karışını bilmeme ve bana vereceği karşılıkları tahmin etmeme rağmen o an izlediğim kadın, bana bir yabancı gibi geldi. Ama elbette durum bu olamazdı. Gerçek şu ki annemi iyi tanıyordum; çünkü nihayetinde bizler, günlerimizin toplamından, ilişkilerimizin bütününden başka neyiz ki? Yüzeyin altındakine ufak bir bakış, dış yüzün asılı olduğu iskelet, tenin derinliklerinde yatanı ortaya çıkaramaz, ona yalnızca bir bağlam sunar –nasıl yükseldiğini ve düştüğünü, kırışıklıklarını ve kusurlarını gösteren.

İstisnai bir yaz, beden eğitimi günü ile Fransızca sınavım arasında bir vakitte babam sonunda o her zaman geçici, kimi zaman unuttuğumuz ve nihayet bütünüyle yok olan varlığını bırakıp gitti. Ailem, oturma odasında henüz farkına varmamış olduğum şeyi –babamın gitmiş olduğunu– bana söylemek için yan yana oturmuştu ve benim tek düşündüğüm, üçümüzün aynı odada bulunmasının ne kadar alışılmadık olduğuydu. Daha sonra annem, bilmek istediğim başka bir şey olup olmadığını sormak için odama geldiğinde söyleyecek hiçbir şey bulamadım. Sanki gözle görülür bir şey yaşanmamıştı ve sonrasında da her şey eskisi gibi devam etti. Dönem bitti. Uzun tatil başladı. Babam hiç haber vermeden gelip gitti, böylece her zaman yaptığım gibi yokluğuna alıştım; varlığına da içerlemiş görünmemeye çalıştım. Annem işte çalışırken haftalarca bir arkadaşımın evinden ötekine gittim. Sonra çantalarım hazırlandı ve Doktor K'nın evine yollandık. Annem hafta sonunu orada geçirdi. Eğer Doktor K, bizi her zamankinden daha az ayrı tutmaya çalışsaydı ve eğer annemin yanında daha çok vakit geçirseydim, o zaman bunun farkına varamazdım belki. Anneannemle baş başa kalmıştım, o evle ve fundalıkla. O yıl hava durgundu; gri ve biraz nemli. Öğleden sonraları Parliament Tepesi'ne çıktığımda bir kirli hava kitlesinin, şehrin batı kesimini bir tül gibi sardığını görebiliyordum. Belki bu, hafızanın bir başka oyunuydu, işaret edip sahnelemek: Ruh haline uygun bir fon eklemek. Dikkatim dağılıyor, çabucak sıkılıyordum, hissettiklerim üzerinde bir hükmüm yok gibiydi, mutsuz olduğumu söyleyemezdim gerçi, yalnızca

ufak şeyler, ansızın canımı sıkıyordu. İlk haftanın sonunda doğru bir akşam Doktor K'nın danışma odasında oturup babama telefonla ulaşamadığım için ağlamaya başladım. Bu, alışılmadık bir şey değildi aslında, aramamı beklemediği için telefona yakın olmasına gerek de yoktu. Üstelik babamı aramaya iten şey, hevesten öte değildi ve ona söylemek istediğim herhangi bir şey de aklıma gelmiyordu doğrusu; yine de ona ulaşamamak, acısı bir anda nükseden eski bir yara gibi hissettirdi kendini. Doktor K, her zamanki sandalyelerimize otururken içecek bir şeyler koydu. Odanın, alışık olduğumuz o rahatlığıyla çevriliyken kendi harap halime şaşırdım. Bu yalnızca evime değil, aynı zamanda anneme duyduğum hasrettendi; yahut mutsuzluğum karşısında annemin beni nasıl teselli edeceğini, sanki ateşlenmiş veya yaralanmışım gibi benimle nasıl ilgileneceğini bildiğimdendi. Çünkü diğer herhangi bir yaradakiyle aynı bakıma ihtiyacım vardı; banyo, sıcak süt, bir öpücük... Acıya, başlı başına bir gerçeklik gibi muamele eden, zaten yaralı olan kişinin tarafında hiçbir açıklama gerektirmeyen basit şeyler.

Doktor K:

"Bunlar hakkında konuşmamız önemli."

Annem, babamın gidişi hakkında ne hissettiğimi sorduğunda teskin edici bir yaklaşımı yoktu. Onun yerine yatağımın köşesinde yan yana otururken geriye, bir okyanus yolculuğundan arta kalmış enkaz gibi etrafımıza sıralanan şeylerin karmaşasını bırakmıştı; eğer tamamen biçimsel olanların ötesinde merak ettiğim herhangi bir şey çıkarsa, bunu sormamanın daha iyi olduğunu biliyordum.

Doktor K:

"Nasıl hissettiğini anlatmak ister misin?"

Anneannemin karşısındaki sandalyeye oturdum, önümden veya yanlardan gelebilecek bir hasara karşı kendimi korumak ister gibi kıvrıldım. Tutamadığım gözyaşlarım, yüzümden süzülüp yazlık pantolonumun dizlerini ıslatıyordu. Gözlerimi kapadım, böylelikle yüzeydekilerin derinliklerine bakmak zorunda kalmayacaktım.

Doktor K:

"Bazen sevdiğimiz insanlara kızdığımızda bu, bize kabullenilemez gibi görünür ve öfkemizi dışa vuracak başka yerler ararız. Onun yerine başkasına kızdığımızı düşünürüz hatta."

O konuşurken annem de elimi tuttu.

"Veya çok üzgün hissedebiliriz."

Doktor K'nın sözleri, danışma odasındaki halının boş kısımlarından uzanıp bana kadar geliyordu. Bu konuşma eyleminin içinde saklı sözler dışında birbirimize dokunmadık ve ben de teskin olmamıştım.

Üniversitedeki son yılımda bir akşam odamda oturmuş, üçüncü akşamdır aynı sebzeli köriden oluşan yemeğimi yiyordum; ayaklarımdaki fazladan bir çift çorap onları soğuktan koruyordu; karanlık içinde parlayan şapelin pencereme vuran manzarası biraz hüzünlü de olsa beni her zaman rahatlatmıştı. O sırada ilk defa Freud'un, dört yaşındaki bir çocukla, Küçük Hans'la yaptığı psikanaliz

notlarını okudum. Anneannemin evinde geçirdiğim her ağustos boyunca okumaktan başka pek bir şey yaptığım söylenemezdi aslında. Fundalıklar dışında gidecek bir yer bulunmuyordu; yakın çevrede arkadaşım da yoktu. Evdeki kitaplar üzerinde az çok söz sahibi olmama ve raflardan dilediğim kitabı alıp okumama izin verilse de o zamana değin hiç psikanaliz kitabı okumamıştım. Anneannem, çalışmalarıyla ilgili kitapları danışma odasında tutuyordu. Doğrudan yasaklanmış olmasa da o oturup beni izlerken bu tür kitapları okuyabileceğimi, evdeki diğerlerine yaptığım gibi sırt kısımlarında parmaklarımı dolaştırabileceğimi ve bir şeylerin dikkatimi çekmesini bekleyeceğimi hiç düşünmemiştim ben de. Üzerinden onca zaman geçmiş olmasına rağmen bugün bile anneannemin buna nasıl karşılık vereceğini, heyecanını, kendince bir şeyler öğretme fırsatı bulmuş olmasını düşünmek, cevabın doğrudan ve şüphesiz kesinliğini getiriyor: Anneannemin, zihnimde kendisine çoktan lütfettiği yerlerin ötesine girmesine kesinlikle müsaade etmemem gerekiyordu. Sonra ölümünün ardından kitaplar da gitti; ben de yetişkinlere özgü bir aldırmazlıkla uzun süre anneannemi ya da geçmişi aklıma getirmedim bir daha, kendi hayatım ve onu nasıl idame ettireceğimden başka bir şey düşünmedim. Şimdiyse Freud'un vaka çalışmalarına ait onlarca yıllık eski bir çeviriden hafif tumturaklı üslupla kaleme alınmış bir parçayı okurken dikkatimin biraz dağıldığını hissettim, sanki bir yerlere gitmiş ve dönüş sürecimi henüz tamamlamamıştım. Derslere veya kütüphaneye yürürken, yahut üniversite barında açık kahvemi içerken Freud'un Küçük Hans diye adlandırarak gizlediği Herbert Graf, beni esir

almış gibiydi. Henüz dört yaş sekiz aylıkken sokak ortasında yere serilen bir at görmüş ve bundan öyle korkmuştu ki sonrasında evden dışarı çıkamamıştı. İlerleyen zamanda analizleri, Freud'un desteklerini sunduğu mektubuyla beraber öncelikle babası Max yapmıştı. Bu, çoktan yürürlükte olan bir sürecin parçasıydı; çünkü Freud bir zaman, küçük çocukları olan destekçilerini, çocuklarının gelişim sürecini gözlemleyip bildirmeleri için desteklemişti; böylelikle çocukluk dönemi cinselliği üzerine teorilerini doğrulamayı amaçlıyordu. Analiz süreci boyunca Freud, Herbert'la yalnızca bir defa karşılaştı: 30 Mart 1908 günü, öğleden sonra üçü bir araya geldi –Herbert, babası ve *Herr Doktor*, Freud. Herbert, doktorun danışma odasında boş kanepenin etrafına acemice sıralanmış sandalyelerden birine oturdu. Apartmanın başka yerlerinden özgür çocuk sesleri içeri sızarken Herbert'in küçük çocuk bedeni, rahatsız bir şekilde sabit duruyordu. Herbert, nazik, iyi huylu bir çocuktu; insanları memnun etmek, güçlükle anladığı sorulara en iyi cevabı vermek için elinden geleni yapıyordu. Freud, o korktuğu atların gözlük takıp takmadığını sordu ve çocuk, hayır diye yanıtladı. Freud bu kez babası Max'ın gözlük takıp takmadığını sorduğunda kafası karışan çocuk, doğru olmadığı halde buna da hayır yanıtını verdi. Çocuk, korktuğu atları tarif ederken ağızlarının etrafında bir karaltı olduğunu belirtmişti; Freud bunun belki de bıyık olabileceğini söyleyince ellerini dizlerinin arasında kenetlemiş olan Herbert, muhtemelen öyle olduğunu dile getirdi. Çocuğun korktuğu şey, diye açıkladı seçkin profesör, atlar değildi; babasının önerdiği üzere, sadece cinsel organından yola çıkarak hayvanın

bütünü de değildi. Çocuğun esas korkusu, dedi Freud, bizzat babası. Beş yaşına henüz girmiş ve sokakta düşen bir at görmesi üzerine, tutunduğu dünyanın güvenliği bir anda yıkılan Herbert, sessizce oturup bunun nasıl doğru olabileceğini anlamaya çalışmıştı. Tüm gücüyle birlikte bu korkusu, yetişkin korumasına duyarlı, basit bir şeydi önceden, şimdiyse onun yerine hastalık gibi yayılan, karmaşık bir şey koyması isteniyordu –düşüncenin güvenilir olmadığına dair dayatılan bir farkındalık; biz aradaki farkın ayrımına varmadan bir şeyin, başka bir kavramın yerini nasıl alabileceği. Şimdi bile bunun, yani kendinden haberin yokmuş gibi muamele gösterilmesinin, öznelliğin getirdiği önceliklerden sıyrılmanın dehşetini hissedebiliyorum –durmak için sabit, güvenli bir yer, bir dayanak; bir kimsenin zihnini bilme hakkı. Sonra onları, birlikte eve yürürlerken hayal ettim, Herbert ile babasını. Kalabalık sokaklardan aceleyle evlerinin güvenli sığınağına gidiyorlardı. Oğlanın güveni, onu nasıl bir mekanizmanın büyüttüğünü görmek için bir fındık gibi kırılıp ayrılmış; korkunun tersi olması bir yana, bizzat öznesi haline gelen analizci babasının yanındaki basamağa düşmüştü. Benimse tek düşünebildiğim, şimdi dünyanın o çocuğa ne kadar kırılgan göründüğüydü –belki daha o sabah kesin olarak kabul ettikleri, şimdi su kütlesi gibi bir şeye dönmüştü; gergin yüzeyinde, derinliklerine uzanan zayıf bir mucizeyi adımlıyorlardı sanki.

Annem yatağında uzanıyordu, çarşafların altında bir tümsek gibi; ameliyat için başındaki derinin bir kısmı yüzül-

düğünden saçının bir tarafı yoktu, diğer tarafıysa püskül püskül olmuş, sürekli radyoterapi görmesinin etkisiyle dağınık halde, kırlaşan bir yarım hale gibi yastığın üzerine dökülmüştü. Ona okuduğum kitap kucağımda, odanın karşı tarafında oturuyordum. Ona sordum:

"Şimdi rüya görüyor musun?"

Hastalığının öyle bir evresindeydi ki uykusu ilmek ilmek sökülen bir atkı gibi düğümler halinde çözülmeye başlamıştı artık ve ben onu böyle boşlukta yaşarken, bilinci gidip gelirken görmeye alışamamıştım henüz. Sorumu yanıtsız bırakınca belki uykuya dalmıştır diye düşündüm. Daha sonra kitabı bir kenara bırakıp çarşafları düzelttim. Ona içecek koymak için bir fincan çıkarıp sönen yaz gecesinde perdeleri çektim. O sırada konuşmaya başladı:

"Bazen rüyamda seni görüyorum. Veya babanı. Ama hiçbir–"

Öksürdü.

"Hiçbir anlama gelmiyor."

Sonra yatağında yer değiştirip sırtını döndü, tekrar kaybolmuştu.

Herbert Graf, babasının analizlerinde söz konusu özne olan tek kişi değildi. Freud da yetişkin yaşına rağmen, kendi kızı Anna'nın bizzat psikanalisti olmuştu. Ayrıca Jung ve Karl da tıpkı kendininkilerle birlikte tüm çocuklar için profil analizini savunan Melanie Klein gibi çocuklarıyla analitik çalışmalar yapmışlardı. Bunu öğrendiğim

zaman parmaklarım, kütüphane kitaplarının içindekiler kısmında örnekler bulabilmek için bir sapığın gözleri gibi fıldır fıldır gezinirken, çocukları açıkça ele geçirmekten başka bir şey olmayan bu durum beni sarsmıştı. Böyle bir şeyi nasıl yapabildiklerini aklım almıyordu. Artık en azından Herbert Graf için duyduğum acımanın bir kısmı da babası için hissediyordum. Bazen ormana gittiğimizde kendi kızımın, tükenmez bir umutla ilk dalı bile kendi uzunluğunun beş katı yükseklikte olan ağaca tırmanma girişimlerini izliyorum; ufacık parmaklar, çatlakların ya da boğumların içine giriyor, kırmızı lastik çizmelerse kaymamak için ağacın eğimli kabuğuna yapışıyordu. İşte bu sırada ona sağlayamayacağım koruma teminatının arzusuyla soluğum kesilmişti adeta. Eğer o anda, hayatını sıradandan daha iyi hale getirebilecek bir yol olduğunu düşünseydim –bunu daha pürüzsüz, yumuşak yapabileceğimi; gizlenmiş güdünün getirdiği anlık, sıkıntılı uyanışlar; yahut onu ele geçirmek veya incitmek için gelecek olan yarı çürümüş arzular karşısında daha az endişeli hale getirebileceğimi düşünseydim...Ona açıklık sunsaydım, kendini tanımasını, görmesini sağlasaydım –ve eğer daha sonra aramasın diye sırrı şimdi söyleseydim, mutluluğu ona miras gibi bırakacaktım. Peki sonrasında ya mutlu olmadığı ortaya çıkarsa, o zaman bu hatayı benim yaptığımı söylemek nasıl mümkün olacaktı?

Muhtemelen bir ay kadar sonra Johannes'le V&A'ya gittiğimizde Freud Müzesi'ni de ziyaret ettik. Aradan geçen haftalar içinde, birer içki veya kahve içmek üzere birkaç

kez buluşmuştuk. Bir hafta sonu da Thames boyunca Cookham'dan Henley'ye kadar yürümüştük; havaların güzel geçtiği bir haftanın ertesinde, kışın geri döndüğü ve buzlu yağmur damlaları taşıyan, goncaları yırtıp çiğdemlerin yapraklarını koparan bir rüzgârı da beraberinde getirdiği bir gündü. İyi arkadaşlığın ötesine geçmek için fazla üşütmüş ve ıslatmıştı bizi yağmur. Sık sık onu düşünüyordum artık ve akşamları, diğer yaşamların sesleri duvarlardan sızarken ona uzun uzun e-postalar yazıyor, sonra bunları düzenleyip kısaltıyor, yine de göndermiyordum. Bazense tam yatağa girmek üzere ışıkları kapattığım sırada cep telefonum çalıyor ve arayan o oluyordu. Muhabbetlerimiz acemiceydi. Şimdi bile ne o, ne de ben telefon görüşmelerini becerebiliriz. O zamansa nasıl durduğumuzu bilmek güçtü; ben, karanlık bir dairenin ortasında yarı giyinik halde, o ise bir başka yerde, sesi muhtemelen arkadaki bir parti veya barın gürültüleri arasından veya yalnızca boş odama doğru yükselen, kalabalık bir caddenin uğultusu içinden gelirdi.

"Peki, iyi geceler o halde."

"Evet. Ben–"

"İyi geceler."

Freud Müzesi'ne gitmek benim fikrimdi. Cookham ise onun. O müzeye gitmeyi yıllardır istiyordum; öte yandan galiba Johannes'in, kendimi hissettiğimden farklı bir kişi olduğumu düşünmesini istiyordum, ikimizin de sevmeyi öğrenebileceği biri. Eğer annemin ölümü ve bunun sonucunda ortaya çıkan belirsiz hastalığım araya girmeseydi;

üstüne, hayatımı tutunacak kıyısı olmayan bir akıntıya dönüştürüp beni de içine katmasaydı, belki o zaman dönüşebileceğim kişi... Annemle beraber, anneannemin danışma odasındaki İran halısını kaldırıp bir küme güveyle karşılaştığımız o günden sonra bir daha Hampstead'e gitmemiştim, ama bir şekilde orası bana aitmiş gibiydi hâlâ ve bu kabulün karşılıklı olacağını varsayıyordum; bekler vaziyette, bıraktığım gibi duracağını... Swiss Cottage'da metrodan indim, pirinç döşemeleri ve şık bir tipografiyle hazırlanmış tabelaları olan eskice bir asansörle yukarı Finchley Road'un köşesine çıkıp Hampstead'e doğru sağa döndüm, ne ki, uğuldayan trafiği arkamda bıraktığım sırada yanlış yöne gittiğimi fark ettim. Burası fazla değişmiş olamazdı ama yine de güçlükle anımsayabildiğim bir yerdi. Aynı ağaçlar, aynı kaldırımlarda büyümeyi sürdürmüş, yanlarına derin ön basamaklı ve uzun, beyaz sıvalı verandalarıyla aynı evler sıralanmıştı. Yahut arka bahçelerinde manolyalar veya incir ağaçları dikilmiş, Edward tarzı malikâneler... Ama duvarlarının çevrelediği dünyalar kendilerine özeldi ve benim giriş iznim yoktu buralara. Anneannem ve bildiği herkes çoktan gitmişti, beni de ne tanıyan ne de hatırlayan biri çıkacaktı. Freud'un, hayatının son birkaç ayı inzivaya çekilip kızı Anna'ya baktığı Maresfield Gardens'a döndüğümde çıtaların uzandığı pencerelerden, yüksek tavanları ve geniş şömineleri, kitaplıkları, resimleri ve bunun gibi zarif döşemelerinde, anneannemin evindeki sakin huzuru gördüm. Bir anda, geriye dönüşün olanaksızlığını; hatıralarımıza göre bir zamanlar bize ait olan şeyden uzaklaştırıldığımızı belleten bir çeşit kayıptı hissettiğim. Böylesi beklenmedik

bir keder, beni sarsmıştı. Johannes geldiğinde beni ellerim, ceplerimin derinlerine dalmış vaziyette müzenin önünde beklerken buldu. Kendimi öyle kasvetli bir ruh haliyle geride tutmuştum ki tokalaşamadım onunla, bu anlamsız tavrımla suratsızlığımı daha da pekiştirdiğimin farkındaydım. Gerginliğim için onu suçladım. Aramızda, askıda kalan bir şeyler var gibiydi ve buna kırıldım. Belki de vaktimi boşa harcadığımı hissetmiştim –burada, onunla– tıpkı çoktandır akşamları, gönderilmemiş e-postalarla, kimi hayal kimi gerçek olan telefon konuşmalarıyla boşa harcadığım gibi. Johannes'i de olanlardan sorumlu tutmak istiyordum, ama bunların hiçbiri onun suçu değildi. O da birbirimize uzak olduğumuzun farkındaydı. Benim ansızın sorduğum gerçekçi sorulara verdiği yanıtlar kısa, öz ve belirsiz oluyor; gözlerini benden kaçırarak bakışlarını başka yerlere kaydırıyordu. Bir fotoğrafı incelemek üzere yan yana durduğumuzda ellerimiz birbirine dokunursa kendini geriye çeken o oluyordu. Sigmund Freud'un danışma odasındaki ipler, bizi zeminin ortasındaki dar bir tünele götürdü. Orada durup etrafa baktık. Tüm mobilyalar, sandalye ve masalar, kitaplar, ilginç şeylerle tıka basa dolu dolaplar, kalın kumaşları ve minderleriyle kanepe, ailenin Viyana'daki evinden getirtilmişti; bunun için 1938 yılında, hem finansal hem de organizasyonel olarak ayarlayabildikleri tüm kaynakları gerektiren, toplu bir taşıma yapılmıştı. Sonunda her şey ulaştığında kutular sırayla açılıp içindekiler çıkarılarak yitirilen o eski düzen, tekrar oluşturulmaya çalışılmıştı; birkaç ay sonra babasının ölümü üzerine Anna, evi bu haliyle muhafaza etmeye karar verdiğinde zaten neredeyse kutsal emanet-

lerin saklandığı bir mabede dönmüştü. Önümdeki manzaraya baktım ve anneannemi gözümün önüne getirmeye çalıştım ama başaramadım; ben de Anna'yı düşündüm onun yerine, babasının hatırası için muhafaza ettiği bu anıtın çevresinde kırk yıl boyunca yaşamış ve çalışmıştı. Durağan bir başlangıç noktası, tartışmasız, dokunulmamış... Johannes'i geride bıraktım, bu da aklımdan kayıp gitti –varlığının farkında oluşum ve aramızdaki boşlukta bir yerlerde, geleceğimizin belirsiz hayali titredi. Uzun bir pencerenin arkasına yerleştirilmiş küçük bir sehpa ve sandalye, üstlerinde de çıkıntı gibi uzanan kauçuk ağacının olduğu muhteşem merdivenlerin tepesine geldiğimizde günün birinde oturmak üzere böyle bir yere sahip olmak istediğimi söyleyecektim. Ama bu bile bir çeşit cüret gibi geldi ve hiçbir şey söylemedim. Johannes de öyle. Birbirimize bakmadık, nefes bile almıyorduk neredeyse. Üst katta, tıpkı on yedinci yüzyılın sonlarındaki gibi odalardan birine ait bir fotoğraf buldum; ortadaki boşluğu Anna'nın ihtiyarlık hali dolduruyordu. Duvarlara yaslanmış boyalı şifonyerler ve entelektüel hayatın göstergesi olan raflar dolusu kitap... Aralarında berbat halde bir koltuk ve ona dönük şekilde yakınına konmuş, Doktor K'nınkine benzer türden bir televizyon. Anneannemin ömrünün sonlarına doğru yaşlılığın beraberinde getirdiği tuzaklar, evini istila etmişti; televizyon aşağı kata taşınmış, odalara eğimi elektronik olarak ayarlanan koltuklar yerleştirilmişti. Ve aklımdaki düşünceyle, ortada henüz bir şey yokken terk edilmiş gibi hissetmiştim: Ya öğretmeye çok hevesli olduğu şeyler için çok geç kalınmışsa? Gözümünde önünde can-

lanan nesnelerin karşısında zihnimdeki çarklar ve dişliler dönmeye başladı ve yalnızca şunu söyledim Johannes'e:

"Anneannemin de tıpkı bunun gibi bir televizyonu vardı."

Kendimi öyle yetersiz hissetmiştim ki neredeyse gözyaşlarına boğulacaktım.

Merdivenlerden tekrar çıkarken Johannes'in önden gidip dükkâna girmesine izin verdim. Ben de bu sırada Sigmund ile Anna'nın 1913'te çekilmiş bir fotoğrafı karşısında birkaç dakika durdum. O yıllar Freud'un, kendi kızını ilk defa bir varis olarak gördüğü zamanlardı; Anna artık o çoğunlukla endişeli haldeki küçük kız değil, çalışmalarının hem devamını getirecek hem de onu koruyacak bir aracıydı. Fotoğrafta çimenler üzerinde yürüyorlardı. Bakımsız bir çayırlığın düzlüğü, biraz arkalarında yükselmiş, tam seçilemeyen benek benek bir çalı yığını. Sigmund'un başında bir şapka; bir basamak gerisindeki Anna'nın eliyse dirseğinin kıvrımında, üzerinde de beyaz bir önlük ve elbise. Güneşe karşı gözlerini hafifçe kısmış halleriyle beklenmedik bir anda samimi şekilde yakalanmış insanlara benziyorlardı. Duvarın epey alçak yerine asılmış resme durup bakarken ulaşılmaz bir hatırayı kavrıyor gibi hissettim kendimi. Çimenler ve güneşle ilgili olmalıydı bu; ikisi birlikte dikilip izlenmediklerini düşünürken anneannem ve annem, bahçedeki halleri... Ama tüm fotoğraf öyle önemli gelmişti ki manasını tam olarak kavrayamadım. Hafızam, somut olan herhangi bir şeyi çözümlemeyi reddediyordu ve bu yüzden fotoğraf, nüfuz edilemez, kimyasal yapısı açıklanmış ve korunmuş, cilalı bir yüzey olarak kalmıştı. Dükkâna giren Johannes'i

takip ettim, tezgâha yaslanmış, görevliyle konuşuyordu; benden daha genç ve oldukça uzun olan kadının üzerinde polo yakalı siyah bir tişört vardı ve rengi açılmış saçları dağınıkça kesilmişti. Johannes'in söylediği bir şeye gülüyordu. O sırada Johannes bana dönünce gözüme bir yabancı gibi göründü; bir zamanlar hayatımın küçük bir kısmında olsa da fark ettim ki artık benim bir uzantım olan o söylem, tecrübe, hafıza, düşünce karmaşasının bir düğümü değildi.

Müzeden ayrıldıktan sonra kuzeye, Belsize Park'tan Hampstead Village'a doğru sessizce yürüdük; sonunda bizi bir kulübe götürmesini umduğumuz amaçsız bir yürüyüştü. Fundalıklara doğru tepeyi tırmanırken ansızın Doktor K'nın evinin önünde durduğumuzu fark ettim. Johannes'e döndüm:

"Anneannem burada yaşardı."

Bana yaklaşan Johannes elimi tuttu.

1897 yazı boyunca Freud, arkadaşı ve sırdaşı Wilhelm Fliess'e yoğun hislerle kaleme aldığı mektuplarda, yürüttüğü kişisel analizleri tarif etmişti. "Sanıyorum ki," diye yazıyordu, "bir kozanın içindeyim. Ve Tanrı bilir içinden ne tür bir yaratık çıkacak." Freud ailesi 1891'den beri Viyana'da, Bergasse 19 adresli apartmanda yaşıyordu. Burası, Avusturya'nın ilhakında ayrılmaya zorlandıkları 1 Haziran 1938 tarihine kadar onların evi olacaktı. Ardından Freud, kızı Anna'yla karısı Martha'yı da alıp Orient Express'e atlayarak Paris'e, oradan da Londra'ya gidecekti.

Burada ilk olarak Primorse Hill'in aşağılarında bir evde kalmışlar, ardından 20 Maresfield Gardens'a yerleşmişlerdi. Güzel geçen bir yaz ve birikmiş, kalan birkaç zor çalışmanın üzerine Freud, seksen üç yaşında hayata veda etmişti. O zamanlar müritleri, Freud'u laik bir peygamber olarak görüyor, Anna'ya devrettiği bildirilerini de mutlak kabul ediyorlardı. Ancak 1897'de birkaç hastası ve az miktarda parası kalmıştı, üstelik zaten beş çocuğu vardı ve Anna da yoldaydı. Çalışmalarının su götürmez önemine rağmen bir psikanalitik tedaviyi başarıyla tamamlayamamıştı hiç, ayrıca psikanaliz üzerine bir teori de ortaya koyamamıştı. Başlangıçta Paris'te beraber çalıştıkları nörolog Jean-Martin Charcot'nun etkisiyle ilgisini çeken zihinsel topoloji sorunlarına hipnoz yoluyla çözüm bulunabileceğine inanmıştı, fakat bu inanç bir gün son buldu; ondan sonra başka alternatifler aradı, ama eline bir şey geçmedi. Bir süredir Josef Breuer ile yakın iş birliği içindeydi; ne ki Breuer, hastalarının sinirsel semptomlarının kökünde, bastırılmış cinsellik olduğu fikrine ilişkin Freud'un inancını paylaşmıyordu. Bu öğreti farklılığı içinde arkadaşlıkları parçalanmaya başladı –aynı şeyi daha sonra Fliess ve ardından Jung'la da yaşayacaktı. Sırasıyla kurduğu bu yoğun iş birliği arkadaşlıklarını, Freud'un ihanet olarak gördüğü bir dizi fikir ayrılığı takip etti –çözümü nihayet, çalışmalarına mutlak bir inançla bağlı olan Anna'yla ilişkisinde buldu. Bu, bir sevgi türüydü; Freud onu ne kadar sınıyorsa Anna da Freud'u o denli sınıyordu. Öte yandan diğer arkadaşlıkları, Freud'un ne fark edebileceği ne de umabileceği türdendi. Bense bunda özel bir keder buluyordum; anlama olasılığıyla bu kadar ilgilenen bir

adamın gözü, böyle bir durumda başka her şeye kapalı olabilirdi. Bir noktada hâlâ uzak görünse de bu yaklaşan ayrılık, 1897 yazında Freud'un Fleiss'e yazdığı mektuplarda kendini tür bir ağırlık olarak gösteriyordu; fırtına öncesi havanın bunaltıcı, baş ağrıtan ağırlığı gibi. Freud, bu mektupları şefkate boğarak dolu dolu bir muhabbetle kaleme alıyordu, sanki arkadaşlıklarının büyüklüğü, kuşkularını uzak tutacaktı. Fleiss'in kendi teorilerini tartışmak için de pek yer bırakmıyor, adamın çalışmaları üzerine nadiren yorum yapıyordu.

Önceki yıl Freud'un babası ölmüş ve bu kaybın üzerine Freud, kendini bir depresyon sürecinde bulmuştu. Jacob Freud, sıcakkanlı, biraz miskin bir adamdı; neşeliydi, ama özel bir meziyeti yoktu. Oğlunun zekâsına olan inancı kuşkusuzdu; öte yandan tembeldi, özel bir ilgi göstermek yerine çoğunlukla genel bir gurur sergiliyordu. Babasına duyduğu sevginin yanında Freud, onun daha güçlü, daha etkili, belki daha dikbaşlı ve kolay güvenilir biri olmasını dilerdi bu nedenle. Babasının ölümü üzerine Freud, onu babasına bağlayan bu neredeyse küçümseme eşiğinin ayrımına varınca üzüntü içinde buldu kendini. Sanki babası –bu eşikte o kadar uzun süre gezinmesinin ardından artık Freud'a çelişkili bir şekilde yenilmez geldikten sonra– hayatından çıktığı anda Sigmund kendini bir sarsıntıya kaptırmıştı. Artık tüm o yerleşmiş toprak, yine çamurlu suya dönmüştü. Uzun zamandır göz ardı edilen hatıralar, yüzeye çıkmaya başlamıştı: Freud iki buçuk yaşındayken annesinin, bir trenin yataklı kompartımanındaki çıplak hali; doğumuyla beraber dokuz aylıkken ölene kadar küçük kardeşine duyduğu kıskançlık; babasının ilk evliliğin-

den olan ve güçlükle sezilse de bir şekilde annesiyle ilişkisinde Sigmund'un yerini alan yetişkin üvey kardeşi... Ve tüm bunların ardında, gölgeler içinden beliren babası. 12 Haziran'da Freud, Fleiss'e şöyle yazdı: "Zihnimin, bilinçle açıklanamayan tuhaf durumlarıyla bir tür sinirsel deneyim geçiriyorum –puslu düşünceler ve örtülü kuşkular; güç bela oradan buradan çıkan bir ışık..."

Freud, yazın başlarını ilk olarak karısının kardeşi Minna Bernays'i ziyaret ettiği Salzburg'a, oradan da annesini görmek üzere gittiği Reichennal'e seyahat ederek geçirdi. Freud'un tartışmasız sevdiği annesi, zor bir kadındı; babasının aksine baskın ve bencildi. Reichennal'den sonra babasının mezar taşıyla ilgili birkaç düzenlemeyle uğraşmak üzere Viyana'ya döndü. Tüm bu zaman boyunca, sözünü ettiği semptomların göstergeleri içinde büyüyordu. Oysa bunlar karşısında yarı doğrularla kusurlu şekilde ifade edilmiş, ikinci el tecrübelere dayanan bir gözlemci olmuştu şimdiye dek. Bu yüzden hâlâ bir zihin teorisi geliştirmeye çalışırken aynı zamanda bazı şeyleri eksiltmenin önemini de anlamaya başlaması gerekiyordu. Bir yandan hastalarının da onun patronu olduğunu, onları zorlamaması gerektiğini unutmamalıydı. Bitkindi, odaklanamıyordu, yapılacak işler olsa bile içinden çalışmak gelmiyordu, üstelik rahatsız edici gerçeklikte düşler görmeye başlamıştı. Ama inkâr edilemez mutsuzluğundan ileri gelen bir düşünce doğuyordu yavaşça, bir taraftan yeni bir fırsat çıkmıştı karşısına: Nihayet kendi içinde o gönüllü deneği bulabilir, üzerinde çalışarak düzensiz teorilerini daha keskin bir odakta toplayabilirdi. En son, Freud ailesinin geri kalanının o sırada tatil yaptığı, Alplerdeki Aussee

yerleşkesine vardığında ciddi bir şekilde kişisel analizlerinin muntazam tekrarlarını yapmaya başladı. Bunun sonucunda da bilinçaltı teorisine ulaşacaktı. Kısmen de olsa bir matem çalışmasıydı: Kaybın ardından geçmişin muhakkak geri getirilmesinin, çatı katları ve çekmeceler arasında gidip gelmenin bir sonucu –bir düzen, kavrayış dayatma süreci; kavrayıştan kasıt, gereksiz olan yükten kurtulmaktı. Fliess'e yazdığı mektupta "Baş hasta olarak kendimle meşgulüm... Bu analiz, diğer hepsinden daha zor," diye yazmıştı.

Bu mektuplardan yapılacak çıkarımların ötesinde Freud kişisel analiz yöntemi hakkında pek az açıklama bırakmıştı. Rüyalarını ayrıntılarıyla kaydetmiş olduğu, mekânlarda gizlenmiş ve kısmen kesintili yorumlarının yanı sıra çoğunun, *Rüyaların Yorumu* adlı kitabının temeli olarak karşımıza çıkmasında açıkça görülüyor. 1899'daki ilk baskıda göze pek çarpmamış olsa da Freud'un bu çalışması, daha sonra psikanalitik hareket olarak bilinecek temel metni oluşturacaktı. Söylediğine göre, onu kimi zaman kafası karışık, kimi zamansa tükenmiş halde bırakan bu üstlenişteki çabaya ek olarak, hastalarına karşı yeni bir sempati duymaya başlamıştı.

Freud'u orta yaşlı bir adam olarak tüm o parlak, açık yaz boyunca önünde yapılacak işler varken dağlarda yas tutarken hayal ederim. Bunu yaparken kendimi, Freud'un yerine her sabah çalışma masasında dümdüz oturmuş, ellerini açık not defterinin iki yanına koymuş ve zihnini içe döndürüp yalnızca kendine erişilebilir olan o olaylara odaklanmış vaziyetteki anneannemi koymaya çalışırken

bulurum. Ardından, açan bir çiçek gibi geliverir sevgi; aniden, üstelik bir arayış içinde değilken. O zaman bana daha yumuşak ve insani görünür. O sabah saatleri de artık zahmetli bir işi yapmak gibi değil, yalnızca düzenli bir hayatı sürdürme girişimine dönüşür. Bu çabayı anlamlı hale getirmek için en nihayetinde yaptığımız budur: Sivri uçlu parçalarımızı daha yumuşak bir şekle sokmak için sürece boyun eğer, bir aracıya tutunuruz. Belki anneanneminki de bunun en dürüst halidir; her günün muhasebesini vermek ve beraberinde, bu işten kaçılmayacağını, yalnızca iyi veya kötü, bir şekilde yapılacağını kabul etmek.

Kendi kişisel analiz sürecinin yaratıcı verimliliğine rağmen Freud, bunun genel anlamda uygulanabilirliği konusunda ikna olmamıştı. Ona göre analizleri yapan kişi, analiz edilenin isteklerinin yansıtılabileceği siyah bir ekran gibi davranmalıydı. Böylelikle kişinin kendi zihninde fark edilmeyen bilinçaltındakiler görünür kılınabilirdi. Fleiss'e bununla ilgili, "Doğru bir kendi kendine psikanaliz olanaksız, aksi mümkün olsa bir hastalık kalmazdı," diye yazmıştı. Yine de Freud'un engelleyici bir olanaksızlık gördüğü noktada bana kalırsa anneannem umut görmüştü: Psikanaliz yöntemini kendi üzerinde uyguladığında zihnini tıpkı arzuların, güdünün, isteğin görünüp ölçülebildiği camdan bir obje gibi açık hale getirebilirdi. Sıkıca sarılmış birer yumak gibi olan bizlerin, çaba yardımıyla çözülebileceğinin ve böylece kendi içimizde dengeyi bulabileceğimizin teminiydi bu. Tükenmiş akşamüstlerinde dinlenmek üzere uzanırken bunu gördüm. Farkında olmadan yaptığım bir şeyler yüzünden ihmal ettiğim kızımın, neşeli biri olmak dışında her şeye dönüşebileceği

düşüncesinin dehşetiyle boğuluyordum o an. Ve sonuçta anneannemin her sabah kahvaltı masasında oturup küçük kızından, koruyucu bir büyü yapar gibi rüyalarını anlatmasını istemesi çok da tuhaf gelmedi bana.

Hampstead'e uğradığım yılın sonlarında Doktor K gelip bizde kalmaya başladı; iş birliğine kapalı bedenlerimizi, aileye özgü samimiyet davranışlarıyla konumlandırmaya çalıştığımız on günlük Noel tatilini bizimle geçiriyordu. Her yıl 21 Aralık'tan 30'una kadar, yeni yıl arifesindeki partisinin hazırlıklarına başlamak için eve döndüğünde Doktor K, yemek masamıza oturup çok mühim bir noktada olduklarını düşündüğü psikanalizlerini mektup yoluyla sürdürürdü. Kendi kişisel analizlerinin rutinine dönmeden önce hastalarına sayfalar dolusu, yoğun bir dille kaleme aldığı fikirlerini yazdı. Aralıksız, durdurulamaz çalışkanlığı; anlama girişimlerini kısa süreliğine bile olsa bırakmayı reddetmesi, annemle beni rahatsız ediyordu. Tüm evi kalemle kâğıdın neredeyse işitilecek sesiyle dolduruyordu. Ta ki sonunda kendimizi merkezin dışında, rahat ve düzenimizden uzaklaştırılmış hissedip oturma odasındaki halı boyunca bizim için yürüyen alışkanlıkların, evde aşina olduğumuz o patikalarından sapmak zorunda kalana kadar. Genelde tek tencerelik yemekler ve sıkça hazırladığı makarnayla tembel aşçılardan olan annem, huzuru sığınağı mutfakta arıyordu artık. Kekler pişiriyor, ceviz kırıyor, brüksellahanalarının sayısız tomurcuğuna kesiklerle ufak çarpı işaretleri atıyordu. Bu yiyecekler, ikimize haftalar boyunca yeterdi; kendimizi

öncekinden daha iyi haldeymiş gibi gösterme gayretimizi hatırlatan tüm çabalar tükenene kadar duyarsızca çiğnerdik. Annem yemek yaparken ben de oldukça ayrıntılı sanat çalışmalarına giriştim. Kil hamurundan, kâğıt ve pullarla hazırladığım kartlardan İsa'nın doğuşunu simgeleyen, oransız şekiller yapıyordum. Yahut sonunda tamamı kötü planlanmış, kötü yapılmış, kötü tasarlanmış süs niyetine, biçimsiz, soğan gibi oyuncaklar dikiyordum. Boyanın ya da yapıştırıcının kurumasını beklediğim süre zarfında fincan fincan çay koyar, kupalarının dibindeki kalıntıları hâlâ sıcakken annemle anneanneme taze diye sunardım; akşamüstleri de gaz ocağının başına oturup radyodaki ilahiler eşliğinde baharatlı bisküvi yerken kendimi bir nevi, kitaplardan öğrendiğim o soytarılar gibi davranmak zorunda hissediyordum. Bu Noel ruhunun pandomimi sayesinde annemle anneannem, ilişkilerindeki sessizlikten bir nebze de olsa kurtulabilirdi; ben de onları oyunlar oynamaya zorlar, sonunda bitkin düşünce de yatağa giderdim.

Bu kış tatillerinden, tartışmasız bir sevgiyle hatırladığım tek şey, o akşamüstleri, Noel günü ve onun ertesiydi. Çünkü bu günlerde herhangi bir vazifenin olmayışıyla rahatlar, evin arkasındaki ormana gidip yürüyüş yapardık. Kış göğü karşısında siyah çizgiler oluşturan çıplak dallar, üstümüzde bir kilise planı gibi dururdu. Ayaklarımızın altında kayın ağacı yemişleri ve o yılın dökülmüş, yarı çürük yapraklarının ufalanan, yumuşak parçaları serilirdi. Kar olurdu bazen. Donmuş çamur. O en kısa günlerde güneşin güçlükle ulaşabildiği vadilerin tabanındaki göl üzerinde buz katmanları. Bu süre boyunca birbirimizle göz göze

gelme gereği olmadan üçümüz, evin içinde gideceğimiz yolları belirleyen birtakım karmaşık gücün esaretinden kurtulmuş halde ağaçların arasında ayrı yollardan dönerdik. Annemle ben, devrilmiş ağaçlara tırmanır, denge oyunları oynar veya ormanın çürümüş kısımlarında ruhani bir tümör gibi büyüyen, geniş mantar tabakaları arardık... Bu sırada bizi güldüren o eski, berbat esprilerden yapardık, kısacık özgürlüğün verdiği rahatlamayla seslerimiz çınlardı etrafta. Ben önden koşardım; kaybolma düşüncesinin korkusu bir anda beni sarmadan önce ağaçların arasında ne kadar uzağa gidebileceğime bakardım. Sonra tekrar kendimize dönüp eve gitmeden önceki son bayırın sırtına çıkınca sessizleşir ve durulurduk, bedenlerimiz küçülür, kaslarımız kasılırdı. Evin ön kapısına varana dek üzerime bir ağırlığın çöktüğünü hissederdim. Sonra içeri girer, kilitli kapı ardındaki eski halimize dönerdik.

Bu Noel tatillerinin her birinde anneannemin çalışmayı bırakmasını dilerdim, böylelikle biz de rahatlayabilirdik. O zamanlar, alışageldiğimiz kişiliklerimizin tekrar bize dönmesi ve ormandaki gibi telafisiz, teklifsiz yeniden buluşabilmemiz için bir tek bunun gerektiğini sanırdım; ne bizi yolumuzda tutan akıntıların bu kadar karmaşık olduğunu anlayabiliyordum ne de onları izlemenin böylesine mecburi olduğunu. Anneannemin her sabah önünde açık duran, beklenti dolu not defteriyle yemek masasında oturuşunu izlerken şimdi sessiz anlarımı kusurlu birer hatırlama eylemine çeviren o kazılara neyin teşvik ettiğini anlayamıyordum. Acaba, anahtar mahiyetinde olabilecek hiçbir şeyi atlamamak için birinin düşüncelerindeki her bir ayrıntıyı not etmek; destekleyen, kıvrılan ve böylece

tüm gövdeyi bir arada tutan iskeletin gölgesini ortaya koymak nasıl bir histi? Şimdilerde, kendimizden böylesine saklı durmak bana fazlasıyla sıradışı geliyor; beden ve zihinlerimizin büyük ulaşılamazlığı, –bu kadar büyük parçaların keşfedilmemiş oluşu... Ama bu dehşet ve ivediliğin korkutan bir tarafı da var; bizi denizlerin derinlerinde ışığın olmadığı, dev gözlü veya gözsüz, omurgaları ve pulları görünmeyen isimsiz yaratıkların yüzdüğü yerlere götürüyor yahut paslı mekiklerin, birbiriyle karşılaşmadan uçtuğu, uzaydaki o geniş, boş yollara... Belki 1897 yılının yazı boyunca, çocukları Avusturya dağlarının gölgelerinde karmaşık oyunlar oynarken, karısı da o sırada hem çalışma konusu hem de bu çalışmanın koruyucusu haline gelecek, çevresinde hareket edip başka yerde işler bulacak olan kızlarına hamileyken Freud'un hissettiği de budur –dıştaki karanlığa doğru duyulan hasret, anlamak için geniş ve kubbeli bir boşlukta sessiz bir düşünceden ibaret olan dua... Ve Röntgen, bundan iki sonbahar önce kemiklerinin çıplak halde uzanışını gördüğü anda belki aynı büyüleme arzusunun farklı bir türünü duyumsamıştı. Elini ekrana yerleştirmesine sebep olan da bu arzuydu. Bilinmeyen bir hediye bekler gibi açılmıştı parmakları –ama ortaya çıkan manzaranın bedelini, merakının yitirmekle ödemişti. Bertha Röntgen'in korktuğu buydu işte –nitekim belki görüntüye bakmayı reddetmesinin nedeni ne inatçılığı ne de tam göremeyişiydi; yalnızca gizemi yitirmenin ne büyük bir kayıp olacağını içgüdüsel olarak kavramasıydı.

Yine ağustos vakti. Babamın ayrıldığı yıl. Anneannemin, benimle konuşma girişimlerinden vazgeçtiği ilk haftadan sonra. Bunun yerine öfkeli gözyaşlarının, beni gafil avlayıp farkında bile olmadığım acımı dışa vurarak utandırdıkları günlerin ardından danışma odasına giderdik; birer içecek aldıktan sonra sessizce oturup annem dönene kadar beklerdik. Doktor K her zamanki gibi dik oturmazdı sandalyesinde; bakışlarını da üzerime dikmez, benim gibi kendine doğru kıvrılarak oturur, pencereden dışarı bakardı. Ölümüne kadarki diğer tüm hallerinden daha yaşlı görünüyordu o yaz. Yüzü kırışmıştı. Aynı rutinleri sürdürüyordu yine, ama bunu alışkanlıktan yapıyor gibiydi. Zihniyse hiç olmadığı kadar başka yerlerdeydi; danışma odasında tek başına oturduğu bir saat boyunca bazen ayak seslerinin, çatıya vuran yağmur damlaları gibi gidip geldiğini duyardım.

Anna Freud, istemeden olan altıncı çocuk, Viyana'nın soğuk bir kış gününde, tüm boşlukların çoktan dolduğu bir dünyaya gözlerini açmıştı. Doğduğu apartman dairesi fazla küçük sayılmazdı ama diğer beş kardeşinin üstüne bir de Anna'nın bakıcısı, Sigmund ve çalışmaları, annesi Martha ve onun kardeşi Minna da bulunuyordu. Bir yıl önce Martha seyahat işleri ve kocasının çalışmalarıyla ilgilenirken bu işleri şimdi Minna üstlenmişti. Freud'un çalışma arkadaşlarını oyalıyor, teorilerini tartışıyor, Avrupa'da bir araya gelmeye başlayan çeşitli psikanaliz gruplarını ziyaret ettikleri seyahatlere katılıyordu. Martha da bu sırada çocukların bakımına odaklanıyor ve evin günlük

işleriyle ilgileniyordu. Bazen kardeşlerin her biri, yarım bir eş gibi olurdu; birinin varlığı, diğerinin kısmen geri çekilmesi anlamına gelirdi.

Sonraları, Anna'nın psikanalizle doğum gününü paylaşması, Freud'un en sevdiği gözlem olacaktı; hayatı boyunca yaptığı çalışmayı sergileyen ikizler... O zamanlar kızı, Freud'un Anna Antigone'uydu; babasının himayesi ve desteği, iyi yüzü, bir de kızın ona olan mutlak sadakati, hem Freud hem de çalışmaları için kalıtım mirasıyla ve bir solukta telaffuz edilen adlarıyla ödüllendirilecekti; Sigmund ve Anna, tek bir hitap gibi beraber çınlayan iki isim. Efsaneleştirmekte hep nokta atışı yaparak bazen Anna'yı –genç, güçlü ve diğer tüm adaylar işe yaramaz çıkarken inançlı olan kızını– Lear'ın Cordelia'sı olarak düşler, o zaman da elleri yavaşça çöken çenesinin arkasına saklandığı sakalına giderdi. Ne ki tarihlerdeki bu rastlantının ikisi için de bir şey ifade etmemesi, Anna'nın çocukluk yıllarının başında Freud'un, aile hayatının altüst olduğu o ikinci kattaki apartman dairesinde bulunmayışıydı. Fiziksel olmasa da zihinsel bir eksiklikti bu, zamanla Freud'un da kabul edeceği bir durum. Bunu mazur göstermek için de bu tür ilhamların, insanın hayatında yalnızca bir defaya mahsus geldiğini, hatta bunun bile kesin olmadığını ileri sürmüştü. Sonunda *Rüyaların Yorumu* derlemesi ve uyanışıyla beraber gelen yoğun çalışma döneminin sonu, Freud'a ailesiyle birlikte geçirebileceği daha çok vakit tanıdı. Ancak o zaman bile Anna, kendini hiç olmadığı kadar yalnız bırakılmış hissetti. Babasının, diğer kardeşlerini götürdüğü şehir yürüyüşlerinde veya gölde yaptıkları tekne seyahatlerinde onlara eşlik etmek için çok

küçüktü. Anna da göz ardı edildiği hissine kapılmıştı ve çocukluk deneyimini ifade eden sevgi için bir ön koşul gibi görünen o ilgiyi geri kazanmak adına çok çabaladı. O doğduğu vakit, ailedeki roller çoktan dağıtılmış, abla ve abileri arasında paylaştırılmıştı; Anna'ya da onları taklit etmekten başka bir şey kalmamıştı. Abisi Oliver kıvrak bir çocuktu, zeki ve kendinden emindi; bu nedenle başlarda babası, onu çırağı olarak görüyordu. Ancak yetişkinliğe geçerken babasının saplantılı semptomlar olarak nitelendirdiği birtakım belirtiler göstermeye başlamıştı. Freud, Max Eitingon'a Oliver'dan pişmanlık içinde "benim gururum ve gizli umudum" diye bahsetmiş, bir psikanalist olarak oğlunun başarılı bir mühendis haline geldiğini görememişti. En sonunda Oliver, babasının ısrarları üzerine birtakım analizden geçti, oysa ancak araya girecek bir mesafe onu rahatlatabilirdi: Freud'un diğer tüm çocukları içinde babasından en çok uzaklaşanı Oliver olmuştu. 1938 yılı, üstlerine kâbus gibi çöktüğünde Viyana'yı bırakıp Londra'ya değil, bu kez Amerika'ya gitmişti. Burada tamamladığı yetişkinlik yolculuğunun huzuru, tek kızı olan Eva'yı savaş sonrası grip salgınından kaybedince sarsılmıştı. Nihayetinde ailemizden bağımsız olmanın bize sağlayabileceği tek kesin şey, yalnız olma hakkıdır.

Anna'nın kendi zekâsı içinse çocukluk yıllarının başında pek yer yok gibi görünüyordu, ancak bir çeşit ruh kıvraklığı gibi ortaya çıkmıştı sonradan; babasını güldüren afacan bir yaramazlık olduğu gibi, en az akıllı bir hayvanın büyüleyeceği kadar etkilemişti Freud'u. Daha ciddi bir işten sapmak gibiydi bir nevi. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Freud, zekâyı erkeksi bir meziyet olarak gö-

rüyordu; hem öz hem de evlat edindiği tüm oğulları da onu hayal kırıklığına uğratana dek bu meziyeti kızlarında aramamıştı. Ne ki Anna da kendini fiziksel açıdan tam anlamıyla kadınsı hissedecek kadar çekici hissetmiyordu. İçlerinde güzel olan, Anna'nın kardeşi Sophie'ydi; hem annesinin gözdesi hem de babasının şımarttığı çocuktu. Güzelliği, iyi huyuyla kişiliğine de yansımıştı ve onunla bu konuda yarışamayan Anna, Sophie'yi fena halde kıskanıyordu; bu kıskançlık –Sohphie'nin görünüşüne ve Anna'ya göre babalarının ilgisini zahmetsizce çekmesine karşı– çocuklukları boyunca sürdü, ta ki bu durum onları birbirine bağlayana kadar. Mağlup oldukları bu savaşın sonunda iki kardeş, Freud'un diğer çocuklarından daha yakınlardı birbirlerine. Babaları da iki mutsuz kızının çabasını izlemişti, bu durum onu endişelendirse de bir klinikçi gözüyle bakmaktan alamamıştı kendini, gördükçe duyduğu tatminin ufak mırıltısına da engel olamamıştı. Bu duygular, hipotezleri çalışmalarının temelini oluşturacak o çocuksu istekleri ortadan kaldırıyordu. Eğer babalarının ilgisi için böylesine hırsla saldıran iki kız bunu hissetmişse ve bu yüzden de birbirlerine biraz daha sıkı tutunmuş, daha şiddetli kavga etmişlerse kim onları suçlayabilirdi ki?

Ağustos sonunda, babamın gidişinin ardından annem her zamanki gibi Doktor K'nın evine, beni almaya geldi. Ama ayrılık için hazırlıklarımızı yapmamıştık henüz. Annem akşamüzeri erken saatlerde geldi ve doğruca yatağa girdi; mutfakta akşam yemeğimi yedikten sonra anneannem, üst kata çıkıp onu görmeme izin verdi. Annem soluk ve

yorgun görünüyordu. Acaba ağlamış mıydı diye merak ettim ve bunu düşünmüş olmam, bir anda ve hoş karşılamadığım şekilde yetişkin gibi hissettirmişti kendimi. Annemi böylesine üzgün görmek beni korkutmuştu. O yaza kadar yetişkinliğe adım atmak, bir dönüşüm süreci olmalı gibi geliyordu bana; bir saflaştırıcının ateşinden geçirerek insanı kabiliyete, güce kavuşturan bir geçit. Ne var ki annemi sönmeye yüz tutmuş ve korumasız, yüzü şiş halde görünce kendi korkularımın, yüzümün tombulluğuyla değil, aslında o an nasılsam her zaman o şekilde kalacağım gerçeğinin ortaya çıkacağını gördüm. Ne yapacağımı bilemeyince de kapı eşiğinde durup ağlamaya başladım. Sonunda annem, tahmin ettiği zayıflığımdan güç alarak yanıma gelip beni olduğumdan daha küçük bir çocuk gibi taşıdı, kaldırıp yatağına götürdü. Orada yattım; damla damla akan gözyaşlarım duruldu. Uykuya dalana kadar annemin tarafında kıvrıldım. Ertesi sabah uyandığımda tekrar kendi yatağımdaydım. Aşağı kata inince annemin odasının kapalı olduğunu gördüm. Ona uğramaya yeltenmedim. Doktor K tüm gün çalıştı ve annem de üst kattaki odasına kaldı –dışarı çıkmak istemediğimden ve beni geri çeken güçleri ansızın kesilir diye sığınaklarının yörüngesinden ayrılmaya çekindiğimden– ben de evin geri kalanında dolanıp durdum. Bilinmezlik ya da dengenin olduğu bir yere doğru kendimi bir süre geri dönük hissetmeye çalıştım, ta ki anneannem çalışmasını bitirip beni bulmaya gelene kadar.

Genelde annemin gelişiyle birlikte Doktor K'nın danışma odasında geçirdiğim zamanlar sona ererdi. Fakat o akşam, dile getirilmemiş bir anlaşmayla o ağır kapıdan

geçtik ve karşılıklı oturduk. Sessizlik, ikimizin arasına bozmak istemediğimiz bir anlaşma gibi çöktü. Buna karışan tek ses, annemin hareketlerinden geliyordu: Üst katın döşemelerinden gıcırtılar, açılan musluğun sesi, bir iç çekiş. Sonra annem yine aşağıya gelip Doktor K'nın eski sabahlıklarından birine sarılı halde yarım saat kadar oturma odasında oturdu. Ben de başımı dizine yaslayıp ayaklarının dibine kıvrıldım. Annem hapşırmaya başladı ve başının ağrıdığından yakındı. Bu alışık olmadığımız hassasiyetinin, onun ya da benim, kendisini algılayışımdaki herhangi bir değişiklikten değil, yalnızca söylediğine göre Northern Line'da mendil kullanmayan bir kadından kaptığı yaz nezlesinden ileri geldiğine inandırmaya çalıştım kendimi. Akşam yemeği vakti Doktor K, üst kata onun için bir tepsi götürdü ve ben de mutfak masasında tek başıma oturdum. Tabağımdaki sahanda yumurtaya karşı iştahımı pek toplayamıyordum. Evin duvarlarının ötesinde, çekilmemiş perdelerde ve boş pencerelerde akşam, karanlığa gömülüyordu. Dışarısı gittikçe silinirken aydınlık fanusumuzda biz üçümüz, gecenin içinde hapsolmuştuk.

Viyana Psikanalitik Topluluğu, çarşamba akşamları Berggasse 19'daki dairenin misafir odasında buluşuyordu; uslu durabilecek yaşa gelir gelmez Anna'nın da küçük bir kütüphane merdivenine oturup bir köşede dinlemesine izin verildi, –yeni yüzyılın başlarında günler kısalıp uzadıkça kendilerini, açıklığın temin edildiği ve zihnin birbirine dolanmış tüm kıvrımlarının çözüleceği bir geleceğin mimarı olarak gören ağırbaşlı bir grup adamın yoğun ve

hararetli tartışmalarını elinden geldiğince takip etmeye çalışıyordu. Orada, gölgelerin içine tünemiş halde uykuyla savaşırken Anna, böylesine kalabalık bir evde kendine bir boşluk bulabilmişti. Merdivenin ahşap üst kısmı rahatsız edici bir dengeyle oturtulmuştu, tepesinde sabit durmak zordu. Dikkatleri üzerine çekmemek için Anna dizlerini hareketsiz tutuyor, o vaziyette ayakları uyuşuyordu. Yine de kapladığı dar alan, hiç değilse babasına yakın olmasına izin veriyordu, ki bunu gerçekten çok istiyordu. Sigmund da çarşamba toplantıları boyunca o odanın hapsettiklerinden biri olmuştu, Anna'nın hayalindeki baba: Çocuklarını evlerinin koridorunda ileri geri sırtında taşıyan, cumartesi öğleden sonraları onları yürüyüşe çıkaran ve dikkati kolay dağılmayan aile reislerinden. Ama aynı zamanda farklı düşünen, zorlayıcı ve kendinden emin bir adamdı; söyledikleri, eleştirilerin ağırlığını kaldırabilecek kuvvetteydi, tam da Anna'nın sevgisine uygun biri.

*

Ağustos, eylüle döndü ve okula dönüş günü gelip geçti, ama biz Doktor K'nın dairesinde kalmaya devam ettik. Sanki yaramızla acının başlangıcı arasındaki anı, belirsiz bir süreliğine uzatmanın yolunu bulmuştuk. Ve şok kafamızı karıştırmışken ellerimiz, yaralandığımız yerin üzerinde kavuşmuş halde, hasardan emin olamadan öylece duruyorduk. Merak ediyorum acaba annem en çok hangi sonuçtan korkuyordu: Kendimizi koyuvermemizden mi yoksa tam tersi, üzerimizde hiçbir iz olmamasından, her şeyin aynı kalmasından mı? Tutunmak için çok uğraştığı şeyler ellerinin arasından kayıp gidecek ve suyun içindeki

buz gibi olacaktı. Her an, bir sonrakine doğru düzenli bir şekilde ilerliyordu ama herhangi bir gelişim ibaresi yoktu; hiçbir şeyin, olması gerektiği gibi gerçekleşmemesi beni rahatsız ediyordu ve daha da rahatsız edici olan, bu değişikliğin sözünün edilmeyişiydi. Kurulu sınırlarının dışına taşındığında, tatilleri güzel kılan o günlerin amaçsızca ilerleyişi bile nerdeyse tahammül edilemeyen bir çeşit bastırılmış gerginliğe dönüşüyordu. Daha önce yazın sonuna doğru hiç Doktor K'nın evinde bulunmamıştım. Akşamlar, karanlığa daha erken vakitte dönmeye başladıkça ve havaya bir serinlik çöktükçe, yerimden edildiğimin gitgide farkına vardım. Bahçede yapraklar uçuşuyor, kuşburnu meyveleriyse alt kattaki kiracının özenle diktiği çalılarda sertleşiyordu. Koruluk artık piknikçilerle dolmuyordu, böğürtlenler de geçmişti. Her öğleden sonra mutfak penceresinde durup diğer çocukların okuldan eve dönüşünü izliyordum. Üniformaları her gün keskin bir yenilikten alışıldık bir kabuğa doğru eskiyordu. Bizse hâlâ evin içindeydik, kıpırdayacak bir yer bulamadan tıkılıp kalmıştık.

*

Anna yirmi iki yaşındayken babası tarafından yapmaya başladığı analizleri, ilk olarak çarşamba akşamları Berggasse'deki misafir odasında, babasına cüret edebildiği kadar yaklaşmaya çalışırken bir yandan onun çalışmalarına duyduğu ilginin ve yetişkinliğinin başlarında yakalandığı belirsiz, kalıcı bir hastalığın sonucuydu. 1907'de nedeni konusunda bir şey söylenmeden annesi tarafından hastaneye götürüldüğünde Anna, bir apandisit ameliyatı geçirdi. Operasyon başarılı geçmişti ve başlarda iyileşir

gibi görünüyordu, ama kaybettiği kiloyu bir türlü geri alamıyordu; hemen üşütüveriyor ve göğüs enfeksiyonu kapıyor, bu yüzden de gittikçe endişeleniyordu. Ne kadar çare arasa da sanki bir şeylerden çekiniyormuş gibi kambur bir duruştan kurtulamıyordu. İlkin fiziksel semptomlar gibi görünen bu durum, gittikçe sinirsel bir vakaya dönüştü: Belli aralıklarla, çok ince ayrıntılar içeren hülyalara dalıyordu saatler boyunca; ne var ki bu anlatıların bitmesi, onu da tükenmiş ve odaklanamaz halde bırakıyordu. Sonra dokumayı öğrendi; dokuma tezgâhının işleyişinde hipnoz olmuşçasına kaybediyordu kendini. Başlarda hoşuna gidiyordu bu, ama sonraları tüm ikindi vaktini sırtı ve parmakları acıyana dek tezgâha yumulmuş halde geçirince bilinçsizce geçirdiği bunca vakit için hayıflandı. Düzenli aralıklarla gittiği sanatoryumda Viyana'nın kalabalığından ve soğuğundan uzakta, dinlenmeye ve temiz havayla özgürlüğün tadını çıkarmaya çalıştı; ancak ailesinden ve babasından ayrı düştüğü için yalnız, dışlanmış hissetti bunun yerine. Freud ise en küçük çocuğunun gösterdiği bu iç gözlemsel hassaslığın, özenle muamele edilmediği takdirde kolayca histeriye dönüşeceğinden endişe duyuyordu. Kızına bir nevi denek olarak yaklaştığından, Anna'nın sağlığının, onun sağduyusuna bağlı olduğuna inanıyor; bu da aralarında bir başka bağ oluşturuyordu: Nitekim Anna'nın zihninin bir yarısı, sanki Freud'un kendi eseriydi.

1913 baharında Jung'la nihai olarak ayrılmalarının üzerine kendini bir kez daha terk edilmiş hisseden Freud, bu genç adamın dönekliği karşısında hayal kırıklığına uğramıştı. Arkadaşlıklarını kaybetmekten yana duyduğu üzüntü onu, sonunda depresyona dönüşen bir bunalım dönemi-

ne sürüklemişti. Freud hayatında ilk defa, işleriyle ilgili Anna'ya gittikçe daha çok bel bağladığının ve nihayetinde bir gün onun da gideceği düşüncesinin, onu ne kadar rahatsız ettiğinin farkına varmaya başladı –evlenecekti muhtemelen, başka ne seçenek olabilirdi ki? Sophie'nin yakın zamanda nişanlanması, çok geçmeden Anna'nın evde kalan tek çocuk olacağı anlamına geliyordu. Freud içinse ihtiyarlığı defeden tek şey, Anna'nın evdeki devamlı varlığıydı. Anna da yaklaşan yetişkinliğinin belirtilerinden rahatsızlık duyuyor, kendini dünyaya uygun değilmiş gibi hissediyordu; ömrü boyunca zekâsının erkeksi özelliği olarak düşündüğü şey, kadınsılık olarak nitelendirdiği arzularla uyuşmuyordu –aile kurmak, çocuk sahibi olmak gibi. Babasını bırakmak istemiyordu, fakat ona bağımlı bir çocuk olarak kalmanın bir yolunu da bulamıyordu; gerçi bu tür anlaşmalar görülmemiş değildi, ama ne Anna ne de Freud böyle bir sonucu tatmin edici buluyordu. Aylar geçerken Anna, on sekizinci yaş gününe yaklaştı. Bu sırada Sophie'nin kuzey İtalya'da, Merano'daki bir sanatoryumda gerçekleşen evliliği, Anna'yı hem kız kardeşine karşı kıskandırmış hem de düğün hazırlığı sürecinin dışında tutulduğunu düşündürmüştü; üstelik bir de düğüne katılamayacak kadar hasta olduğu söylenmişti. Bunun üzerine Anna, babasına hiddetli mektuplar yazdı, aldığı her kiloyu, sağlıklı ya da zihnen huzurlu olma yolundaki tüm ilerleyişini anlattı. Ayrıca, "Kitaplarının bazılarını okudum, ama bu seni korkutmasın. Çünkü yeterince büyüdüm ve artık bunlarla ilgilenmem şaşırtıcı değil," diye de ekledi. Bahar zamanı, geleceği hâlâ hem belirsiz hem de huzursuz hissettirse de öğretmen olmak

için gereken eğitime başlama kararı aldı. 1914 sonbaharında ona staj imkânı sunacak olan, yaz başındaki sınavı başarıyla geçti. Takip eden haftalarda eğitim başlamadan önce biraz dinlenerek İngiltere'ye gitti; burada İngilizcesini, babasına faydalı olabilecek kadar geliştirmeyi hedefliyordu. İngiltere'de Freud'un eski hastalarından biri olan Loe Jones'un Sussex'teki evinde kaldı; birlikte düzenli olarak, akrabalık ilişkileri bulunmayan bir başka Jones'un, o zamanlar bir İngiliz psikanalitik topluluğu kurmak ve işletmek üzere yoğun bir çalışma içinde olan Ernest'ün yaşadığı Londra'ya geziler ziyaret ediyorlardı. Çok geçmeden Ernest de Anna'yı ziyaret etmeye başladı; ona çevredeki sergileri gezdiriyor, kendini bir dil öğretmeni belliyordu. Loe tarafından bu ilişki hakkında uyarılan Freud, ilk defa Anna üzerindeki etkisini gördü: Bunun, Anna'nın iyiliği için olduğunu söylemişti kendisine; kızının henüz genç ve saf olduğunu, yeterince güçlü olmadığından böyle bir ilişkide kolayca incinebileceğini söylemişti; ama o da Anna'nın evliliğini, kendisi için bir başka kayıp gibi hissetmiş olmalıydı ki Anna'ya mektubunda, "Diğer iki kız kardeşine tanıdığım karar verme özgürlüğünü sana vermeyi düşünmüyorum," diye yazdı. Anna ise kendi adına, bu ilişkiyi daha ileri götürme niyeti olmadığını söyledi; babasıyla arasındaki tellerin gerildiğini hissediyordu ve ilk kez hem çocukluğundan beri babasından beklediği sevginin güvencesini hem de oradaki güçler dengesini feda edecek bir durumda buldu kendini.

Savaşın patlak vermesiyle Anna Viyana'ya döndü; böylece öğrenim stajıyla birlikte babasıyla da aralarında daha yakın bir iş ortaklığı başladı. Bir çatışmayla yüzleşirken

psikanalitik faaliyetleri sürdürmek ciddi bir çaba istiyordu; bir zamanlar yakın iş arkadaşı olanlar, anlaşma çizgisinden ayrılmaya başlamışlardı. Toplulukların türediği şehirlere gitmekse tam anlamıyla olanaksız hale gelmişti; sadece iletişim kurmak bile bir o kadar sorun teşkil ediyordu. Freud'un çalışmalarını takip edenlere ulaşan çeşitli dergilerin yayımını sürdürmek amacıyla Anna, boş vaktinin çoğunu artık çeviriyle geçiriyor, böylelikle psikanalitik düşüncenin yayılmasında dilin bir engel oluşturmamasını sağlamaya çalışıyordu. Bu süreçte Anna, kendini yetersiz hissettiği teknik terminoloji ve kavramlara açıklık getirmek için babasına sorular sormaya başladı; bu tartışmaların sonucunda da bir iş ilişkisinin temelleri ve aralarında bir tür ön analiz niteliği taşıyacak ilk gelişmeler ortaya çıktı. Öğretmenlik işi dolayısıyla Viyana'dan uzaklaşması gerektiğinde Anna, mektuplarında babasına rüyalarını tasvir etmeye başladı. Freud'un kendisi de bunlar arasında dolanıyor, sanki böylelikle kızın, ona başka türlü dile getiremeyeceği bir şeyi söyleyebileceğini düşünüyordu. Bu da aralarında oluşan disiplinin dimağına bir başka anlam yüklüyor gibiydi –Anna'nın sadakati, sevgisi ve ayrılarken babasını ne çok özlediğiyle ilgili bir şey: Paylaştıkları dili korumak üzere zamanla gelişen bir ortaklık.

Savaşın sonuna gelindiğinde Anna'nın dört yıllık kötü beslenmeyle birlikte iyice kötüleşen kronik hastalığı, öğretmenliği sürdürmesini olanaksız hale getirmişti, sonunda bir karar noktasına geldi, ama bununla yüzleşince kararın çoktan verildiğini gördü. 1 Ekim 1918 tarihinde babasının danışma odasına ilk defa bir hastası olarak girdi ve öğretim analizlerine başladı. Bu, hayatının en güzel yıllarını

ifade eden, o birbirine geçmiş iyi yolun son noktasıydı –hastalığı ve babasının çalışmalarına olan ilgisinin birlikteliği. Babasını psikanalist olarak seçmesinin, işe yarar nedenleri vardı, savaşla birlikte Freud'un uygulamaları ciddi ölçüde azalmıştı, ailenin zaten fazla parası yokken bir de Anna'nın öğretmenlikten aldığı gelir kesilince Freud, ummadığı kadar çok zaman bulmuştu kendine –ne ki bu, bir anlamda da kaçınılmaz görünmüştü. Yıllardır buna doğru sürüklenmişlerdi işte; birlikte ilk projeleri üzerinde çalışıyorlardı ki bu da Anna'nın hayatıydı. Bu noktaya ilerleyişleri öyle yavaş adımlarla gelişmişti ki Anna, babasının kapısını ilk kez çaldığında açıkça yapılacak tek şey bu gibi duruyordu. Anna'nın endişeli yalnızlığı, babasının ilgisine olan saplantısı ve Freud'un, kızının başka birinin bakımına bırakıldığında onu kaybedeceğine ilişkin korkuları, ikisinin bir araya gelmesinden başka seçenek bırakmamıştı. Böylece sonraki dört yıl boyunca haftada altı kez Anna, babasının kapısını açıp eşiğe adımını attı ve kanepeye uzandı. Birlikte Anna'yı yakından, parça parça çalışarak incelediler; sonunda da onu ayırdılar ve olduğu şeyi malzeme gibi kullanarak her ikisini de mutlu edebilecek bir şey inşa ettiler.

Ekimin başında Doktor K'nın danışma odasında karşısına oturdum ve belirsiz zamanın mayıştıran kafa karışıklığı içinde ansızın bir açıklık noktası bularak şöyle dedim:

"Eve gitmek istiyorum."

Daha sonra o gece uyanıp su içmek için aşağı inerken annemin yatak odasının yarı açık kapısını geçtim; kapının eşiğinden ışık süzülüyordu, parkelerin üzerinde dolanan soluk bir topuk sesi. Ve başka sesler de duydum, anneannemle annemin konuşması, usulca. Anneannem şöyle diyordu:

"Ona konuşmasında yardımcı olacağım. Birini bulabilirim."

Annemse inlemeye benzer bir ses çıkardı; rahatsızlığın hafif, uçucu telaffuzu gibi. Anneannem de buna yanıt olarak veya karşı koymak için,

"Burada kalabilirsin. O da okula başlar. Yalnızca bir dönem için. Kızın–"

"Kızın istikrara ihtiyacı var. Hepsi bu."

Sonrası sessizlikti. Biraz kıpırdayınca kapı eşiğiyle birlikte çerçevelenmiş bir fotoğrafı andıran manzarayı gördüm; anneannem yatağın kenarına oturmuş, annem de ayaklarını altına alıp diz çökmüştü. Başı öne eğikti, anneannemin parmakları da onun saçları arasında dolanıyordu. Çabucak dönüp üst kata koştum; böyle bir yakınlığın olduğunu bile bilmeden o bir anlık bakışla aralarına izinsiz girmiş gibi hissetmiştim kendimi.

Ertesi sabah annemle eşyalarımı karton çantama yerleştirip aşağı taşıdık ve montumu özenle katlayıp üzerine koyduğum, annemin girişteki çantasının yanına oturduk. Üçümüz birlikte mutfak masasında öğle yemeğimizi yedik, bizim adımıza radyonun sesi doldurdu konuşmalarımızı. Sonrasında valizlerimi topladım ve vedalaştık. Anneannem

her zamanki gibi görünüyordu; dimdik, düşünceli; ancak mandalı kapatmak için giriş kapısına döndüğümde bir anlık bakışta, gidişimizi izleyişini yakaladım ve o zaman için yüzünün ifadesini anlamamıştım; uzun süredir alışık olduğumuz o şok halini, acı ve teslimiyet karışımını. Ama kendimi şimdilerde sıkça bunu düşünürken buluyorum ve merak ediyorum, acaba ileride ben de mi kaçınılmaz şekilde öyle duracağım? Kızımın, ne basitleştirebildiğim ne de onun yerine geçebildiğim karmaşık bir hayata doğru benden uzaklaşmasını mı seyredeceğim? Ve başka türlü nasıl olabileceğini merak ettim; doğrusu, daha da kötüsü olabilirdi.

Nihayetinde, annemin hayatının son birkaç ayı boyunca onunla konuşmak veya itirafta bulunmak yerine çocukluğumda bana okuduğu kitapları raflardan çıkarıp ona okudum: Bu, hem rahatlattıkları için hem de deneyip aramızda bir bağ kurabilmek içindi; böylece daha önceden, hangimizin kılavuz olduğu, hangimizinse takip ettiği daha belirginken buyur edildiğimiz o dünyaları tek seferde, bu kez farklı bir düzende yeniden ziyaret edebiliyorduk saatlerce. Annem gittikçe ağırlaşıp yekpare bir uyku içinde gidip geliyordu; bu uykuyla çehresi, sonunda yüzünün bulunduğu yerde temiz kumdan başka bir şey bırakmayacak, arsız bir akıntı gibi düzleşiyordu, ben de bu sırada sesimin havayı doldurmasına izin veriyordum, öbür türlü aramızdaki sessizlik, artık duymaya tahammül edemeyeceğimiz şeylerle dolmaya başlayacaktı. Paragraflardan bölümlere doğru genişleyen cümleler bizi hem birlikte hem de ayrı

tutuyordu; kimse bir diğerine dokunmuyor, ama korunaklı ve örtülü duruyordu. Huzurluyduk o zaman. Yatak odasında bir eksenin dönme noktasının sabitliği vardı adeta. Bazen akşam vakitleri gece karanlığına karışırken günün sonunu bir türlü getiremez, hâlâ okuyor olurdum; vücut saatim, gece uyanışları ve aynı geçen günler yüzünden eskisi gibi kurulu değildi artık; kendimi, içinde bulunduğum andan kopuk, sözcük uzunluğunda fazlalıklara dönüşmüş gibi hissediyordum: Sanki aynı anda ikimizi birden yaşıyordum, hem annemdim hem kendim. On beş sonbahar gerisine kadar uzanıp aynı kitabı, kalın perdeler ve yamalı örtülerin olduğu, kıyıdaki ağaçların çitlere dek ulaştığı o aynı bahçe manzaralı odada okuyordum. O an, bu durgun yabancılıkta kendimi kaybetsem ne kadar kolay olurdu her şey, ne kadar hoş görünürdü... O vakit okumayı bırakır, çabucak halıya koşar ve annemin yatağına tırmanırdım; yanına kıvrılıp başımı, omzuyla gerdanının arasındaki boşluğa yaslardım. İrademin gücüyle kendimi beş yaşımdaki halime geri döndürebilecekmiş gibi içe doğru bükülürdüm, böylece o zamanlar bildiğim her şeyi geri kazanırdım: Mekânın ve düzenin sabitliği, güvenliği, sıcaklığı... Bazı geceler bu yatış şekillerimiz aklıma geliyor şimdi; gece rahat arayışıyla tırmanıp yatağıma giren, sonra da yanıma kıvrılan kendi kızım bu kez. Ben de vücudumun, tıpkı anneminki gibi bir şekil aldığını hissediyorum böyle zamanlarda. Bazı gecelerse hastalıkla geçiyor; kızımın yüzünü süngerle ıslatıyorum, alnına gelen ıslak saçları düzleştiriyorum içinde top olmuş el beziyle yerdeki kovadan oluşan su ve bez ritüeli boyunca kendi tenimin altında annemin ellerini görebiliyorum. Bu sevgi ayini

süresince kendi sesimde annemi, yeniden uykuya davet eden o ıslık gibi sesi işitiyorum. Merak ediyorum acaba bu şeyler, kendiliğinden mi rahatlatıyor yoksa yeniden belletilen bir hafıza öğretisi yahut genlerle aktarılan bir rahatlama gibi, nesilden nesile tekrar edildiklerinden mi bu şekilde? Medcezir gibi geçen bu gecelerde hafıza, bir önkabul sanki: Ellerimde ve kollarımda annemle anneannem, varla yok arası, artık tamamen yitik değil...

Kızım doğmadan önce bir keresinde bir düğünde, Johannes'in kuzenlerinin birinin yanında duruyordum, asil Staffordshire Hills, uzaklarda kaybolan gökyüzüne karşı yükselirken kadının çocuklarının bakımlı çimenliklerde koşturmasını izledim. Kadınla yalnızca birkaç kez şu büyük aile etkinliklerinde karşılaşmıştık ve birbirimize saygımızı sunmaktan öte pek bir şey konuşmamıştık. Ama şimdi içeride devam eden, sesi de uzaklaşmış olduğumuzu daha da vurgulamak için farklı amaçlarla kullanılan birkaç kır evinin bölmeli pencerelerinden taşan kutlamadan bir sebeple ayrı dururken bir anda yakınlaşmıştık.

"Bu," dedi kadın, "kalbinin bir parçasının dışarıda atması gibi bir şey."

Muhtemelen, çocuk hep senin hayati ama dışarıda bir parçan olarak kalır demek istemişti; oysa benim hissettiğim bu değildi. Bana bir uzvun alınması gibi geliyordu, bir zamanlar sana ait olanın kesilmesi gibi, tıpkı bir nesnenin tekneden düşüp geri gelmeyecek şekilde akıntıyla beraber gözden kaybolduncaya dek gittikçe daha ötelere doğru sü-

rüklenmesi gibi. Bedenin, kayıp parçasını içine yerleştiği; şimdi görülebilen, tartılabilen, ölçülüp elle tutulabilen ama hissedilemeyen ve geri getirilemeyecek o kaynaksız bilgi, artık içsel algıların kehanetleri altında gelmiyordu. Kendi kızım, içinden gelen bir merhametle kollarını boynuma doladığında bunun ağırlığını duyurmayacak şiddetli bir minnetle karşılık veririm. Yoksa kendini zorunluluk altında hissedip varlığının gereğini yerine getirmeyebilir, yani benden uzaklaşmayabilir. Bu bir dengedir –benden emin olmasına yetecek kadar sevgi göstermek, ama fazla yakın durmasına da müsaade etmemek. Ve kendini benim gözetimimden bağımsız kılması için cesaretlendirirken bu, onu geri almak için yanıp tutuşma hissinden kurtulma çabasıdır aynı zamanda.

Birkaç ay önce Maresfield Gardens'a gittim; Sigmund'la kızının çimenliklerde yürüyüp gülüştükleri fotoğrafın önünde durdum. Anna'yı ve babasının, evin ortasındaki boş odasında, hâlâ koruduğu o kutsanmış anıtta geçirdiği kırk yılı düşündüm; günlerinin sıradan ilerleyişi, gidiş gelişler, kütüphane veya çarşı ziyaretleri, arkadaşlarına uğrayışları arasında acaba ne sıklıkla oraya giriyor, şimdiki zamandan usulca geçmiş zamana doğru kayıyordu? Kanepede tekrar arkasına yaslanmış, oturup babasının sesinin hiçbir şekle sokamadığı sessizliği dinlerken Anna'nın düşündüğü kişi oydu veya kendisi. Nihayetinde belki bir hayatın, ötekine aktardığı kıtlıktan ziyade çabalarının onlara getirdiği şey, birbirlerini incitmemiş, terk etmemiş olmalarıydı.

Sorunun merkezi şu: Mukayese edebileceğimiz bir nokta yok ve bu yüzden her şeyin başka türlü daha iyi olabileceği-

ni söyleyemeyiz. Kızımla nasıl geçtiğini hatırlıyorum; nasıl öksürdüğünü, tükürdüğünü, ağladığını ve sonra kucaklama sırası Johannes'e geldiğinde gömleğinin düğmelerini çözüp kızımızın kaygan, yumuşak bedenini kendi çilli tenine nasıl bastırdığını... Kızımın başlattığı sonsuz olasılıklar zinciri, o andan sonra gözümde nasıl da yıkılmaya başlamış, dokunamayacağımız kadar uzaklaşıp bedeninin ortaya çıkan hatlarını geride bırakmıştı –meraklı, tedbirsiz, kırılgan; ve bunun niyet edilenle yapılan arasında bir anda açılan boşluğun beni ne çok korkuttuğunu da hatırlıyorum. Şimdi her şeyin baştan başlamasını beklerken kendimi merak içinde buluyorum; acaba annem de benim için böyle mi hissetmişti? Veya Doktor K, yahut Max Graf, küçük Hans için; Freud'sa Anna için? Eğer öyleyse bunu gizlemeyi nasıl başarmışlardı peki? Hepimizin yaptığı bu; çocuk sahibi olmanın getirdiği o ezici, her şeyi mahvetme korkusu, sonsuz derinlikte bir suyun içine düşmek gibi incitmenin imkânsız olduğunu bilmek. Beraberinde, başarı gibi görünen şeyin geride kalmış olduğunu kahredici bir şekilde anlamak... Peki, başka türlü nasıl olabilir? Yalnızca muhafaza edilmiş bir *şimdiki zamanın*, hayal bile edilemez kusursuzluğu... Yaşamlarımız, temas ve dokunmayla inceliksiz bir özelliğe indirgenmiş olasılıklardır ve her birimizin özgünlüğü buradan gelir; bu yüzden başka türlü daha iyi olup olamayacağını sorgulamak, tamamlanmamış olmayı dilemektir.

Ara: Floransa

Aylardan kasım ve bir otel odasında tek başımayım. Dışarıda tanımadığım, boş bir sokak uzanıyor. Hafif bir yağmur var. Buradan güneyde bir yerlerde, tepelerin yukarısında iki haftalığına bir villa kiraladık –harita üzerinde bize sadece yeşil bir uzantı gibi görünen ve geri kalanı sessiz bir pişmanlıkla tamamlanan bir yer; İngiltere sınırlarının dışındaki düzinelerce yeniliğin ardından yükselen servilerin dikildiği, tozlu yokuşlar... Ama kötü bir plan yapmıştık ve yılın yanlış vaktinde gitmiştik; nemli ve soğuktu, taş verandaların üzerinden sıcaklık yerine sis yükseliyordu: Durmadan hafif hafif yağan, ağrılı bir yağmur ve duvarlar arasında geçen günler... Oysa hayatın rutinlerinden bir parça olsun ayrıldığımız türden bir tatil istemiştik; kızımıza, sonuçların değişken olduğunu ve hatta büyümesini planlarken yeterli bile geldiğini hatırlatan bir tatil. Ama gelmeden önce bitirmemiz gereken işler çıktı; üstelik döndüğümüzde, Noel ile yeni yıl arasındaki boşluğa iyice tıkılmış o karanlık ve boş günlerden birinde doğacak olan bir bebeğimiz vardı. Bu yüzden ne daha erken dönebiliyorduk

ne de bir ihtimal kar yağabilecek o dağlarda bekleyebiliyorduk, bir deri değişiminin tam ortasında yakalandığımız bu yerde idare etmek zorundaydık. Bebek doğmadan önce haftalar boyunca sonu gelmeyen bir "yapılması gerekenler listesi", çatıdan getirilip yıkanacak kıyafetler, kontrol edilecek bebek bezi stoğu, epeyce yemek hazırlayıp istifleme, yatakları düzenleme, faturaları ayarlama, sanki doğum anı geldiğinde zamanın çivisi yerinden çıkacak ve bunların hiçbiri mümkün olmayacaktı; o yüzden sonunda bu odayı hayal etmiştim hep, bu bomboş uzanan tek başınalığımı. Yaş ilerledikçe insan ayrıcalıklı hale geliyordu, hamilelik de bedenimin sorgusuz istekleriyle bunu doğrulamıştı. Tatil yerine yapacağımız uçuşun yorucu olacağını tahmin etmiştik. Bu yüzden ben, ertesi gün bir tren koltuğunda yaslanmış, sessiz ve tek başıma geçecek yolculuktan önce şehirde biraz dinlenirken Johannes de kızımızı alıp önden gitti. Ben vardığımda Johannes her şeyi düzenlemiş olacak, etrafı iyice öğrenecek, yiyecek bir şeyler alacak, termostatı kontrol edecek. Ben de bu azıcık gecikmeyle misafir gibi gelip hatırlama zahmetine bile girmeden bu detayların bana sunulmasına izin vereceğim. Her günün yarısını bir kanepede oturarak geçirirken diğer ikisi de istediklerimi getirecek; fincan fincan çay, tabaklar dolusu bisküvi, yaşadıkları maceraların hikâyeleri... Ben uyuklarken onlar da serüvenlere çıkacak ve bence zaten bunu, yalnızca benim yokluğumda ortaya çıkan, içlerinde bastırılmış o parçaları özgür bırakmayı dört gözle bekliyorlar. Uçakta uyuklayarak giderken seslerini duydum; entrikalar çeviriyorlar, uyumlu başlarını birlikte öne eğiyorlardı. Sis katmanları içinden inişe geçerken beraber gülüşüyorlardı.

Havaalanında Johannes'le kızıma veda edip beni otele götürecek bir taksi buldum; gece yastıkların arasına gömülsem de uyuyabilmek için bir türlü rahat edemezken çatlak dokumanın üstüne, alışacak vakit bulamadığım ağırlığımı dengeleyebilmek için bacaklarımı açıp oturdum; omuzlarım büküldü, bilincim bir anda kapandı, araba otele varana dek o şekilde kaldım, sonra şoförün beni, durumumdan ötürü nazikçe sarsmasıyla uyandım. Şimdi odamda tek başıma, kafam karışmış ve o beklenmeyen, derin uykudan bir anda uyandırılmanın etkisiyle üşümüş halde şaşkın, kimsesiz halde yatağıma oturup ağlamaya başladım. Hamileliğimin son üç aylık döneminde bu sıkça yaşanır; hiç neden yokken ansızın gelen ağlama krizleri, vücudum üzerinde ne kadar az hükmüm olduğunu hatırlatır ve ağlamanın geçmesini beklemekten başka elimden bir şey gelmez, aşırı duygusallık, tuzlu gözyaşları formunda bünyeden atılır –çoğunlukla tek yaptığım beklemek gibi görünür– böylece bedenim, araya girmeme aldırmadan görevini yerine getirir. Sonrasındaki acının kaçınılmaz ama tahmin de edilemez izleri, tükenmişlik ve istikrarsız bir dengenin olduğu o ilk şaşkın haftalarda, bir yenidoğanın neye ihtiyacı olduğunu çıkarabilmek üzere atılan bin bir taklayı beraberinde getirir. Böylesi bir geleceğin eşiğiyle yüzleşince kendimi kayıp halde buldum, kendim üzerindeki tahakkümüm ve uzun süredir hep orada olacağını sandığım çevrem, bir niyet, bir dua gibi belirsiz ve uzak bir ihtimaldi sanki. Acının değişkenliği öğretisine, ıstırabın zamanla hafifleyeceği, tehlikenin aşılabileceği veya tekrar üstesinden gelinebileceği düşüncesine öyle alışmışım ki bir anda başarısızlıkla karşılaşınca dehşete kapıldım; sanki ye-

niden düzenlenmiş bir dünyada hazırlıksız yakalanmıştım. Düşünceyle, aşkın bir şekilde giremeyeceğim bir bedene sığma sözünden dönmek nasıl da affedilemez görünüyor; oysa kan ve kaslar, her zamanki görevlerini yerine getiriyor ve içimde bir şeyler büzülüyordu –rahatsız edilen bir göl canavarının sertçe geri çekilmesi gibi.

Gözyaşlarım dindi; üstüne de banyo yapınca –küveti taşırdım çünkü artan vücut ağırlığıma hâlâ alışık değilim– yeniden temizim. Şimdilerde üzerime olan tek şey Johannes'in eski yağmurluğu, ben de kotumla kazağımın üzerine onu geçirip dışarı çıkıyorum; üzerimde bir başka deri katmanı gibi duruyor; hava koşullarının eskittiği, alışıldık bu kıyafet, beni beklemediğim yıpratıcı yalnızlıktan koruyor. Belim öne doğru bükülmüş ve ayaklarım açık yürüyorum; botlarımın tabanı, Arnavut kaldırımlarına koca paletler gibi vuruyor. Kafamda belirsiz bir yön var ama acelem de yok. Sanırım bu aheste yürüyüş ve düşüncelerimin taşlara değdikçe yumuşak, aralıksız bir geçişle hızlı hızlı akışı, tam anlamıyla yalnız olmak, –daha doğrusu, kasıklarımda sert bir baş ve kaburgalarıma doğru tekmeleyen ayaklar varken ne kadar yalnız olabiliyorsam artık... Bundan, dört gözle beklediğim bu zorunluluğa ara vermekten hoşlanmam gerekiyor oysa. Ama onun yerine, bir uyanmışım da bedenimin bir kısmı alınmış gibi yalnızca endişeli bir huzursuzluk hissediyorum. Kızımı özlüyorum. Gölgesinin, benimkine girip çıkmasına, ilgimi dışa doğru zorlayışına, mekân farkındalığımı, sağlamlığının yanında o kadar da kolay dağılabilen o küçücük bedenine çekişine çok alışmışım. Ve sesinin tınısına, düşüncelerimin sesini bastıran o aralıksız nidalarına, kendi sessizliğim

yoldan çıktığında geride kalan boşluğu dolduran açıklamalarına... Bunları geçici olarak hayatımdan çıkarınca rahatlayacağımı sanmıştım, kayıp hissi olmayacaktı ve canım yanmayacaktı; ellerim dokunmak, saçları geride toplamak ya da çorapları çekmek için uzanmayacaktı, parmaklarımı havadaki boşlukta bulacaktım onun yerine. İlk kez böyle uzaklaşmıyorum, daha önce de günler, geceler olmuştu. Ama son ayrı kalışımızda hâlâ bebeksi tombulluk vardı üzerinde ve saklamaya gücü yoktu. O zamanlar hâlâ kucağımdan sarkıyordu, tüm ağzı ve parmaklarıyla. Ve varlığıma, dikkate almaya değmeyen bir hak gibi davranırdı; ne orada olmam için can atardı ne de tadını çıkarırdı. Yalnızca beklenti içinde olurdu, böylelikle ayrılığı erteleyebilirdi –kendimi kısaca bütün hissettiğim o anı. Şimdiyse başka birine dönüşmüştü; bedenin içinde bir zihin, ayrı bir varlık. Öyle geliyor ki benden ayrılığının boyutu, ondan ayrı kalmaya tahammül edemeyeceğim ölçüde. Sapmamın geçici olduğu bir ilke olarak tek başınalığıma geri dönmeye devam edeceğimi düşünmüştüm. Onsuz tekrar kendim olacaktım; bütün ve yekpare; ama onun yerine yarım hissediyorum, bir duvarı rüzgâra açık bırakılmış bir ev gibi.

Sonrasında otel odama döndüm, Johannes'in yağmurluğuna terk edilmiş bir hayvancık gibi kıvrıldım, varlığını somut şekilde yanımda istedim, çağrıya yakın bir arzuyla yanımda duvar gibi duruşunu. Acaba hep böyle mi olacak peki, başka bir yerlerde olmayı mı isteyeceğim? Kızımla beraberken ondan uzaklaşmayı mı dileyeceğim? Ayrı kaldığımızdaysa bu endişeli yankı, dünyanın güvensiz olabileceği kaygısı, kızımın dönüşü için geri sayım... Ve o

zaman böylesine açık bir şeyi anlamamın bu kadar uzun sürmesine şaşıracağım.

Nehre yaklaşıyorum. Katedralin kubbesi yükseliyor, çiseleyen yağmursa kubbeyi Londra tuğlalarının rengine boyuyor. Arkasında kilisenin büyüleyen ve yücelten çatısı gibi kurulu tepeleri sis gizliyor. Nehri geçtiğimdeyse sudan başka bir şey yok. Ayaklarım ağrımaya başlıyor. Merak ediyorum, sevgiyi yalnızca eksikliğinde hissetmem, acaba benim hakkımda ne söylüyor? Oysa sevgi yanı başımdayken duyumsadığım sadece rahatsızlık, bir dizi huzursuz edici şey, günlük yıkamalar ve çocuk çayları, bakım işinin monotonluğu ve bunun ötesinde, önceki hayatıma dair, özgürlüğün ne kadar güzel olduğuna dair anılar... Ne ki o zamanlar özgürlüğümün farkında değildim –veya özgür değildim, çünkü özgürlük sadece kısıtlama durumu olduğunda geçerlidir. Başka şeyler de vardı o vakit; şimdi başka bir seçeneğin beni daha memnun kılacağını nasıl söyleyebilirim? Ve şu an başka bir hayatı yitirdiğimi hissederken, bu hayatı yitirme hissini yaşamayacağımı nasıl düşünürüm?

Giardino di Boboli'de dinlenmek üzere bir banka oturuyorum ama yağmur biraz daha hızlanıyor, ben de taş döşemeli bir odada mumdan anatomik modellerin uzandığı La Specola'ya doğru devam ediyorum. Beyaz ipekle sıralanmış şeffaf tabutları andıran cam vitrinlerin içindeki modellerin elleri yukarı doğru çevrili; böylece kemiklerin ve bağların ne kadar ustaca işlenmiş olduğu ortaya çıkıyor. Geldiğimde karşımda bulduğum manzara bu: İpekle

dokunmuş damarların güzel çizimleri, ardında boşluğunu bırakarak bir bir sökülebilen vücut katmanları.

Benim dışımda odada kimse yok. Bakışların, üzerimde olmadığını bilmek rahatlatıyor. Clemente Susini'nin *Anatomical Venus* adlı eserinin dingin kusursuzluğu karşısında duruyorum: İnsan saçıyla çevrili çehredeki gözler yarı kapalı, altında da boğazı açılmış halde, ciğerleri ve kalbi kusursuz. Müzenin sergi düzeninde görünmeyen bir yerlerde mumdan bir çocuk duruyor; kavisli, karmakarışık ve doğmamış. Onun yanındayken esas taklit benmişim sanki; insan yapımı bir nesnenin karşısında tamamen etten oluşan bir beden: Yalnızca öğretmek ve olanı açıklamak için yapılmamış bunlar; çünkü bir zamanlar bilim, bir tür tapınma olarak görülüyordu, bu katmanları bir bir açmak, Tanrı'nın yarattıklarındaki ürpertici karmaşa karşısında hayret etmenin bir yoluydu, kulun, yaratanına karşı sorumluluğu. Ağrıları, kusurları, gıcırdayan eklemleri ve gerilmiş tenimle kendi bedenim, hâlâ taze duran bir bedene kıyasla acı bir şekilde, olması gerekene göre beklentiyi karşılamıyor gibi. Ben bu vaziyette yatırılsaydım nasıl görünürdüm acaba? –Katmanlara ayrılmış, her biri bir kabuk gibi, sökülebilen mumdan bir heykel, merkezinde de çocuğumun açtığı, fındık kadar bölünmez boşluk. Sonra hepsi yerinden çıkarılıp açık, çürümeyen cesedimin yanında özenle istiflenir. O durgun halde nasıl da kusursuz görünürüm; nihayet tam bir bütüne bağlı, her parçası incelenmiş, tartılmış, anlaşılmış, beklenmedik bir şeye, hataya, çürümeye mahal bırakılmamış. Ama bu kadar sakin ve kusursuz bir denge içinde benden geriye ne kalırdı ki?

Otel odama geri dönüyorum ve yatağa tırmanıyorum. Johannes'in yağmurluğu üzerimde. Uyumaya çalışıyorum ki gözümü açtığımda ertesi gün gelmiş olsun, böylece beni sinirlendirdiği kadar kendine bağlayan o yükümlülüklere geri dönebileyim; o bağlar da içten sıkı sıkı olsun ki şeklimi, yerimi ve sınırlarımın nerede olduğunu bileyim.

III

On iki hafta ve dört günlük hamileyken ilk defa yüksek metal yatağa uzanıyorum, tişörtümü kaburga kıvrımlarımın üstüne dek çekip pantolonumu düğmelerini açıp kasıklarıma kadar kıvırarak indiriyorum: Aralarında tundra gibi boş bir ten enginliği uzanıyor; sıradan ama hâlâ yükselmemiş, etten oluşan bir tür orta mesafe. Odadaki tek ışık, sonografın bilgisayar ekranından geliyor. Mavi parlaklık doktorun ellerine, gömleğine, özenle toplanmış saçına yansıyor. Önceden, bekleme odasında Johannes'le oturup bardaklarca su içerken o boşluğu dolduran diğer insanlara bakmamaya çalışırdım. Çiftler, tek başına gelen kadınlar, hayatlarına dahil olma hakkını kendime tanımak istemediğim insanlar olurdu. Bu hayatlar belki bizimkilerle aynı, belki de çok farklıydı. Geçen her üniformalı kişiye bakar ve hepsinde bir tür eğlenceli yakınlık arardım; bir şovmenin hazır cevaplığı gibi. Ama bize loş hücrenin içine kadar yol gösteren kadın, işinde öyle profesyoneldi ki varlığı neredeyse belli değildi, sınırlarını çizmiş, rolüne kusursuzca bürünmüştü. Bakışlarım tavanda, meydana

çıkmış karnım, kabul edilmeyen bir dil sürçmesi gibi sessizliği doldururken merak ettim, acaba kişiliğini böyle örtmesi ya da kendi adına gösterdiği şefkat, kasıtlı mıydı? Eğer tedbir amaçlı, belki sonradan gerekir diye yapıyorsa bunu, bizleri, yani henüz doğmamış, birbirinden farksız çocukları delice hoplayıp zıplayan şu insanları muhatap alarak boşa harcadığını düşünebilir. Yahut içinden gelen, önceden düşünülmüş ve tasarlanmış bir şefkatle yapıyordur: Kimileri için bir sarsıntı gibi geçecek bu günü bir nevi kurtarma yolu; onları ses tonundaki ya da mimiklerindeki ani değişimden koruma, arkadaşlıktan aracılığa yalpalayan bir geçiş tavrı. Sol tarafımda Johannes, ona çok küçük gelen plastik bir sandalyede iki büklüm oturuyordu; el ele tutuşmamız gerekiyordu galiba, ama ona uzanmak için kolumu geriye doğru rahatsız bir şekilde omzuna atmam gerekecekti ve bundaki isteksizliğim, zaten içimde var olan, kalıcı yetersizliğin ufak bir göstergesiydi; kendi rahatlığıma öncelik veriyordum.

Sonunda teknisyen ayağa kalktı. Birkaç dakika, yatağın yanındaki dev aleti kurcalayıp hareketli ekranına açı verdi.

"Bu biraz soğuk bir his verecek," dedi ardından.

Karnıma bir jel sürdü; daha sonra kâğıt havluyla temizlemem gerekecek olan, harika, soğuk bir madde. Bu, sonraki altı ay boyunca beni kat kat soyacak olan, gizli bir utanç duyduğum bir dizi onur kırıcı işlemin ilkiydi; nihayetinde tamamen etten ibaret, bir başka odada çıplak uzanıyor ve içeri yabancılar girip çıktıkça çığlık atıyordum. Teknisyen, ultrasonun probunu ileri geri hareket ettirdi, ben irkilene kadar bastırdı, sonra omzumun üzerinden, Johannes'le

benim henüz görme iznimiz olmayan ekrana baktı. Ben de onun yerine kadının yüzüne, gözlerinin arasındaki sert tenin üzerinde, odaklandığını gösteren hafifçe çatık kaşlarına bakıyordum ve neyi kaybetmemiz gerektiğini anlamak için kendimi zorlamaya çalışıyordum. Önceki gece Johannes'le kanepede yan yana oturmuştuk, tehlikeli arazilerin içinde dikkatle büyüyen asma filizleri misali yarım cümlelerle ne yapmamız gerektiğini tartıştık. İkimiz de konuştuğumuz şeyi açıkça dile getiremiyorduk.

"Bilmiyorum nasıl hissetmem gerektiğini. Korkunç olurdu–"

Tüm bu zaman boyunca kararımızın ne olacağını bildiğimi ima ediyordum, ama ne ölçüde suçluluk veya huzursuzluk hissedebileceğimi kestiremiyordum; şimdiye dek kararın tüm sonuçları bana tamamen farazi geliyordu ve bir çocuktan ziyade fikir gibi gelen bu varlık için hiçbir şey hissetmemekten endişe duyuyordum. Kendi muhtemel iyiliğinde hayal edilemeyecek kadar farklı bir gelecek beklentisi gibi algılanan bir şeydi bu; hastalıkla zorunluluk karışımı, seçimlerimi sınırlandırılmış saymak için gerekli olan bir şey.

Sonunda teknisyenin yüzü, neredeyse tebessümü andıran bir şekilde gevşedi, biz de görebilelim diye ekranı çevirdi. Vücut parçalarının daha önce tecrübe edilmiş hareketleri (başı, bacakları, mesanesi, kalbi), sabrımızın ödülüydü. Dile getirmem gerektiğini düşündüğüm şeyleri söyledim, hayranlık ya da memnuniyet ifadelerini; ekrandaki pürüzlü gölgele topluluğunun bir çocuk olduğunu, üstelik bizim çocuğumuz olduğunu idrak etmeye çalıştım.

Bizimle birlikteydi; yalnızca bir hayalet veya ima değil, odada var olan bir şeydi –sanki bu gerçek, tekrar edildikçe içimde çınlayacaktı.

Daha sonra, aslında tam anlamıyla istemediğimiz ve ne yapacağımızı da bilemediğimiz bir ultrason görüntüleme kaydının çıktısını eve götürebilmek için üç buçuk pound ödeyip dönüşte otobüse bindik. Bu fotoğraf, uluorta gösterilmeyecek kadar özel ve kişiseldi; bu yüzden hastane notlarını tıkıştırdığım karton dosyada götürdüm onu. Salı sabahı şehir bir tuhaf geldi bana –okulda bazen öğle vakitleri dişçiye gitmem için izin verilirdi, sınıfa bağımlı o dünyanın kendi bütünlüğünden çıktığım an, uyum sağlayamadığım bir başka dünyada bulurdum kendimi– akşamları ve hafta sonlarında olandan iki derece farklı bir dünya vardı: Nispeten boş, gayretli, sessiz, üzerindeki çocuklarsa başka yerlerde. Oyun parklarında salıncaklar hareketsiz, asılı duruyordu. Gazete bayileriyse boştu. Yetişkinler, dikkatleri kendi üstlerinde, sokakta sandviçlerini yiyorlardı. İşte bu kısım aynı kalmış. Gölgeler çok keskindi. Postanede bir kuyruk vardı; kütüphane merdivenlerinde bir adam oturuyordu, ağlayan çocuğun yanındaysa dizleri üstüne çökmüş bir kadın vardı. Otobüsün yarısı boştu ama dengesiz ilerliyordu. Her durakta alışveriş torbaları ve bebek arabalarına göre meşakkatle yeniden bir şekil alıyordu içerisi. Ve benim dünyam da yakında buna dönecekti –öğleden sonra muz almalar, kollarımla bebek arabasını itmeler, halka açık yerler için minnet duymalar ve bankta geçirilen vakitler– geri kalanımız başka yerlerdeyken usulca işleyen bir dünya...

Süpermarkette öğle yemeği için ekmek ve jambon alırken şarküteri bölümünde biraz oyalanıp sordum:

"Süte ihtiyacımız var mı?"

Sormaktan ziyade, bir yazıyı seslendiriyordum sanki. Johannes'le birbirimizden ayrı, dokunmadan duruyorduk. Bir güvence sunabilmeyi ya da böyle bir şeyin bana sunulmasını çok isterdim ama hiçbirini yapamadım. Teknisyenin odasında ikimiz de ekranı izlerken, baktığımız şey sanki bedenimde var olan, kanlı canlı, içeride bir şey değildi de ikimizin arasında bir boşluktu. Önceden özel olan, sınırları benimle birlikte büyüyen bu şey, görme eylemiyle birlikte özneden nesneye aktarılmıştı. Bu çocuğu algılamakla, üstelik de beklemediğim şekilde, Johannes'e bedenim üzerinde hüküm hakkı vermiş gibiydim. Ancak bu hakkın sınırları hâlâ tartışma konusuydu; bir nevi geçici, kısmî bir yetkiydi, tıpkı özel bir bahçede yol hakkının koşullu olarak yeniden yönlendirilmesi gibi. Ama yine de kişiliğin geri çekilişini hissettim; çevreye dahil olanları şimdi dışarıda bırakmak üzere, sınırların küçülüşünü. Başka saldırılardan kendimi korumak için iyice ufalmış halde, dikkatle hareket ettim. Ne ki meselenin bir de öbür yanı vardı; imtiyazlıydım, ama menfaatimi satın alarak ödüyordum bedelini: Her şeye rağmen arazimi teslim etmişim ama mülkiyet haklarını kendimde bulunduruyormuşum gibi geliyordu bana. Bedenimin Johannes'le çocuğu arasında duruşu, kabul görmese de eğer istersem onu umursamama hakkını veriyordu bana, –ayrıca ulaşma, temas ayrıcalıklarını ve Johannes'te olmayan, elzem yerimin güvencesini. Beni hastane koridorlarında takip

edişindeydi işte; varlığı, akla sonradan gelen bir şeydi ve diğerlerinin yaptığı o belirsiz, dile getirilmeyen varsayımdaydı, sanki benden daha az sevgi ya da kayıp hissi taşıyordu onlara göre. Ama onun hayatı da tuhaflaşmış ve değiştirilmişti –bu yüzden nihayetinde hangimiz, diğerimizin gözetimi altındaydık, söylemesi zordu. Süpermarketteki kuyrukta, banyo için yirmi beş şişe temizlik malzemesi alan bir adamın arkasında dikilirken ilk defa davranışlarımızın kasıtsız sonuçlarını gördüm: Ayrıştırılamayacak şekilde birbirlerini kapsamış, düğümlenmişlerdi; çocuğumuzun alakasız genlerinden bir parça bize geçmişti sanki ve şimdi her birimiz kısmen diğerinin bir parçasıydı. Bu vaziyette kasa sırasında beklerken kazara incitmemek için kendimizi hem diğerlerinden hem birbirimizden ayrı tutmaya oldukça dikkat ettik.

Mutfak masasında sandviçlerimizi yedikten sonra çalışmak üzere evdeki ayrı yerlerimize çekildik; zorla sıradan bir şeyler çıkarmaya çalışıyorduk günün içinden, böylece o bekleme hissinden kurtulabilirdik. Bu şekilde çalışma masama oturdum. Bütün sabah randevu işleriyle meşgul olunca hasta gibi hissetmeyi unutmuştum, ama şimdi geri geliyordu işte, o dinmeyen ostinato bulantı hissi; üstüne de tükenmişliğin uyumsuz temposu, çözüm noktasından hemen önce durdurulan, ağrıya doğru ilerleyiş. Çalışmaya gönlüm yoktu. Onun yerine kendimi şu sabahtan çıkarmak için birkaç sembolik, önemsiz faaliyet aradım. Bir çekmece dolusu karmakarışık kupürün arasından, aylar önce bir gazeteden kestiğim fotoğrafı çıkar-

dım, sonraysa onula ne yapacağımı bilemedim: Titan'ın yüzeyi, Satürn'ün pek çok uydusu içindeki en büyüğü, nitrojen bulutuyla sarmalanmış çapı beş bin kilometrelik buzdan ve kayadan bir küre. Bu görüntü, bir Huygens aracıyla çekilmişti; adını, kendi tasarladığı bir teleskopla 1655 Mart'ında Titan'ı ilk defa gözlemleyen Hollandalı astronomdan alıyordu; ondan üç yüz elli yıl sonra, altı buçuk yıl süren bir seyahatin ardından oldukça ürpertici bir sessizlikle, işleyen metalin karanlığına doğru yavaş ilerleyen araştırma mekiği, beklenen pil ömründen otuz dakika daha fazla sürede iniş yapmıştı, bu küçücük zaman dilimi, onca yılın ve böylesi bir seyahatin sonucunda yalnızca bir göz kırpışı kadardı. Dıştaki güneş sisteminin sert zemini üzerine yerleşen Huygens mekiği, daha sonra programlandığı şekilde o küçük, can alıcı görevi yerine getirdi, son işlemini; kurulduğu yerin görüntülerini yavaşça geçtiği onca mil boyunca geri gönderdi –genişçe uzanan pürüzlü zemin, ufka doğru düzleşiyor; kayalar, iri çakıllar boylu boyunca saçılmış, mekândan ayrı düşünüldüğünde baloncuk veya bir bitki hücresinin yapısı sanılabilecek pürüzsüz kürecikler, sonra fotoğrafın en üst köşesinde de gökyüzünün kumul rengi yumuşaklığı. Gazete sayfasından aldığım bu parçayı çalışma masamın üzerindeki mantar panoya astım, yanına da hastaneden aldığımız belgeyi koydum, kızıma ait olacak o ultrason görüntüsünü. Yan yana veya ayrı ayrı, ikisine de bakarken aynı şeyi hissettim; bir nevi idrak edemedim, kesinlikle hiçbir anlam veremedim. Bu iki şey –dıştaki güneş sistemi toprağının manzarası ile kendi bedenimin iç görüntüsü; zamanla güneş ışığı altındaki çimen ya da menekşe kokusunun dile

gelen deneyimine doğru kendini hücre hücre inşa etmek için kök salmış o bütünlük– benim kurulu dünyamın sınırları ötesinde sürdürüyordu varlığını; yani adı ve konumu belli olan şeylerin bulunduğu bölgenin dışında. Ne bir renge ne de sıcaklığa sahip, yalnızca benzetme yoluyla ("Bu şey, şunun gibi," deyip yine de tam ifade edememiş hissetmek) söz edilebilen bir buluttan ve görüntüden ibaretti, hâlâ tamamlanmamış o gölgeli mesafede onları bir araya getiremiyordum. Ne büyüyorlar, ne indirgenebiliyorlar, ne de bizzat kendileri birer metafordan pek fazlası olmayan gösterimlerin ötesinde hayal edilebiliyorlardı. Çok sonraları Mars'ın yüzeyine ait bir fotoğraf gördüm; yüksek çözünürlükte renkli bir görüntü, kırmızıya çalan kahverengi bir toprak ve gölgeler düşüren sivri kayalar... Rahim içindeki bebeklerin üç boyutlu görüntülerini de görmüştüm, henüz tamamlanmamış yüzlerinin her bir ayrıntısı seçilebiliyordu, yüz hatlarının coğrafyasında tenleri oldukça pürüzsüz, bedenleriyse küçücük duruyordu. Ama bu görüntüler aynı etkiye sahip değildi, birbirine yakın şekillerin görüntülerine çok benziyorlardı; ocak ayında, toprağı sürülmemiş bir tarla uzantısı, bir oyuncak bebek: Yabancılıkları, köşelerinin sivriliğiyle göze çarpmayacak hale getirilmişti, tasvir ettikleri şey, en az önceki kadar yabancı olmasına rağmen gerçekliğin sınırları içindeki bu benzerliklerin kusursuzluğu ile bir araya getirilmişlerdi. Onları kolayca göz ardı edebilirdim, basılı oldukları sayfayı çevirebilirdim. Şekilleri, sanki tozdan yapılmış ya da durağan gibi gösteren bu iki pürüzlü fotoğraf, Titan ve kızım, hayaletlerin kötü kurulmuş iletişimleri gibi mutlak bir tuhaflık içindeydi; başka hiçbir şeye benzemiyorlardı

ve bu yüzden de çözümlenemiyorlardı. Bunlarla yüzleşince, hayal bile edemediğim çocuk, içimde erişemediğim bir boşluktaki akışkan dönüşlerini yaparken sessizce oturmaktan ve diğer şeylerle onların inandırıcılığını karşılaştırmaktan başka bir şey gelmedi elimden; benim ve Johannes'in söz gelimi. Meydana gelen özel birtakım olaylar, olabilecek, fakat gerçekleşmemiş diğer tüm olaylara ağır bastı. Bu yüzden de birlikte sürdüğümüz hayat, bazen gölgelerin arasından yükselen, imkânsızca dar bir yoldan ibaret göründü.

1750 yılının soğuk bir kış sabahı üç adam, Covent Garden'da bir bodrum katında dikiliyordu. Önlerindeki masanın üzerinde, gerçeğin mutlak bir şekilde meydana çıktığı o boz renkli, eski lambalarla aydınlatılan, hamileliği epey ilerlemiş bir kadının bedeni uzanıyordu. Cesedi, o gece Londra mezarlıklarından birinden çıkarılmış, henüz getirilmiş ve ardından William Hunter'ın yakın zamanda açılan anatomi okulunun arka kapısına bırakılmıştı; bunun dışında kadının hikâyesi bilinmiyordu –adı, doğum yeri, nerede yaşadığı ve ardında onun için üzülecek kimi, nasıl bıraktığı, onu neyin öldürdüğü meçhuldü. Üstelik çok geçmeden bebeğin kafasının, leğen kemiğine çoktan ulaşmış, doğmak üzere hazırlandığını fark edeceklerdi. William, hevesli bir kadın doğum uzmanı ve hâlâ hem bir yenilik niteliğinde hem de anlaşmazlığa neden olan, ayrıca çoğu tıp uzmanının vücut coğrafyasını, mesleklerine teğet geçen bir ayrıntı olarak gördüğü anatomi okulunda ikbal düşkünü bir öğretmendi– ve onu diğerlerinden

ayıran teni haricinde ekseriyetle ilgi nesnesi değerindeki bedeni bir mülk ve örnek haline gelen ölü kadının yanı sıra William'ın erkek kardeşi John Hunter ve kadının geldiği haberiyle yataktan alelacele kaldırılan sanatçı Jan van Rymsdyk vardı. Soğuk havayla birlikte cesedin yavaşlayan çürümesi, yine de hızlı çalışmayı gerektiriyordu. John Londra'ya geleli iki yıl olmamıştı bile ve hâlâ abisinin gölgesi altında yaşıyordu. Hırslı kişiliği henüz oturmamıştı, duraksız merakıysa delikanlılık heyecanlarıyla karıştırılabilirdi; yine de kendini çoktan, saygıdeğer bir anatomi uzmanı olarak göstermişti. William'dan kesinlikle daha ustaydı, dolayısıyla bu isimsiz kadının hassas otopsi operasyonunu esas gerçekleştirenin John olması daha muhtemeldi: Ötedeki ufkun manzarasını ortaya çıkarmak için kalın perdeleri açar gibi deriyi ve kasları dikkatle ayırma işlemi, damar yollarının görünmesi için kan damarlarına mum ve boya karışımı enjekte etme, böylelikle haritası yeni çizilmiş bir alan ortaya koyma, son olarak da rahmine uzun bir kesik atıp daha önce hiçbirinin görmediği ve pek azının da aramayı düşündüğü o manzarayı gözler önüne serme: Doğmamış bir bebek, –tam anlamıyla olgunlaşmış, plasentasının yastığı üzerinde sıkıca büzülmüş. John, kıyafetlerinin üzerine geçirdiği deri bir önlükle çalışırken Jan van Rymsdyk de daha sonra William'ın en büyük eseri niteliğindeki, hamileliğin her aşamasında kadın bedeninin anlatıldığı *The Anatomy of the Gravid Uterus Exhibited in Figures* kitabının temellerini oluşturan, gravür yoluyla çoğaltılacak birtakım çizimler yapıyordu; ne ki sonradan hem John Hunter hem de Jan van Rymsdyk, tüm bu işlemin hangi kısmında William'ın, açık açık kendi adını

verecek kadar görev aldığını düşüneceklerdi. Fikrin çıkış noktası, belki. Sonra sermaye işlemleri ve mezar kazıcılarını kiralama, kabul; ama bunların hiçbiri ne bir girişim yeteneği istiyordu ne de bir maharet.

Bu çizimler ve Rymsdyk'in sonraki yirmi yıl boyunca William Hunter için yapacağı diğerleri de –*Anatomy*'de yer alan çizimlerin hepsi Rymsdyk'in elinden çıkmamıştı ama çoğu ona aitti– sıradışıydı. İlk resimlerde kadın, etten oluşan bir cesede indirgenmişti, bedeninin üst kısmı görünmüyordu veya çıkarılmıştı, bacakların kesilip çıkarıldığı yerde kalça kemiklerinin parçalanmış uçları meydana çıkmıştı, manzara böyleyken bebekse bütün ve güzeldi. Orada uyuyor olmalıydı bu çocuk, ebediyen ertelenecek olan o doğum anını hazır bekliyordu; ensesinde kıvrılan saçları, Rymsdyk'in kaleminde tel tel ayrılmıştı. Sıkıca büzülmüş omuzlardan ibaret boynuysa doğrudan her ayrıntısıyla bana kendi kızımın doğum anını hatırlattı; teninin pürüzsüzlüğünü, beklemediğim şekilde, iyi paketlenmiş bir koli gibi sertliğini, bisküvi ve şekerli çay gibi kokusunu... Bebeğin kulağı hafifçe düzleşmişti, yeni doğanlarda çoğunlukla olduğu gibi uzun süredir kapalı kaldığı için şekli bozulmuştu. Sağ elinin parmakları bizden gizlediği yüzünün üzerinde kıvrılmış, annesi hayatta olsaydı kucaklayacağı şekilde yüzünü annesinin bedenine doğru dönmüştü. Öbür koluysa ileri uzanmış, annesinin kaburga kemiklerinden geriye kalanların ötesinde, ayaklarının bükülü halde durduğu yeri işaret eden yuvarlak bedenin yanında yatıyordu. Bense ne bu manzaraya bakabiliyordum ne de bakışlarımı ondan çevirebiliyordum; çünkü canlı çocuklar da tıpkı böyle yatıyordu, bilinçsiz-

ce korunacaklarını sanıyor ve güveniyorlardı. Gürbüz bedenleri, eğri büğrü kollara kurulmuştu. Bu şeylerin, bizim gözetimimiz altında var olduklarını sanmak, bu yüzden de kendimizi sorumlu hissedip itibar kazanmak kolaydı –sanki inancı, çocuğun bizdeki özelliklere karşı tepkisini, ilgimizi ve sevecenliğimizi ortaya çıkaran, bizim doğumdan sonraki davranışlarımızmış gibi. Ama gerçekte tüm bunlar, çocukla bir araya gelmemizden önce oluyor. Sevgi, biz olmaksızın varlığını sürdürüyor, kazanılmıyor veya borç verilmiyor. Bu hareketler, önceden yapılmış olanları yansıtıyor ve tekrar ediyor. Ben farkında olmadan işlerimi hallederken içimdeki çocuk dönüyor; bize verilen tek güç bu, onu ya koruyacağız ya da yok edeceğiz. İşte bu yüzden uyuyan bir çocuğu tutmak böylesine ıstıraplı; güvenin bir armağan olduğunu temin ediyor, bazı anlardaysa bir yumurta kadar kırılgan olduğunu. Dolayısıyla uzanmış ellerimizi bebek için uygun şekle sokmaya çalışırken ona karşı dikkatli davranmalıyız. Tüm bunlar, Rymsdyk'in çizimlerinde hassasiyet ya da sempati olarak değil, sadece tam anlamıyla bir uygunluk, çizgi ve renk tonunda doğruluk şeklinde tezahür ediyordu; görünenden fazlası yoktu bu eserlerde.

Covent Garden otopsi odasında yapılan çalışma üzerinde hak iddia eden kişi William Hunter olmasına rağmen beni esas büyüleyen, John'un hayatıydı; cerrahın, mesleki becerisini –ki bu, bir çeşit gelenek karşıtlığından etkilenmişti– yeniden düzenlemesinin yanı sıra anatomiye olan takıntısı, ömrü boyunca ilginç örneklerden inşa ettiği koleksiyondu. Çalışmalarını yayımlama meraklısı değildi pek; kuru söze itibar etmez, yazılı şeylerdense gördüklerini

üstün tutardı. Her şeyi muhakkak bildiği şekilde yapar ve sonunda diğerleri onu takip ederdi. Şimdi *Anatomy of the Gravid Uterus*'a bakarken ne John'u ne de William'ı düşünüyorum; aklımdaki tek kişi, John'un omzundaki tebeşir kutusuyla duran ressam Jan van Rymsdyk: Parmakları soğuktan sertleşmiş, odanın öteki köşesinde çoktan çürümeye başlayan bir yığın insan bedeni parçası varken sayfasının köşesini temiz tutmaya çalışıyor. Tıbbi ressam olmasının dışında Rymsdyk'in hayatı hakkında pek az şey biliniyor. Hollanda'da doğmuş ama tam yeri ve zamanına ilişkin bilgi kaybolmuş, tıpkı İngiltere'ye vardığı tarih ve orada ne yaptığı, Londra'nın neresinde yaşadığı ya da otopsi odasında kamburlaşmış halde geçirdiği o kış sabahları arasında nasıl bir hayat sürdüğü gibi. Muhtemelen William Hunter, çizim gerektiren bir iş çıktığında daim hazır olabilmesi için ona kalacak bir yer vermiştir; çünkü ölüm gerçekleştiği anda damarlar ve ince zarlar bozulmaya başladığından bedenin sağlam yerlerini incelemede zaman, önemli bir unsur. Muhakkak John, diğer ressamlarla da bu tür anlaşmalar yapıyordu. Aşikâr olansa Rymsdyk'in, yaptığı işten memnun olmadığıydı; zira onun başka hırsları vardı; bir portre ressamı olmak belki, yaşayan kişileri kayda geçirmek, –bu soğuk odaların, berbat kokunun dışında herhangi bir şey. 1758 yılında, William Hunter için ilk çizimini yapmasından sekiz yıl sonra Rymsdyk, Londra'dan ayrılıp sanatını bir portreci olarak sürdürmeye karar verdiği Bristol'e yerleşti, ancak başarılı olamadı. Kendisi ve küçük oğlu Andrew –annesi, Rymsdyk'e göre hatıraların ya da kayıtların dışında kalmış bir başka boş yüzdü– için kalacak yerler ayarladı. Sonra

da reklamlar astı, kendini ameliyat işlerinden mümkün olduğunca uzakta tutmaya çalıştı. Ama pek az iş çıktı ve gelenler de az çok yine ölümle ilgili oldu; hizmeti karşılığında ödeyerek belki Rymsdyk'in içindeki büyük yeteneği ortaya çıkarmayı uman cerrah William Barret'in portresini yaptı. Uygun gördüğü bir iş bulamayan Rymsdyk, meyhane tabelaları boyamakla yetindi. Bu şekilde içkisini de temin ediyor ve böyle sefil zamanlarda bile berbat sayılan bir hayat sağlıyordu kendine. Geri kalanı da Barret'in ufak tefek bağışlarıyla karşılıyordu –kimi zaman yiyecek, Barret'in kullanmadığı eski kıyafetler... Rymsdyk nihayet 1764'te yenilgisini kabullendi ve Londra'ya döndü; burada dargın halde, geride bıraktığı işine devam etti. William Hunter'ın *Gravid Uterus*'unun çizimlerine verdiği böylesi rezil bir aradan sonra tekrar başlayıp bir yandan da John'la çalıştı. O da yakın zamanda ordu cerrahı olarak çalıştığı Portekiz'den bir süreliğine Londra'ya dönmüş, abisinden ayrı, kendi namını salmaya çalışıyordu, bunun için bir dişçiyle iş ortaklığına girmişti, boş zamanlarındaysa insan dişlerini yavru horozların başlarına yerleştirmeye çalışıyordu. Rymsdyk, bu işe altı yıl daha devam etti, ancak Bristol'den Londra'ya geldiğinde bir şeyler değişmiş olmalıydı –bir tür azap belki, kararlılığa dönüştürdüğü bir ezikliğin acısı. Zira batı memleketindeki fakir hayatına geri dönmemiş, kendi büyük eseri olarak görmeye başladığı çalışmaya başlamak için yeterli parası olana dek birikim yapmıştı. 1772 yılında oğlu Andrew'la birlikte British Museum'a yetki izni için başvurdu. Müzenin sergilerini çizecek, bunlarla 1778'de basılacak olan kendi ansiklopedisi *Museum Britannicum*'u oluşturacaktı. Ön-

sözünde de bir ömürlük hayal kırıklığını sonunda dışa vurmuştu; becerilerinin görmezden gelinmesine, değersiz bulunmasına gücenmiş bir adamın duygularıydı bunlar; üstelik bu yetenek üzerinden kâr elde edildiğini, bunu yapanın da saygıdeğer bir kariyer için cesetler üzerindeki çalışmalarını sürdürmesi konusunda ikna eden William Hunter olduğunu düşünüyordu. Ama Rymsdyk'i düşündüğümde zihnimde canlanan en açık görüntü şu oluyor: Otopsi odasının penceresinden bir yansıma; odanın soğuk, berrak ışığı, beş aylık bir fetüsün eğilmiş başı boyunca uzanan ince zarda kalmış, engebedeki su misali çevresinde oluşan kesik çizgiler, yerinden çıkarılıp ahşap bir masaya yerleştirilmiş, tamamlanmak üzere olan çocuğun rahim yuvası... Ve bunların hepsi, bu iş –nesnelerin yüzeyinin çizimi– için doğmuş bir adam tarafından, tam da görüldüğü gibi çizilmişti. Jan van Rymsdyk'in trajedisini aşağı yukarı bu şekilde hayal etmiştim: Ne yeteneği harcanmıştı ne de yarım yamalak bir beceri haline gelecek kadar değiştirilip onu, eser üretemeyen bir sanatçı olarak bırakmıştı. Yalnızca kopyalama kabiliyeti vardı; görüyor, gözlerine yansıyanı el becerisine dönüştürüyordu. Nesnelerin yüzeyi, kâğıdına uzanıyordu; derinin her bir katmanı, her saç teli, yanağın üzerindeki bir gölge, bir tırnak, kapalı bir gözkapağı. William Hunter'ın örneklerinin çizimleri için bu yeterli, hatta çok fazlaydı bile. Gözlemleyen kişi geri kalanını yapabilirdi; öznenin varlığı dahi heyecan verici bir duygusallık uyandırabilirdi; ama daha çok şefkatli bir dehşet uyandıran canlı bir model verildiğinde, Rymsdyk'in çalışmalarının pek duyulmadığını düşünüyorum, –anlamadan konuşulan bir dilin kuru gürültüsü gibi. Oysa

onun tuval üzerindeki modelleri, kendilerinden başka bir şey olmamalıydı: Rymsdyk, onlara bir kişilik ekleyemezdi; modellerine ne bir anlam katabilir ne de sergilediklerinin ötesinde önem atfedebilirdi. Dünya onun gözünde, göründüğü halinden başka bir şey değildi; yeteneği de bunu kopyalamaktan ibaretti. Bu yetersizliği hissettiğinden, fikir konusunda bir şeylerin eksik olduğunu bildiğinden bir hoşnutsuzluk doğuyordu.

Haftalar boyu isimsiz bir ferahlıkla karışık hayal kırıklığının ardından hamile olduğumu fark ettiğimde oturup nedenini dile getiremediğim şekilde ağlamaya başladım. Johannes de yanıma oturdu, kararsızdı ama anlayışsız değildi. Neşeli hissetmeyi ya da en azından sessiz banyodaki küçük plastik şeritlerin endişesine ve Johannes'in yüzündeki alelacele bastırılmış hayal kırıklığına son vermeyi beklerken bunun yerine, daha çok kederi andıran bir şeydi içimdeki, –bir tür kırılma; geçmişi yitirmiştim, gelecekse bir anda örtünmüştü sanki, alışkanlıkların, günlük işlerin kesinliği gitmişti artık. Sürpriz değildi bu, ama yine de bir şok gibiydi ve tüm akşam boyunca olduğum yerde kaldım. Gözlerimden yaşlar süzülürken kanepenin üzerindeki bir battaniyenin altına kıvrıldım. Johannes de yanımda endişeli ve sessizce oturdu. Ona tutundum ve bunun tam olarak ne anlama geldiğini henüz kavramadan yalnız olmadığımı hatırladım; yalnızlık, artık geçmişte kalmıştı ve onu özleyebilirdim hatta, içten ya da dıştan, tekmelenmeyen bir bedenin dinginliğini.

Ertesi sabah doktorun ameliyathanesine gidip zili çaldım ama,

"Randevunuzun sebebini öğrenebilir miyim?"

sorusuyla karşılaşınca bir an için dimağım tutuldu. Kendimi, henüz öğrenmediğim becerileriyle, sahip olmadığım tecrübeleriyle o diğer hamile kadınların mertebeleri arasında görmek, bana hâlâ fazlasıyla bir varsayım gibi geliyordu. Daha sonra, ameliyathanede oturup doktorun, epey çalışılmış konuşmasını dinlerken beni dışarı gönderip kanıt isteyeceği anı bekledim. Bu sırada söyledikleri sol kulağımın üstündeki boşluktan uçup gidiyor, doktorun bir eli bilgisayar faresinde oyalanıyordu; dans eden imleçse benim gitmemi istiyordu sanki. Ama görünüşe göre dürüstlüğüm, kabul edilmişti. Zaten ne diye yalan söyleyecektim ki sonuçta?

"Baş ağrıların için parasetamol al," dedi doktor.

"Artık başım ağrımıyor."

"Bundan böyle ağrıyabilir ama. Bunun dışında nasıl hissediyorsun peki?"

"Biraz yorgun."

Esasında nasıl hissettiğim hakkında en ufak fikrim yoktu, neyin normal olduğunu ölçecek bir aletim de. Yakında, bir başka bulantının gelip ağız dolusu kusmam için beni tuvalete doğru zorlaması dışında kıpırdayamayacak kadar yorgun halde banyo zeminine uzandığım sabahlar olacaktı; o zaman bile bu, normalin sınırları içinde miydi, veya buna katlanmak dışında herhangi bir şey yapılabilir

miydi, bilemeyecektim. Doktor hafifçe omuz silkti ve başka yöne döndü.

"Herhangi bir ağrın veya kanaman olursa acile git."

Böylelikle zaman yavaş yavaş bölünmeye başladı: Yılın üçte ikisi, aylara bölündü; sonra aylar, haftalara ve günlere bölündü; her biri, geçmesi gereken bir hüküm gibi sıralandı. Sonunda da tekrar kuruldu düzen; yıkılan ve yeniden inşa edilen bir ev gibi, yeni koşullarıyla eski bir hayata dönüştü bu. Doktorun muayenehanesinden çıkarken –sistemdeki yerim doğrulanmış, durumum onaylanmış, elime de doğum, hastane seçenekleri, midye, kahve ve peynirle ilgili risklerin anlatıldığı broşürler tutuşturulmuş halde– merakla diğer kadınlara baktım. Ardından otobüse atladım ve kendimi iki dünyada da sahtekâr hissettim: Artık yalnız değildim ama diğer hamile kadınların bulunduğu noktayı geçmiş gibi de görmüyordum kendimi –doğumdan sonra, çağrıldığım, fakat söylenenleri bir türlü anlayamadığım o on saatlik topoğrafya dersinin ardından, işleri pek düzgün yapamadığımı düşündüm. Üstelik kendi deneyimlerim, bilgiye dönüşmek için gerekli olan o unsurdan bir şekilde yoksundu, yani bir deneyim olarak değil, sadece onun resmi olarak kalıyordu; bu yüzden de henüz bir anne sayılmazdım. Plasentayla ilgili bir sorun ve kan basıncının yükselmesi, kızımızı erken doğuma almaya mecbur bırakmıştı bizi. Yeterli besinden faydalanamadığı ve o tamamlayıcı son birkaç haftayı rahmimde geçiremediği için doğduğunda, olması gerekenin ancak yarısı kadardı. Mavimsi teni, kafatasına kadar sıkıca gerilmişti; omurga çizgisi, sırtını pamuk bir çarşafın altına dokunmuş inciler

misaliydi. Kollarımda hiçbir ağırlığı yoktu sanki, göz-kapaklarıysa sabit bakışlarının üzerine düşüyordu, ona dokunmaktan korkuyordum neredeyse. Hastaneden eve gelmiştik, yine ağlarken Johannes'ten, kıyafetlerini değiştirmek için bebeği kaldırıp yere koymasını, emzirebilmem için kucağıma vermesini istedim, çünkü onu hissetmekten çok korkuyordum; böylece yeniden saymaya başladık, ama bu kez geriye doğru değil, ileriye doğru, günler ve haftalar, aylara dönmeye başladı; ne ki beklediğimiz o neşe bir türlü gelmiyordu. Tüm o uzun, karanlık saatler boyunca kendi yenilenme anımı bekledim, sabırla, sonunda o kaçınılmaz şeyleri hissetmeye başlayacaktım ne de olsa: Kesinlik, şeffaflık, keyif; ama hiçbiri gelmedi. Onun yerine adlandıramadığım, karmaşık, sessiz bir şey vardı yalnızca –sorumluluk ve korkunun değişen tabiatı; kızımdan ayrı bir odadayken duymaya başladığım acı, huzursuz endişe ve o sakince uyurken hissettiğim tükenmiş ferahlık. Gittikçe daha çok fark ediyordum ki artık hep iki yöne doğru çekilecek ve koruma zorunluluğuyla dolacaktım, bu da bir dakika bile dayanamayacak durumda olsam bile kendimi yatakta zorla doğrultup karanlıklar içindeki ağlayan çocuğa yetiştiğim anlamına geliyordu. Tüm bunların, sevgiye dahil olduğunu görememek beni şimdi şaşırtıyor. O şokun ne zaman hafiflediğini tam olarak hatırlayamıyorum; sonrasında da nihayet geçici bir denge kaybı sandığım şeyin yalnızca normal sürecin parçası olduğunu ne zaman anladığımı –bölünen, karmakarışık uykular, yıkanması için sandalyeye bırakılmış çamaşır yığınları, hepsi anlayabilmem ve ufak aralarla yaşamanın bir yolunu bulmam için annelik farkının bü-

tünüydü –sanırım rutinlerle bir alakası olması dışında bu yeni hayat, günlük düzenler üzerine kuruluydu. Tekrarlarla sağlamlaştırılan bir yapıydı. Nihayetinde önceden neye benzediğini güçlük hatırlayabileceğim hale gelmişti, bu yüzden geçmişle mukayese edemiyordum. O zaman bile kesin bir şekilde mutlu olduğumu söyleyemiyor, işlerin başka türlü geliştiğini düşünmeye tahammül edemediğimi dile getiriyordum –ama tüm bunlar gerçekleşecekti nihayetinde.

Hamileliğin ilk haftalarında hastalık, usul usul bilinçle eş zamanlı hale geldiğinde ve tükenmişlik, neredeyse içinde bir delik açamayacağım kadar sert bir kitleye dönüştüğünde, umduğum neşenin yerine yalnızca küçük, özel bir kayıp hissi duydum. Bunun ötesinde, tüm kanıtlar aksini gösterse de nihayetinde bir çocuk sahibi olacağıma dair büyük bir inkâr vardı –zira çoktan gerekli düzenlemeleri yapmış, hastanemi seçmiş, ebeyle randevuları ayarlamış, idrar örnekleri biriktirmiş ve küçük tüplerde kanımı vermiştim.

21 Aralık 1767'de, abisi William onu izlediği sırada Jan van Rymsdyk de çizimleri yaparken hamile bir kadının otopsisini gerçekleştirmesinden on yedi yıl sonra, John Hunter bu kez –fazla uzun sürmese de– canlı, üstelik adı olan bir kadın bedeninin yanında duruyordu yine: Martha Rhodes. Kadın yirmi üç yaşındaydı, bir buçuk metreden uzun değildi ve bu kadar açıyla eğilmiş bir leğen kemiğiyle, taşıdığı çocuğu doğurabilmesi mümkün değildi. Önceki gün başlamıştı doğum. Kadını hiçbir şekilde ya-

tıştıramayan ebe, derhal Londra Hastanesi cerrahı Henry Thomson'ı çağırmış, Thomson da sezaryen operasyonunda kendisine yardımcı olması için John Hunter'a haber vermişti. Üçü arasından, Covent Garden otopsisinde bulunan ve sonrasında kadın doğum doktoru olan William'dı aslında; yine de yetenek ve tecrübe konusunda isim yapan John olmuştu. Bunun dışında William, hep mensubu olmak istediği o sosyal çevrenin bir parçasıydı artık ve şimdi Kraliçe Charlotte'un doktoruydu –yani oraya gitmezdi artık, Rose'daki eve, nehirden uzakta, Fleet Caddesi'nden yukarı doğru o dar geçitlerden biri olan Crown Court'tan Shoe Lane'e. Henry Thompson ve John'un dışında orada olan başkaları da vardı; doktorlar ve cerrahlardan oluşan gürültülü bir erkek topluluğu. Hepsi Martha'nın uzandığı masanın etrafına itişip kakışan kuşlar gibi toplanmıştı. Kadının başı bir yastık üzerine düşmüş, bacaklarıysa aşağı sarkıyordu. Adamlardan hiçbiri, daha önce ne bu operasyonu gerçekleştirmiş ne de yapılışına tanık olmuştu. Onları döner merdivenin başına getiren meraktı; önlerinde sıradışı bir şeyin gerçekleşeceği beklentisi. Bir araya geldiklerinde bir karnaval havasının, neredeyse neşe gibi bir heyecanın ortaya çıktığını hayal ediyorum, her yeni gelen kişiyi karşılamak için sıkıca tokalaşmış, birbirlerinin omuzlarını kavramışlardır; iki buçuk asır sonra, Huygens araştırma mekiğinin sonuçlarını, yabancı bir uydunun ilk fotoğraflarını beklemek için bir araya gelen bir başka topluluk gibi ya da Boulevard des Capucines'te bebek Andrée Lumiere'in Japon balığı fanusundaki su yüzeyine vuruşunu görmek için tüm öğleden sonra boyunca soğukta büzüşüp kuyruk olmuş bekleyen kalabalık gibi: Bu sıranın

yarattığı beklenti geriye itildi ve ötesindeki başka bir şey onu kavradı; bilgi, ışığa dönüştü ve onları da birer tanık haline getirdi. Martha'nın dehşetini hayal bile edemiyorum. Thomson, operasyonu "mutlulukla" kabul ettiğini söyledi, ama buna inanmak zor. Belki de tükenmişliğin kabullenişini cesaretle karıştırmıştır. Nihayetinde kadın, önerilen yöntemdeki dayanıklılık umuduyla o acının son bulması için her şeyi çaresizlikle göze almış vaziyetteydi; hatırlıyorum, doğum sırasında her şey anımsayabildiğim kadarıyla hep böyleydi sanki ve bunun sonu gelmeyecek gibiydi, tanımadığım insanlar gelip gidiyordu; kadın doğum doktorları, ebeler, anestezi uzmanları; uzanabildiğim her ele yapışıyor ve yalvarıyordum. Martha da aylar boyunca bunların nasıl gerçekleşeceğini biliyordu muhakkak. Belki bebeğin küçük olmasını, böylelikle her ikisinin de normal bir şansa sahip olmalarını ummuştu; bu durumda ölüm kesin bir sonuç değil, yalnızca bir ihtimal olarak kalacaktı. Bu kadarcık umut bile her şeyi mümkün kılıyordu. Ve merak ettim, acaba bebeğin, birbirine geçmiş omurgasına doğru tekmelediği o rahatsız, uzun gecelerde uyanık halde uzanıp kendi hayatıyla bebeğininkini tartmış mıdır? Bedeni, hiçbir rahatlama işareti göstermezken ona kalan tek şey bu masa, bu adamlar, ona verdikleri bu uyuşturucu olana dek zihni, tüm olası sonuçlar arasında gidip gelmiş midir? Öyle zamanlar olur ki hamilelik, seçenekleri bir noktaya kadar daraltır sanki. Yine de kendini bundan kurtuluş olmadığına inandırmak imkânsızdır; görünen tek çareyse bir yerlere kurulu bir yatak, riskleri hesaplamak ve kendini kendinden yırtıp atan bu acıdır. Zihniniz bunun tarafından harcanır, bedeniniz bir çıkış yarası haline geti-

rilir. Şimdi bile beklediğim şey, harita üzerinde, güzergâhı artık karanlıktan geçmeyen, görünür ve yumuşatılmış bir yolken; epiduraller, ultrasonlar, cerrahın sayısız tecrübesi varken, vücudum görüntülenir, modellenir ve tanımlanırken –bu halde bile dehşet içindeyim.

Thomson, Martha'nın karnına bir kesik attı. Yıkanmamış ellerini bedenin içine daldırıp ağlayan çocuğu çekti. Bebeğin çıkmasıyla birlikte Martha'nın rahmi, adamları hayrete düşürecek kadar ani bir şekilde kasılıp büzüldü. Bu sırada John Hunter, geriye kalan boşluğu dolduran ve olduğu yerden taşan bağırsakları tutarak yardımcı olmak zorunda kaldı. Thomson açık yarayı dikti ve iğne, Martha'nın derisine girdiği anda kadın çığlık attı. Bu, Thomson'ın söylediğine göre kadının gösterdiği tek acı işaretiydi. Martha beş saat sonra öldü, bebekse onun ardından iki gün daha yaşadı. Sonrasında, William'ın da katıldığı otopsi için yanına gitmelerine rağmen kadının ölümü sırasında ne Thomson ne de Hunter oradaydı. Bu ani ölüm için hiçbir geçerli sebep bulamamışlardı. Ancak Thomson'ın, operasyonla ilgili sunduğu raporun notlarında John Hunter şöyle yazmıştı: "Bir yazar, eğer başarısız olduğu durumları dürüstlük ve tarafsızlık çerçevesinde dünyanın, bu operasyonun risklerini ya da zararlarını ne kadar uygun ya da akılsızca değerlendirebileceği ile ilişkilendirirse daha saygın ve güvenilir olacaktır." Gelişme gittikçe artan şekilde, yavaş ve acımasızdı; ama gerçekleşiyordu en nihayetinde. 1793 yılında John Hunter'ın öğrencilerinden biri, sonrasında kadının hayatta kalacağı bir sezaryen ameliyata yardım edecekti.

Taramadan sonraki gece karnımı Johannes'in sırtına bastırmış halde yatıyorum, her biri horlamayla son bulan derin nefes alışlarını dinliyorum; bu sesten duyduğum rahatsızlık, çoktan eskide kalan bir çeşit alışılmış tepki. Akşamüstü çamaşır yığınından bir kısmını ayırmaya niyetlenmişken yatak odamıza girmiş ve bir anda ağırlaşmıştım, yatağa uzanıp battaniyeyi üzerime çekerek uykuya daldım. Johannes geldiğinde beni uyandırdı. Giysilerimi çıkarmama yardım etti, gövdemin ağırlığıyla düzleşen yorganı silkeledi. Şimdi hâlâ yorgunluktan halsiz, kafası karışmış ve üşümüş olsam da uyku geri gelmiyor. Gözlerimi kapatıp ikimizin tam anlamıyla katılmadığı bir düzlemin hayalinde buldum kendimi; işlemez tenlerimiz neredeyse ayrılıyor, sıcaklığını verse de ulaşılmazlığını koruyordu; her bir dokunuş, hem mesafenin hem de ayrılığın kanıtı oluyordu. Bebeği düşündüm o sıra, ikimizin arasında yatan o şeyi; hâlâ Johannes'ten ziyade bana aitti. Johannes için bu çocuk daha çok bir varsayımdı aslında, çünkü hayatı genel itibariyle pek değişmemişti; bana bir dizi engel, fiziksel yetersizlik, kendi bünyemin yavaş yavaş yeniden yapılanması gibi gelen şeyler, onun için tıpkı Noel'in gelişini beklemek misali, birer beklentiden öte değildi –hani şu tatillerden önce işleri yavaş yavaş, tadını çıkararak ayarlama süreci gibi. Çocuğu kucağına almadan ağırlığını hissedemiyordu; bir nesneydi çocuk, seviliyordu ama en az Johannes'le ben kadar ayrıydı onun için. Öğrenilmesi, bir bulmaca gibi dıştan çözülmesi veya kitap gibi anlaşılması gerekiyordu; yarım da olsa, ama gönülden. Oysa hiçbir şey onun için böylesine belirsiz değildi, nihayetinde bir yabancıyı içinde barındırmamıştı

hiç; bu, henüz ne bir adı olan ne de tanışılmış bir başka kişiyle kurulabilecek en yakın ilişkiydi. Bazı öğleden sonraları şehirde yürüyüşe çıkmışken içime ulaşmayı ve doğmamış çocuğumla bir bağ bulmayı denemiştim; ama ben bebekle konuşabilecek, ona karşı yakınlık hissedebilecek yeterliliği kendinde gören kişilerden değildim. Benim için keyifsizlik, yetersizlik hissi her zaman mevcut kaldı; çocuğum, erişemediğim bir tür boşluğun içinde yüzerken, bana uzak bir şey olduğunda bile. John Hunter'ın o serin sabahta, abisinin Covent Garden'daki evinin bodrum katında derisi yüzülmüş, parçalanmış kadın bedeninde bulduğu işte buydu: Rahmin içinde bile yakınlık tam anlamıyla sağlanamıyordu. Bu çoktan çürümeye yüz tutmuş dokuyla canlı haline göre hiç olmadığı kadar nazik şekilde uğraşırken becerikli parmaklarıyla da plasentanın iyi durumdaki kılcallarına enjeksiyon yapıyordu. O sırada iki ayrı sistem buldu: Bebekle annenin aynı anda işleyen, ama birleşik olmayan sistemleri. Bu şekilde birbiri üzerine gelen, ama arada geçiş olmayan yollarıyla dönüşümlü işleyen iki labirentin haritalarını andırıyorlardı; yolların her biri yalnızca kendi üzerine açılıyordu. Çocuğumla ben aynı nefesi, suyu, besini paylaşıyorduk, ama bir o kadar da ayrıydık: Aramızda bir hücrenin genişliği kadar olan o çizgi, bizi birbirimize karışmaktan alıkoyuyor, böylelikle aynı olmuyorduk.

Karanlıkta Johannes'in yanında uzanırken onun sorgusuz uyuma alışkanlığını, kendini uzaklaştırabilmesini kıskandım. Ben de bir ara verip durum değerlendirmesi

yapabilmeyi diledim. Şimdilerde de aklıma gelen bir düşünce bu: Hamileliği, tıpkı bir film gibi durdurmak, çekip gitmek, başka şeyler yapmak, biraz dinlenip düşünecek vakit bulduktan sonra geri dönmek isterdim. Bir süreliğine hamile olmamak isterdim. İlk hamileliğimden önce bedenimi hep bir alet olarak görürdüm; elzem bir mekanizma, büyük ölçüde kendini idare eden, düzgün işlediği sürece söylediklerimi gerçekleştiren bir sistem gibi. Bu yüzden aracılığıma bir anda son vermek, bir taraftan kendini beğenmişlik gibi görünse de sanki bir ihanetti. Artık kendi emirlerime kulak asmıyordum. Başka bir yerde olabilmeyi, bedenimi küf kokulu çarşafların arasında bırakıp aşağıdaki karanlık mutfakta şişmeden, üşümeden oturabilmeyi dilerken içimdeki hücreler düşüncesizce ve artarak birbiri ardına bölünüyor; böylelikle birer kalp, akciğer, göz, kulak haline geliyor, ellerin üzerinde tırnaklar uzuyordu: Bu çocuk çoktan kendi işine bakmaya başlamıştı, henüz ermeyen aklıysa ulaşılmazdı, ayrıydı.

Eğer Jan van Rymsdyk'in yeteneği, nesnelerin yalnızca yüzeyini görebilmekse o zaman buna karşılık Jonh Hunter'ın becerisi de belki bu yüzeylerin uzantılarının nasıl devam edebileceğini görmekti. İçindeki katlar, düz yatırılabilecek mazgallı yapılar... Başkaları için insan vücudu yekpare bir bütün, etkileyici bir mekanizma, anlaşılmaktan çok korkulan bir yapıyken Hunter için bir çömlekti ve görevi de bu çömleği bulmak için kötü havaların geri dönmeye yüz tuttuğu kış vaktinde bir kazı çalışması yapmaktı: Uzun süredir sakladığımız özümüzü, o ağır organları,

akciğerleri, lenf sistemini, ağaç misali şekillenen damarları, kalbin odacıklarını toprağın altından çıkarmak. Bunları görüp elleriyle tartınca, bıçak ağzının altındaki varlıklarını hissedip parçalara ayrılmış mumun, kadavranın kansız dokularına yapay bir canlılık verişini izlerken bir şeyler elde etmeyi umuyordu –belki tam şöhret olmasa da ona yakın bir şey; nam ya da kabul görmek, bununla birlikte de merakını tatmin etmek. Vebanın dalgalar halinde gelip tüm köylüleri, yaşadıkları yerlerden ettiği Karanlık Çağ'dan bu yana Avrupa tıbbı, büyük ölçüde bilimden çok, inanca yatkın bir rahatlatma konusu olmuştu. Denenmedik hurafelere dayalı birtakım alışılagelmiş kalıtsal uygulamalar yapılmıştı –ki herhangi bir müdahalenin başarılı olma şansı bile hiç değilse daha fazlaydı. Sağlıklı bir insan vücudunun hangi anlayışa göre işlediği, Antik Yunan'da geliştirilen mizaç sistemine dayandırılmıştı. İnsanlığın kötüye gittiğine ilişkin dolanan inancın altında yatan herhangi bir çağdaş kanıta karşı duyarsızlığı kabul etmekti bu. Dahası, bir zamanlar aşikâr olan, gizlenmiş ve yalnızca ezberle özümsenebilmişti. Tedavi, şarlatanlık, simya ve din birleşiminden ibaretti; yöntemleriyse nesiller boyu değişmemiş, ne anatomi bilgisi ne de herhangi bir deneyimsel yetenek gerektiren bir eğitim sistemi ile ustadan çırağa geçmişti. Bunun ötesinde gerekli olan, tıbbı oluşturduğu varsayılan o yöntemleri uygulamaktı ve şifacılar ne kadar öngördüyse hastalar da bir o kadar talepkâr olmuştu –hacamat, kupa çekme, dua, hatta kimi zaman ampüstasyon... Aydınlanma döneminin, eklemlerdeki açık şeyleri kaldırmaya başladığı başka bir yerdeyse tıp sabit olarak geride kalmıştı –kanıttan ziyade öğretiye yatkın,

deneydense tartışmaya açık. İşte bu tehlikeli ortam içinde John Hunter'ın merakı, keskin bir şimşek gibi parlamıştı.

Hem insan hem de hayvan anatomisine olan ilgisi çocukluğunda başlamıştı. 1728 Şubatı'nın ikinci haftasında, Long Calderwood'da dünyaya gelmişti. Doğduğu yer, ailesinin güney Glasgow kırsalında bulunan çiftliğiydi. Gerçek doğum tarihiyse şaibeliydi; kendisi her ne kadar ayın on dördünde kutlasa da doğum günü mahalle kayıtlarında on üçü, ailenin kilise kayıtlarında ise yedisi olarak geçiyordu. On çocuğun en küçüğüydü; belki onca çocuktan sonra bir yenisinin daha dünyaya gelmesi artık sıradanlaşmıştı yahut kendisinden önceki üç kardeşi öldüğünden belki annesi, doğumun hayatta kalmayı temin etmediğini öğrenmiş, bu yüzden de kendini buna fazla kaptırmamıştı; nitekim o ilgi sarsıntısı, duyurmasıyla birlikte ihanete uğrayacaktı. Doğum gününün unutulmasının nedeni işte buydu ya da belki, yapılacak pek çok şeyin onu beklediği bir dünyaya hızla gelmişti sadece. Sonuçta başka bir gelir kaynağı olmayan bir aile için bayırlarda kuzulayan koyunlar, o zaman için daha önemliydi ve şimdi besleyip giydirecek bir çocuk daha gelmişti. Küçük bir çocukken okula karşı ne bir ilgi duymuştu ne de yatkınlığı vardı; ona göre okumak zahmetli bir işti ve kaçınılması gerekiyordu, üstelik karşılığı da sınıfların dışındaki dünyayı inceleyerek elde edebilecekleriyle karşılaştırıldığında fazla sönük kalıyordu. Sabahları dersler için patika boyunca yürürken çoğunlukla zihninin dalıp gitmesine izin veriyordu; kırlarda gezinmektense kitaplarının arasında olması gerekirken merakının peşinde saatlerini harcıyordu. Yaprak küfleri, akıntıların yanlarındaki veya çitlerin altındaki çamur birikintileri

arasında bir keşif gezisine dönmüştü gençlik yılları. Bu boş, dolambaçlı çocukluk günlerinde John, vücut açma sanatını deneyim yoluyla öğrenmeye başladı. Bayırlarda rastladığı ölü koyun kalıntılarını didikliyor veya solucanların içini boşaltıyor, fare ve sıçanların derilerini yüzüyordu. Akademik çalışmaya karşı duyduğu nefret, yetişkinliğinde de bir ilke haline geldi –kitaplardan öğrenilebilecek şeylere güvenmiyordu, bizzat gerçekleştirilene kadar doğruları kanıtlanmamış olarak görmenin, kişi için her zaman daha iyi olduğuna inanıyordu.

John'un delikanlılığına kayıplar damga vurmuştu: Henüz on üçündeyken babası ölmüş, hemen ardından da iki kız kardeşini kaybetmişti. On yedisine basmasından kısa süre sonra, seçtiği tıbbi kariyerle Londra'ya giden en büyük erkek kardeşi James, bozulan sağlığı nedeniyle artık çalışamaz hale gelmiş ve çiftliğe geri dönmüştü. Orada iki odalı kulübenin duvarlarından çekmece gibi çıkan yataklardan birinde günlerce yatmıştı; John izlerken yahut yakınlarındayken ölümüne öksürüyordu. Hayal etmekte güçlük çekiyorum şimdi; ölüm, tedavi planlarıyla büyük ölçüde engellenirken, hiç yoktan anlamsızca gelmesi yerine ertelenebilirken yahut en azından bir açıklama getirilebilirken sınır, içinden elinin geçebildiği bir perde gibi olduğunda kim bilir nasıl bir acı duyuluyordur... Ölüm, bu kadar kısa sürede bir yanlış adım meselesine dönebilirken ve tüm aileler, kaybettikleri çocuklarını sayısıyla söylerken artık kaybetmenin, körelmiş bir hisse dönüştüğünü düşünmek kolay. Zira bu kadar çok tecrübe ettikten sonra bu işte daha iyi hale gelmişler veya bağışıklık kazanmışlardır; dolayısıyla da ölüm, yani bu doğum israfı, o kadar

da yıkıcı gelmiyordur. Yoğun geçen bir haftada onuncu çocuğun dünyaya gelişi, bir çift kuzuyu kaybetmekten daha değersiz görülüyorsa eğer, çocuğun doğum tarihinin peşine de düşülmez ve sonunda bir gün unutulur. Anestezinin olmadığı, bacakların mutfak masasında kesilebildiği, dişlerinse beraberinde çeneden parçalar ve diş etlerini de söktüğü penselerle çekildiği bir çağda acının sanki daha belirsiz, daha az hasar veren bir olgu olduğunu düşünmek zor değil. Üstelik o dönem için başka bir çare de düşünülemez. Aslında bu da aynısıydı ama devam ettikçe sadece tahammül edilebiliyordu, ayrıcalığa mahal vermek için fazla evrensel bir meseleydi. Bu nedenle John Hunter da sevdiği kişilerin bedenlerinin birer birer o çiftlik evinden çıkarılmasını, kiliseye doğru yaptıkları son yolculuğu izledi, sonrasında da günlük işlerine döndü, okula ya da tarlalara gitti, nihayetinde hayatta kalabilmeyi başarmıştı; sonra güçlükle hatırlayabildiği tek kardeşi William tarafından çağrıldı ve Londra'ya gidip bir daha da geri dönmedi.

Bazen bir sokakta yürürken veya bir otobüsün penceresinden dışarı bakarken annesinin elini tutmak için koşan bir çocuk görürdüm, yahut babasının kollarında sallanmak için kendini yukarı doğru uzatırdı; yüzleri birbirine dönerdi, yakın, dalgın, –sonra yukarı doğru bıçaklanıyormuşum gibi bir acı duyardım, böyle bir geleceğe ilişkin beklentimden vazgeçme sürecindeydim. O yabancıların yüzünde, yarı dönük olan kendi –Johannes'le benim– çocuğumuzun çıkarılmış yüzünü görürdüm. Diğer ikisindeyse hayal

gücünün sergilediği kusursuzluğu görsem de yine bildiğimi okuyordum. Kendimin daha iyi bir halinin, yani istikrarlı, sert, ayağı yere sağlam basan birinin çizgisinden gitmeye çalışırken hâlâ teslim olmayı bekliyordum. Bu, çocuğumuzla aramızdaki karmaşık etkileşimin ilk işaretiydi; birbirimizin etrafını çevreleme yollarımız hatalarımıza karşı bu yolları ayna gibi kullanmamız –aynaların yansıtıcı esneklikleri, bize öncelikle hangisini öğretmemiz gerektiğini gösteriyordu: Dürüstlük, sabır, başkasına öncelik verme yürekliliği. Başlarda sırf anne olabilmek için çocuk yapmak, aşırı bencil bir hareket gibi görünüyordu bazen. Ama çocuk sahibi olup da aynı kalmak ya da hiç çocuk yapmamak da bir o kadar bencillikti, tabii eğer tek dürüst seçenek, içimdeki çocuğu ortaya çıkarmaya çalışıp bir başkasını daha eklemeye gerek duymamak eğilse. Kızım doğduğunda elbette çoğu şey kolaylaştı. Artık onunla ilgili hiçbir şeyden pişmanlık duymuyordum ya da hiç doğmamış olmasını dilemiyordum; ama yine de bazen merak ediyordum acaba ona ve kendime bir hayat biçmekle doğru mu yapmıştım? Sonra bir arkadaşı olsun diye ve bir başka uyuyan bebeği kucaklayamama fikrine; göz kapaklarındaki, ağızlarındaki, tenlerindeki acıyı düşünmeye tahammül edemediğim için bunu bir daha yapmış olmam doğru muydu? Belki bu, aklanamayacak bir hareketti –pek haklı sebepleri, yeterince cömert nedenleri yoktu. Uygun ortam olmaksızın uzanan ince kum misali hayata karşı kendimi yorgun hissetmek, tatmin olmamak, bir çocuğun beni zorlayacağı şekle girmek istemek yeterli bir açıklama olmalı; belki kötü sunulmuş bir savunma. Otobüsün üst katında oturmuş, alnımı da pencerenin

buğulanan camına yaslayarak bunları düşünürken ellerimi bir an için karnımın üzerinde tutardım. Onu, bana nasıl geliyorsa öyle, olduğu gibi hissederdim: Yerine getirmek için çabalamam gereken bir söz; öyle olamayışımı telafi etmek için kendimi, elimden geldiğince en iyi anne haline getirmek üzere verdiğim karar.

John Hunter'ın delikanlılık çağında yaşadığı kayıpların, şekillendirici etkileri olduğunu söylemek isterdim, tekrar yaşandıkça da beraberlerinde onları kurtarma arzusunu telkin ediyor olmalılardı, tıpkı kendi kızımın doğumunda görmek istediğim dönen tekerlek gibi –kaybettiğimiz diğer insanların hayatlarının, başka bir kabiliyete dönüşmesi: Nezaket ya da mutluluk, yahut artarak büyüyen şefkat –ama kendimi buna inandıramıyorum. Bu tür olaylar zorunlu birer deneme değil, sadece olguların doğal düzeni, gerçekleşenler ve sonrasında olanlardır –kederin benzer çizgileri ve hepimizin bir dereceye kadar acı çektiği düşüncesinin verdiği teskin. Geriye bakınca bir anlamı çıkarmaya çalışabiliriz –son zamanlarda sakin bir noktada durmak ve boş kalınca güçlükle adım uydurabildiğimiz hengâmenin her ayrıntısını incelemek, gözü kapalı verilen ya da hiç verilmeyen kararların toptan sonuçları ve bunlarda bir önem bulmaya çalışmak, içimizde kurulan evrensel düzenin bazı tekrarları... Bu; hem yaşananların, başka türlü gerçekleşemeyeceğine hem de önceki hallerinin ne kadar doğru olduğuna inanmak bir teselli olacaktı. Hayatımız, iyi kurgulanmış bir savdır; her bir an, bir öncekinden hareketle mantıksal bir ilerlemedir.

Öğleden sonraları İtalya'dan eve, güz sonuna doğru günlerin kısalmasını beklerken üst katta oturduğum sırada Johannes'le kızımız da dışarıda oynuyor, bahçeye dökülmüş yaprakların arasında koşturuyor ya da altlarında ne tür canlıların yaşadığına bakmak için taşları kaldırıyor. Pencereden onları izlerken her şeyin ne kadar hassas olduğunu düşünüyorum. Hepsi yakında yitirilecek. Gündönümü geride kalacak, ardından Noel ve yeni bebeğimiz dünyaya gelecek, ağaçlar yeniden tomurcuklanacak, kızımızın her an fazlasıyla tamamlanmış gibi görünen küçük bedeni, bir başka haliyle yer değiştirecek. Kurduğumuz bu hayatların, bizim için iyi olduğunu söylemek isterdim, en azından bunun kaçınılmaz olduğunu. Bu yüzden ben de yaşanan her şeyde bir düzen veya örüntü bulmaya çalışıyorum; geçmişten geleceğe dönen noktanın ardında bir tür düzen. Her yerde bir anlam arıyorum. Bu sanki, çatı katında bırakılmış bir bohça dolusu kıyafeti geri aldığımda beni bekleyen anlamı bulabileceğime inanıyormuşum gibi bir durum; beraberinde de her şeyin nasıl, neden gerçekleştiğine ilişkin nihai bir kabullenme. Böyle yaparak belki etrafımdaki kırılganlığı daha az hissedebilirim, ama orada hiçbir şey yok. Soğuk bir bodrum katında sanatkâr bir halde gizlendiği yerde keşfedilen veya beklenmedik bir anda ekrana yansıtılan bir şekil gibi ortaya çıkan anlam öylece bulunmuyor, tahsis ediliyor –ayak uydurmak için kabaca uğraşmaktan fazlası olmayan şey üzerine kat kat inşa ediliyor. Bunun ardında da gönülsüzce gerçekleşen olaylar ve günleri doldurma ihtiyacımız dışında akıldan çıkmayan ve üzerinde düşünülmemiş hiçbir şey yok; ve-

rilen her karar, bir başkasını getiriyor, haritasız bir gezinti gibi, unutulmaz ve spontane.

Long Calderwood'dan Covent Garden'a 1748 Eylül'ünün sonlarında yapılan seyahat, John Hunter'ın iki haftasını aldı. Seyahatin sonunda yolculuklarla yıpranmış, kirli, sert bir delikanlı olan abisinin evine varabildi. Abisi, kendini öylece müstehcenliğe vermiş, ömrü boyunca koruyacağı tutumunu yumuşatmayı inatla reddeden biriydi –ki bu, daha sonra kendini epeyce zorlu bir kuruluş karşısında, gelişime mutlak bir adanmışlık olarak gösterecek, eğilmez bir ışığın ilk işaretiydi. Abisinin yardımcısı olarak on iki yıl çalışacaktı burada, çok geçmeden vücut kesme konularında ikisi arasındaki daha yeteneklisi olup çıkacak, böylelikle de kısa süre içinde okuldaki neredeyse tüm anatomik çalışmaları; hem kadavraların, gösterim amacıyla rutin hazırlıklarını hem de vücut parçalarının kalıcı sunum için korunmalarında gerekli olan daha özel işlemleri o gerçekleştirecekti. Sonunda çok çalışmaktan ya da o çürük ve pislik kokan otopsi odasında saatlerini harcadığından sağlığı bozulmaya başladı; Lister, cerrahide el yıkama fikrini önerene kadar bir asır daha geçecekti ve bu sırada John'un tırnakları, çoktan, üzerinde çalıştığı canlı ve ölü doku kalıntılarından oluşan kabuk katmanlarıyla kaplı olacaktı –belki de yalnızca, kendini William'ın sözüm ona hayırlı sözleşmesinden kurtaracak bir bahane istemişti. Tecrübelerine rağmen, özel uygulamalarda yetkili cerrah olabilmesini sağlayacak resmî yeterliliklerin hiçbirine sahip olmadığından orduya ka-

tıldı. Ölüleri zaten gözlemlediği için artık aynı işlemleri canlar üzerinde yapabilmek istiyordu, ordu da bunun için uzmanlık gereğini geçiştirebileceği bir fırsat sağlıyordu; çünkü terhis edilen bir ordu cerrahı, uygulamalarını halkın ekseriyeti üzerinde yapabilme hakkı elde ediyordu: Böylelikle 1761 Martı'nda, Britanya kıyılarındaki bir ada olan Belle-Île'deki İngiliz saldırısına katılmak üzere bir hastane gemisiyle yola koyuldu.

Savaş meydanında tıp, umutsuz bir uğraştı. Ada üzerinde başarısız bir ilk girişimin ardından John, kendini hendeklere atılmış, organlarının dikilmesini, göğüslerinden ya da bağırlarından kurşun saçmalarının, odun parçalarının çıkarılmasını, yarısı yüzülmüş yırtık kafa derilerinin mümkün olduğunca en iyi şekilde dikilmesini bekleyen yaralı bedenlerin arasında buldu. Ölümler, pek çok sebepten kaynaklanıyor olmalıydı: Yaralar, beraberinde kan kaybının ve tedavinin vahşetiyle yahut yaralar genişlerken üstüne bir de eklenen enfeksiyonlarla girilen şok, ortadan daha kolay kaldırabilmek için yabancı bedenlere yapılan standart uygulamalar... Bu tür koşullarda adamların vücutları hijyen gözetilmeksizin ya da dezenfeksiyon yapılmaksızın, bir geminin güvertesinde ya da savaş meydanındaki cıvık çamurun içinde kesilirdi; herhangi bir işlem, işe yaramaz olmaktansa muhtemelen hastayı daha kötü hale getiriyordu. Enfeksiyon öyle yaygınlaşmıştı ki kanlı irin akıtmak, cerrahlar tarafından iyileşmenin bir parçası olarak görülüyordu. İnsanlar yanlarında çığlıklar atarken, kanarken ve ölürken amaçlarından da yöntemlerinden de kuşku duyulmayan bir kendinden eminlikle görevlerini yerine getiren çalışma arkadaşlarını izleyen John Hunter,

kimseye bir faydası görünmeyen bu işlemleri yapmanın ne anlamı olduğunu sorgulamaya başladı. Daha sonra, Nisan ayının ardından destek kuvvetler, ada üzerinde ikinci ve başarılı bir saldırı gerçekleştirdiğinde John, silahla yaralanıp boş çiftlik evine sığınan beş Fransız askeriyle karşılaşacaktı. Adamların yaraları –tıbbi müdahale olmamasına rağmen– cerrahi uygulamanın o sözüm ona yararlarını görenlerden daha iyi olmasa bile hiç değilse iyileşmişti. John da uygulamalarını buna göre değiştirmeye başladı; sadece tedavinin muhakkak gerekli olduğu yaralara müdahale etti. Ayrıca hasta, savaş alanından çıkıp daha rahat bir yere yatırılıp durumu bir dereceye kadar sabit hale getirilene dek ameliyatın mümkün olduğunca ertelenmesi gerektiğini savundu, özellikle de ampütasyon işlemlerinde. Standart uygulamaları değiştirmelerine rağmen hâlâ ölümler gerçekleşse de sayıları çok fazla değildi artık. İtirazlara ve kimi zaman çalışma arkadaşlarının küçümsemelerine karşın John Hunter bunu bir kanıt olarak görüyordu.

Islak bir cumartesi sabahı Johannes'le birlikte, annesini görmeye ve hamile olduğumu müjdelemeye gittik. Her zamanki gibi bizi arabasıyla istasyondan aldı ve Johannes'in büyüdüğü o yüksek, dar eve getirdi. Bu sırada önde oturan Johannes, işlerinin nasıl gittiğinden bahsederken hastalanmamaya çalışan bense arkada oturuyordum. Bizim gelişimiz için temizlenen ev, sanki içinde kimse yaşamıyor gibi hissettirmişti, sanki boşluklara el koymak bize kalmıştı. Hırkalarımızı, bir sahiplik işareti gibi sandalyelerin arkasına astık, çoraplarımızı top gibi yuvarlayıp köşelere attık,

kitaplarımızı ters çevirip koltuk minderlerine koyduk. Toz zerreleri, seslerimiz ve hareket eden bedenlerimizin oluşturduğu akımlarla koridor penceresinden ışığa doğru uçuşuyordu. Kalacağımız yatak odasına eşyalarımızı taşıdık, Johannes tekrar aşağı indiğinde ben de pijamalarımı ve diş fırçalarımızla diş macunlarının olduğu çantaları çıkarmaya başladım, sonra da doladığım telefon şarj aleti kablosunu çözdüm. Her bir işi mümkün olduğunca uzatıyordum; böylece belki ben yukarıdayken Johannes, annesine durumu açıklar, ben de işin içinden sıyrılmış olurdum. Çünkü her zaman bir haberi duyurmaktan, ne kadar ağırdan söylenmiş olsa da bir başkasının hayatını etkileyecek olan o bilginin, ağzımdan çıkmasından nefret etmişimdir. Diğerlerinin, üzerimde böylesine güçlerinin olduğunu düşünmek bana korkunç geliyor, her zaman. Sanki her an başka bir odada birileri, hayatımdaki açılımlar için en iyi yolu planlıyor gibi. Daha önce Johannes'e sormuştum –sesimde huysuz bir tonla:

"Önce anneni arayıp durumu anlatamaz mısın? Böylece sürpriz olmaz."

Ama Johannes söylenerek karşılık verdi:

"Annem bu şekilde olmasını yeğler."

Bu yüzden ben de Johannes'le annesinin, eski yeşil çaydanlık ve aralarına kurulan, lastik gibi sessizlik eşliğinde iyice ovalanmış mutfak masasında oturdukları aşağı kata inmeden önce mümkün olduğu kadar bekledim. Yanlarına gidince bana kalkan olması umuduyla Johannes'in omzuna yaslandım. O da nihayet söze başlarken elimi

tuttu. Sonrasında olayı atlatmanın ferahlığıyla biraz sersemlemiş, güven arayışında hissettim kendimi. Ardından çaylarımızı içtik, planlar yaptık ve köşedeki radyodan hafif konuşmalar gelirken sohbetimiz, hoş bir yakınlığa dönüştü. Sanki öbür türlü bu boş evde birileri tarafından duyulmaktan korkuyorduk.

Daha sonra Johannes aşağı katta bir şeyler okuyup televizyon izlerken ben de derli toplu misafir odasında dinlenmek üzere uzandım, biraz sonra odanın kapısı çalındı ve Johannes'in annesi içeri girdi, bir bardak ballı ılık süt ve öğleden sonra yaptığı tarçınlı bisküvilerden getirmişti. Elleri un kavanozuna dalmışken ben de sandalyede oturup onu izlemiş ve merak etmiştim; acaba bu zahmetsiz ustalık, her şeyi böyle muntazam bir aşinalıkla yapmak, günün birinde sahip olabileceğim bir yetenek miydi? Johannes'in annesi, bisküvi tabağını ve sütü komodinin üstüne koydu. Bir bardak su rica edince de hep susamış olduğum için hemen getirdi. Bu nazik ilgi, o an için usulca çocukluğa dönüş gibi gelmişti. Sanki grip yüzünden yatağa yatırılmışım da doktor çağrılmıştı; korunmanın verdiği güveni duydum. O etrafımda dolanıp çevreyi düzenlerken fark ettim ki bu, çoktandır aradığım şeydi; birilerinin, yetişkinlikle benim arama kendini yerleştirmesi, her şeyi anlamaya mecburiyetinden beni bir nebze olsun azat etmesi. Ardından yatağın yanına oturup elimi tuttu.

"Nasıl hissediyorsun?"

"İyi. Yorgun."

Akşam yemeğinden sonra doğruca yatağa gittiğim günler olduğundan söz ettim ona, radyodaki akşam haberleri henüz sona ermeden. Tüm gece uyusam da sabah kalktığımda hâlâ aynı tükenmişliği, hiçbir şeyin işlemediği o kimyasal hissi duyuyordum. Ve sordum:

"Herkes böyle mi hissediyor peki?"

Bana, Johannes'e hamileliğinde tiyatroda çalışırken her arada nasıl, çamaşır makinelerinin bulunduğu kostüm bölümüne gidip uzanmak zorunda kaldığını, makinelerin durmadan çıkardığı uğultu ve dönen merdanelerinin sarsıntısıyla mayışarak nasıl uyduğunu anlattı. Johannes doğduktan sonra da haftalarca sadece çamaşır makinesinin önünde huzur içinde uyuyabildiğini söyledi. Bu yüzden de uyku pusetini kilere taşıyıp çamaşır makinesine bir şeyler doldurur, Johannes de tüm yıkama boyunca uyurmuş. Johannes onun ilk çocuğu ve aşırı hassas olduğundan annesi onu yalnız bırakmak istemediği için üst kattaki yatak odasından bir yorgan indirip kendini onun içine sararmış. Sonra yere, Johannes'in yanına uzanıp birlikte uyurlar, ikisi de merdanenin sesiyle yatışırlarmış.

"Yeni bebeğin doğduğu ilk haftalarda işte böyle şeyler yaparsın."

Söylediğine göre bu, yorgunluğun getirdiği hafif ve geçici bir delilikmiş. Sonuçta insan doğum travmasından sonra toparlanmak için vakit bulamıyor, ardı kesilmeyen bunca kaos arasında ufacık da olsa herhangi bir düzen, bir rutin bulma ihtiyacı duyuyor; tercihlerin devamlılığı, bedenini, evini hayatını böylesine paramparça eden bu

küçük yabancıdan haberdar olmana izin veriyor. Kızım doğduktan sonraki günlerde, o şiddetli ama geçici kalabalık korkusunu çekerken Johannes'in annesinin söylediklerini sıkça düşündüm. Bebeği dışarı çıkarırsam aciz kalacağımdan, ne hayal edebileceğim ne de adlandırabileceğim bazı felaketlerden onu koruyamayacağımdan korkuyordum. Her gün onu bir askıya koyup bedenini, kucağıma sıkıca yerleştirmek için zorluyordum kendimi, böylece yolun sonuna kadar yürüyebiliyor, Johannes ön kapıda durup rica ettiğim şekilde beni izlerken geri dönebiliyordum. Anlayış olmaksızın nezaket dolu bir ifadeyle bakardı. Johannes'in annesini, bir tılsım gibi düşünürdüm –o uzun, becerikli kadın, kararlı ve sakin, her gün mutfakta bebeğiyle birlikte yere uzanıyor, yalnızca biraz huzur için çamaşır yıkıyordu ve bu düşünce de beni rahatlatıyordu. Şimdi misafir odasında oturup kısık sesle kendi yaşadıklarımızdan öylesine bahsederken ikimizin arasında ilk defa, Johannes'le üçe bölünmeksizin arkadaşlığın sıkı çizgilerini hissettim. Her birimiz, bu çocuklu hayatın bir parçası olarak şimdi birbirimize bağlanmıştık ve bu bağ, çözülemez türdendi –geçiştirilebilirdi belki, ama ne yok edilebilir ne de unutulabilirdi. Bu yeni yakınlık, kasıtsız bir sonuçtu aslında; yine de ben onu da uzun zamandır arayışı içinde olduğum bir şey olarak görüyordum –evdeki güvenli bir yer, bu kadının bakımı üzerinde iddia edilmiş bir hak. Acaba itiraz ettiği şey ben değilken, kadının rızası olmaksızın etkilenerek buraya gelmekte çekingen davranmamın bir sebebi bu muydu? Zira nasıl bir külfet haline gelebileceğini görebiliyordum bunun.

Johannes'in annesi gittikten sonra haftalardan bu yana ilk defa huzur içinde uzandım yatakta. Kendi annemi düşündüm; hamile olduğumu fark ettiğim o akşamdan beri eksikliğini duyduğum o şey, nasıl anneme özgü değildi de taşımış olabileceği bir roldü? Üstelik tamamlama görevi belli ki anneme kalacak o işler için de aynı şekilde hissediyordum. Bugün hâlâ özlediğim şey bu: Daimi bir aidiyet hissi; bir yerin, onu ne kadar hak ettiğime bakmaksızın benim olduğunu bilmek. Talep edilmemiş, bir talebi de bulunmayan o sevgiyi elde edecektim; insanlara değil, sahip oldukları mekânlara bağlı bir sevgi –anne, kız gibi. Ne ki artık o yere sahip olmadığımdan bu durumun nasıl olduğunu hayal edemiyorum; çünkü artık bir annenizin olmaması, onun kızı olmayı da unutmanız anlamına gelir. Johannes'in annesinin evindeki yatakta uzanırken kendimi ne geriye atabiliyordum ne de annemi canlı olarak görebiliyordum. İlişkimiz, yetişkin kılığına bürünmüştü; bir zamanlar kapladığı boşluk, uzun süre önce doldurulmuş veya taş toprakla tıkanmıştı. Ölüm denen buydu işte; zaman, acıyı azaltıyor ama kaybı katlıyordu. Nihayetinde Johannes'in annesindense kendi annemi yeğleyeceğimi söylemek isterdim, ama yapamadım. Çünkü bunun düşüncesi bile boş bir varsayımdan öte değil. Ve kendi annem, hayal meyal bir hatıraya dönüşürken Johannes'inki burada, yanımızda; yan odada yürürken döşemeleri gıcırdatan ayak sesleriyle kanlı canlı bir kadın. Annemi orada istemediğimi fark ettiğimde, öte yandan onu fena halde özlemiş olduğumu da gördüm.

Üç yılın ardından orduyu bırakan John Hunter, işlerini yeniden kurmak için uzun soluklu bir uğraşa girdi. İlk başta insan dişi nakline duyduğu ilginin peşinde, bir dişçi olarak çalıştı; paraya ihtiyacı olan kişilerin dişlerini ağızlarından çekiveriyor, ödemeye gücü yeten başka kişilerin ağzına yerleştiriyordu. Fark etmişti ki bu basit nakiller, eğer bağışçının dişleri tazeyse, ayrıca yeni diş, kaybedilen dişle yaklaşık aynı boyutlardaysa daha büyük başarı gösteriyordu. Yaptığı her nakil tamamen başarılı olmasa da bazılarının yıllarca dayandığını bildirmişlerdi ki bu da o zaman için kayda değer bir başarıydı. 1764 yılında kendi anatomi okulunu kurdu, William'ın okuluna bir rakipti bu; en sonunda da özel uygulamalarla kendi araştırmalarını yürüttüğü çalışmalara başladı. Geç saatlere kadar çalışıp erkenden kalkıyor, hem hastaları hem de neredeyse mutlaka kendisi üzerinde etik durumları pek gözetmeden deneyler yapıyordu. Para her zaman bir meseleydi. Ailesi ve öğrencileri için Londra'da sürekli daha büyük bir binaya ihtiyaç duyup ameliyat malzemeleri de gittikçe artınca yetirebildiği ilk fırsatta Earl's Court'ta bir kır evi aldı. Burada kendine bir hayvanat bahçesi kurdu; hayatta gözlemlediği, yabancı ya da bildik hayvan türlerinden oluşan bir koleksiyon. Öldüklerinde de parçaları sakladı. Kış uykusuna yatan kirpilerin vücut sıcaklığını ölçtü, kemik büyümesinin, dış uçlardaki birikmeler sonucu gerçekleştiğini göstermek için domuzları boyayla besledi, fosiller topladı, köpekleri çakallarla çiftleştirdi. Arkadaşı ve eski bir öğrencisi olan Edward Jenner şöyle yazmıştı: "Senden ısmarlamak istediğim tek bir şey var; hayvan, bitki veya mineral, ne elde edebilirsen bana gön-

der, bir de ister hayvan olsun ister bitki, ikisinin mineral halindeki birleşimini."

Üç yıl John'un öğrencisi olduktan sonra iş ortaklığını geri çeviren Jenner, 1773'te Londra'dan ayrılıp memleketi Gloucestershire'a ve kır yaşantısına geri döndü; yine de ikili, arkadaşlıklarını mektuplaşarak sürdürdü, Jenner'ınkiler kaybolmuştu, ama John'un dili bozuk, coşkuyla kaleme alınmış mektupları duruyordu. Bu mektuplarda göndermesini istediği bir dizi kirpiler ve guguk kuşları, yılan balıkları, domuzbalıkları, ayrıca yapılacak deneyler, denenecek tedaviler hakkında açıklamalar sıralanmıştı. Jenner'ın gönderdiği ve Hunter'ın Earl's Court hayvanat bahçesinin yanı sıra binlerce başka yerden alınan numuneler –tellerden sarkan iskeletler, kavanozlarda tutulan yumuşak dokular ve kurutulmuş deriler, mumla kaplanmış zehirli ağlar– Hunter'ın en büyük eserini oluşturuyordu: Geniş bir koleksiyon, korumak için uğruna neredeyse kendini feda ettiği ve nihayet sonunda kurtarabildiği, ölümünün ardından bir vasiyet niteliğindeki yetenek ve merak, son çırağı William Clift'in adanmış hizmetiyle bu koleksiyon, sonunda Royal College of Surgeons müzesi haline gelmişti. Johannes'le beraber, hamileliğimin sonlarına doğru bir cumartesi ikindisinde oradan geçerken içerideki o geniş çeşitlilikte, yaşayan varlıkların işleyişinde hayrete benzer bir büyülenme duydum. Önemli bir şey, sanki dev gibi yazılmıştı da bir türlü anlayamıyordum. Evden çıktıktan sonra John Soane müzesine gitmeye niyetlenmiştik; Hunterian'dan Lincoln's Inn Fields'ın karşı tarafında yer alan, on sekizinci yüzyıl koleksiyoncularının sanat anlayışına göre sıradışı bir anıttı bu; içindekilerse

Soane'ın evinin dar koridorlarında ne deriye ne de kasa benzeyen, ama izlenebilir gibi görünen bir haritaydı. Orada daha önce de pek çok kez bulunmuştuk. Johannes'le sırf merak peşinde öylesine dolanıp durduğumuz o son öğleden sonralardan birinde gitmiştik. Buluştuğumuz boş vakitlerin çoğunu bu tür geziler oluşturuyordu; ama muhtemelen yakında bunlar da pek mümkün olmayacaktı. Müzeye gittiğimiz o gün, aklıma hemen loş odaları ve çatlak duvarları, şakaları, papazın hücresi, lahitleri ve kepenklere sabitlenmiş resimlerin yer aldığı ufak galerisiyle John Soane geldi; orada bir adam, kayık kancasına benzer bir aletle her bir resmi teker teker açar ve Turner'ın karmaşık semalarını, Hogarth'ın modern ahlaklı kişilerinin satirik şekillerini ortaya çıkarırdı. Eşiğinden girdiğim an burası bana daima büyük bir keyif verirdi, sanki epey sıradışı bir şey olmalı gibi neşelenirdim. Ancak Johannes'le o gün gittiğimizde müzeyi özel bir etkinlik için kapalı bulduk. Biz de onun yerine Lincoln's Inn Fileds'ın tozlu çevrelerinde, yaz sıcağında samana dönmesi için bırakılan engin çimenlik meydanında dolandık. Oradan da konağın içine doğru giden kırmızı tuğlalı yüksek girişi geçtik, cam sandıklardan oluşan iki kat yükseklikteki serginin içinde, ilk katında Hunterian Müzesi'nin yer aldığı Royal College of Surgeons'a gittik.

"Evde kalmak istemediğine emin misin?"

diye o sabah ben ayakkabılarımı bağlamaya çalışırken sormuştu Johannes.

Ama kararımı vermiştim. Bir araya geldiğimizde hayatımızın bunca kısmını oluşturan o uzun, yayarak geçirdiğimiz

hafta sonlarında başka hayatlardan kalan bu eserlere bakarken aramızda pek de önemli bir muhabbet geçmezdi. Kelimelerimiz arasındaki boşlukta bir söylem bulunurdu ve sessiz anlayışımızda bizi birbirimize bağlardı. Uyumun göstergesi olan bu samimi ahengin hep bizimle olacağını sanırdık, ta ki onu yitirene kadar. Tüm hafta boyu ebe ve doktorla başka bir randevu sırasında yahut doğum planları konusunda tartışırken, müslin markalarını, pusetleri, üzerime bir lanet gibi örtülen şu bir sürü gerekli ıvır zıvırı düşünürken kendimi gittikçe yabancılaşmış hissettim. Önceden sahip olduğum düşüncelerin tümünden arınmış, bu yeni kaygılarla dolmuştum. Ve ben yabancılaştıkça Johannes de yabancılaşıyordu; farklı ve uzak, sonunda o eski, rahatlığa ereceğimiz varsayımı, yerini bir dizi endişe ve borca bırakana kadar. Birlikte baş başayken, sofraya oturduğumuzda ya da uzun, aydınlık akşamlarda yürüyüşe çıktığımızda, Johannes'in uzun adımları ve benim cansızca sürüklenen ayaklarımla acınası bir şekilde ilerlerken huzurlu olmasam da uzun uzadıya konuşurdum. Henüz hayal bile edemeyeceğimiz bir gelecek kurgulardım. Bebek doğduktan sonra nasıl bir hayat sürebileceğimizi takıntılı bir şekilde ele alırdı konuşmalarım; iş yükünü nasıl bölüşecektik, nelere ihtiyaç duyacaktık, yapılması gereken neler vardı ve sonrasında geriye neler kalıyordu... Epey konuştum ve tartıştım kendimle; tarihî hataların ağırlığının muhtemel etkilerini, her birimizin kişiliğindeki yanlışları, işlerin nasıl farklı olmasını istediğimi. Sanki bu şekilde kendimi yatıştırabilirdim, veya konuşarak mümkün olabilen en iyi halimize, o ağır yaz gürgenleri arasında hayat verebilirdim –sanki kendimi hazırlayabilirdim. Fakat

kendimi böylesine bilinmez bir şeye karşı hazırlayamadım, sonraki aylarda da başıma gelenleri çekmekten başka bir yol bulamadım, yani o konuşmam, bir hayır duasından, boşluğu yakarışlarla doldurmaktan pek öteye gitmedi. Kendimle başka türlü ne yapacağımı bilmiyordum. Önceden sahip olduğum her şeyden vazgeçmiştim çoktan ve müthiş bir boşluk vardı içimde. Etkin olmak için harekete geçtim. Johannes'le yeniden yakın hissetmeye ihtiyacım vardı. Bu yüzden de vaktimizi her zaman yaptığımız şeylerle doldurmamız konusunda ısrar ettim, sonra da işe giriştim. Ne ki bunca şeyin hakkından gelemeyişime öfkelenmiş, inatçı direnişim karşısında tükenmiştim. Tüm bunlar olurken Johannes ise sabrını koruyordu ya da en azından bana öyle geliyordu; ama bu sabır bile tatmin edici değildi. Berbat planlarım karşısında sakin bir ayrıcalıktan daha fazlasını istedim, karmakarışık sözlerimin dikkat çekmesini; kendimle ilgili kafama takmamak istediğim şeyler konusunda en az benim kadar ilgili olmasını istedim veya ne kadar donuk biri haline geldiğimi söylemesini. Böylece ben de karşılığında içimi dökebilirdim ona; bizi ayıran bu kabuğu vahşice kırıp yeniden kendimiz olabilirdik.

Hediyelik eşya dükkânına, oradan da müzenin içine girince bir öneride bulundum:

"Buradan sonra öğle yemeğine gidebiliriz, Seven Star'a ya da South Bank'teki başka bir yere. Çin mantısı söyleriz."

"Yorulmaz mısın peki?"

Johannes bunu sormuştu, çünkü zaten yorgundum. Evde olmayı ve hiç dışarı çıkmamayı dilerdim. Ayaklarım ağrı-

yordu ve bebeğin tekmeleri durmadan rahatsız ediyordu. Elimi Johannes'in elinden çektim ve önden gitmesine izin verdim.

Royal Society'nin 27 Ocak 1780'deki toplantısında; John isimsiz bir kadının rahim dokusunu parçalarken Rymsdyk'in de çizimlerini yaptığı, William'ın da izlediği operasyondan otuz yıl; William'ın, plasental kan akışı mekanizmasının keşfini kendi adı altında yayımlasın yirmi altı yıl sonra John, William'ı intihal yapmakla suçlamıştı. Bu, belki de uzun süredir cerahat toplamış bir yaranın sonucuydu: On iki yıl boyunca asistanı olarak William için yaptığı çalışmalar karşılığında John, hiçbir itibar görmemişti. O süre zarfında William'ın kendi koleksiyonunun bağlantı noktasını oluşturan hazırlıkların hiçbiri için mülkiyet elde edememişti. Gerçi John'unkileri bir kenara bırakınca William'ın binleri bulan koleksiyon numuneleri, her zaman eksik kalmıştı. Bu yanlışı düzeltemeyen John, ona önemsiz gibi gelecek şeyleri kafasına takmaya başladı –yayımların gelirinin paylaşılması söz gelimi. Ne ki bu anlaşmazlık, sonunda her iki taraf için de tatmin edici şekilde sonuçlanmayacaktı. Royal Society, John'un makalesini geri çevirecek, buna karşılık William'sa düzensiz ve kafa karıştıran tek bir yanıtla hiçbir savunma arz etmeyecekti; üstelik ölümünün ardından Long Calderwood'daki çiftlik evi dahil mal varlığının tamamı, yeğeni Matthew Baillie'ye, koleksiyonunu da Glasgow Üniversitesi'ne bırakacaktı. Sonrasında görülecekti ki keşif önceliği, nihayetinde kardeşlerden hiçbirine düşmeyecek,

onun yerine 1743'te anne ve ceninin kan akışının ayrılışını gösteren Hollandalı anatomist Wilhelm Noortwyk'in buluşu olarak bilinecekti.

Müzede, John Hunter'ın anlaşılma arayışının eserleriyle çevrili halde duruyorduk Johannes'le: Nasıl biri olduğunu gösterme girişimiydi bu eserler; nasıl oluştuğumuzu, katı, alelade parçalarımızın daha büyük bir yapı oluşturmak için ne biçimde birleştiğini, kapsanamayan ve kavranamayan bir bütün haline geldiğini anlatma girişimiydi. Bu sırada Johannes'in, sergide bölüm bölüm ilerleyişini izledim; balıkları, fosilleri, ardından ibiğinden havalı bir şapka misali yükselen insan dişli başıyla horoz yavrularını geçiyordu –aşinalığın, üzerinden toz gibi savruluşunu hissettim; ta ki ondan geriye, buncası içinde ne olduğu belirlenemeyen parçalardan başka hiçbir şey kalmayıncaya dek. Johannes, Charles Byrne'nin iskeletinin önünde duraksadı. Bu, istememesine rağmen Hunter'ın, bedenini sakladığı İrlandalı bir deve aitti. Hunter, denizdeki defin için Kent kıyısına at arabasıyla götürülürken cesedi kurşun tabutundan çalmıştı. Johannes'in omuzlarındaki kamburu gördüm o an; başı, sessizce onaylamadığını gösteren şekilde hafifçe yana eğikti. Ciğerimden yükselen nefesimin verdiği his gibi biliyordum bu şeyleri. Bir an için onu karmaşık, yüzlerden oluşturduğu genişleyen ağlar, dile getirilen ve getirilmeyen kelimeler, korunan, geri alınan sözler, hülasa bu uyum ve tartışma karmaşası –bizi biz yapan, kendi düşüncemizin ve başkalarınınkinin o soyut bağlantı noktası– olarak değil, yalnızca bir mekanizma gibi gördüm. İşte bundan daha

korkunç bir şey yok; açıklığa kavuşturulmuş bir dünya ve her şey ortada, anlaşılmış. Johannes döndü ve bakışlarımı yakalayarak durduğum yere geri geldi:

"Eve gidelim mi?"

"Evet."

Sonunda kendimce, bu yenilginin yolunu bulduğum için kendimi daha iyi hissediyordum.

Unutmanın çok kolay olduğu başka anlar var sonra; sıradan bir akşamüstü. Tavandaki lambalardan ışıklar dökülüyor, perdelerse kapalı. Dalıverdiğim uykunun ardından gözlerimi açtığımda Johannes'i yatakta yanıma oturmuş, bir şeyler okurken buluyorum. Hafifçe ona doğru dönüp elimi uzatıyorum. Bakmadan tutuyor elimi; parmakları her zamanki gibi kuru, sıcak ve arzunun daha kibar hali gibi tanıdık. Konuşmuyoruz, ama hiç değilse kendimize dönüyoruz yeniden. Gözlerimi kapatıyorum –o an tekrar tekrar geliyor aklıma; çocuklarımızın biri uyuyor, diğeriyse henüz doğmamış. Her şeyin kesinlikle yolunda olduğuna dair sessiz ikrar. Ve bizler de olmamız gerektiği gibiyiz.

*

John Hunter 16 Ekim 1793'te öldü, bazen koleksiyonunu oluşturan o dehşet verici ve sıra sıra dizilmiş kavanozların ötesinde, bize ne bıraktığını kestirmek zor. Her şeyi hesaba katarak yaptığı tüm o deneyler başarısız olmuştu –diş nakli, sezaryen, antiseptik eksikliği yüzünden sonrasında hastalarının öldüğü ameliyatlar. Belki en nihayetinde hepsi

şundan ibaretti: Bizler birer nesneyiz ve öğrenilebilir bir yapıdayız, hiçbir gizem yok bunun içinde, yalnızca bakıp kendimizi görebiliriz. Ölümünden üç yıl sonra, ilk öğrencisi ve ömürlük arkadaşı olan Edward Jenner, sekiz yaşındaki bir çocuğa suçiçeği aşısı yapmıştı. Bu çocuk, Jenner'ın deneyini uyguladığı yirmi üç kişiden biri olacaktı; sonrasında Jenner, çocuğu suçiçeğine maruz bıraktı ve bağışıklık kazanmış olduğunu gördü işte Jenner'ın katkısı buydu, yalnızca ineklerdeki çiçek hastalığını aşı olarak kullanmamalı, bunun gerçekten işe yaradığını göstermeliydi. Bu yöntem, 1720'lerden beri Britanya'da, yüzyıllardan bu yana da başka yerlerde standart bir uygulama olarak kullanılıyordu. Aralarındaki ilk mektuplardan birinde Hunter, ona şöyle yazmıştı: "Peki, neden çözüm yolunu göstererek bir soru soruyorsun bana? Bana kalırsa çözümün doğru; ama neden sadece düşüncede bırakıyorsun da denemiyorsun?"

Bir başka aydınlanma anı: Yükselen karnımın pürüzsüz kubbesine yerleştirilen Doppler probunda bir şeyler uyarı verince ebeyle birlikte hastaneye yollandım. Ben tertipsiz kıyafetlerimle kanepeye uzanırken ebe de üstündekileri çıkarıp katladı, paltosunu geçirdi. Hareketlerinden, durumun ciddiyetini kestirmeye çalışıyordum.

"Şimdi gitmek zorunda mıyım?"

"Evet, sen de."

Doğrulup bir hırka buldum ve çorap kendime. Johannes'e seslendim. O da sordu:

"Benim de gelmem gerekiyor mu?"

Gelmesini isterdim aslında, bunu söylemeden de bilmesini isterdim, yine de evde rahat rahat oturabilecekken onu da benimle birlikte sürükleyip saatlerce hastanede bekletmek garip geldi.

"Ben hallederim."

O da benim için çanta hazırlamakla yetindi. Bir şişe su doldurdu, anahtarlarımı buldu. Sonra ben ayakkabılarımı giyerken odanın ortasında yalın ayak durdu. İkimizin farkına dair bu ufak ayrıntı, kollarımı boynuna dolayıp onu rahatlatma isteği uyandırdı bende, çünkü henüz acil olmasa da her an o hale gelebilecek bu ani durumda, sonradan geriye dönüp bakınca ikimiz de sonucu değiştirebilecek kudrette değildik. Ne ki benim bulunuşum hiç değilse elzemken, en az benim kadar endişelendiği halde Johannes geride kalmıştı.

Daha sonra, bir perdenin arkasında bebeğin kalp atışını görüntüleyen bir monitörünün yanında oturuyordum, makinenin sensörleri, tokaları rahatsız edici düğümlerle tutulan uzun kemerlerle iliştirilmişti üzerime. Ebelerden biri, sensörleri ayarlamakla uğraştı biraz, ardından sadece hafifçe kıpırdayabilecek durumdaydım; sensörler kayar da monitörler doğru ölçüm yapamaz diye kolumu ya da bacağımı milimetrelerle hareket ettiriyordum. Bebekse durmadan kımıldıyor, her yöne dönüp duruyordu, bu yüzden de alet bir türlü kalp atışlarını ölçemedi ve alarm çalmaya başladı; ben de oturdum, bekledim, hemşire gelip kayışları yeniden ayarlayana kadar aletin donuk

bip'lerini dinledim. Hemen yanımda, makara gibi sarılmış bir tabaka kâğıt üzerinde bebeğin kalp atışlarının örüntüsünü oluşturan ince bir çizgi belirdi, tekrar eden tepe ve çukurlardan ibaretti hepsi. Başta tek düşündüğüm, ne kadar rahatsız, korkmuş olduğumdu; ancak bir süre sonra bu çizgiyi, takip ettiği sabit hızı, püskürür gibi yukarı ve aşağı ilerleyişini izlerken sanki çoktandır tıkalı bir şey sonunda düşüp gitmiş ve kesinlik artık geride kalmıştı: Bu, bu keskinleşmiş görüş korkunun armağanıydı belki ve kendi çocuğumun kırılgan kalbinin, çizgiler halindeki bu mealinde tam bir sevgi değildi okuduğum; bağlantı ya da birlik de değil, daha ziyade esas önem arz edenin birer korunan ve koruyucu olarak birbirimizin yanında duruş şeklimiz olduğuydu, tartışmanın ötesine geçmiştik ve hayatla barışık olmalıydık.

Birkaç hafta önce çekmecenin dibinde başka bir şeye bakarken annemin fotoğrafını buldum –bir sürü şey atılıp gitmişken bu bir şekilde kurtarılmıştı demek ki. Fotoğrafta, üstünde ayçiçeklerinin yükseldiği bir duvarın önünde duruyordu annem. Çiçeklerin yuvarlak yüzleri, annemin başını geçiyordu. Annem de kısa kollu bir Fair Isle hırkası ve kot etek giyiyordu, bacakları çıplaktı. Oldukça genç görünüyordu ve kollarında yeni doğmuş bir bebek vardı. Fotoğrafı çalışma masamın üstüne asmıştım, iki cenin fotoğrafının ve Satürn'ün uydusuna ait gazete kupürünün arasına. Fark ettim ki şimdilerde annemi düşündüğümde aklıma gelen ne o hasta hali ne de çocukluğum boyunca verdiği tavizlerle sürüklendiği alelade mutsuzluğu. Onun

yerine yüzü, çocuğununkiyle buluşmak için önce eğilmiş, elleri birbirine kenetli ve dudaklarında bir tebessümle hiçbir zaman bilmediğim bu kadını düşünüyorum; ona böylesi bir merhamet duyuyorum. O zamanlar çocuk sahibi olmanın ne ifade ettiği hakkında pek az fikri olsa gerek. Ama sıfırdan başlayıp öğrenmesi gerekiyordu ve yapmıştı da –tıpkı benim gibi hepimiz de hayata geldiğimiz andan itibaren tüm o mecbur kaldığımız kayıplarla beraber tek bir numune olarak yaşamayı öğrenmek zorundayız. Annemi tamamlanmış, hayatı sona ulaşmış biri olarak düşünmeye fazlasıyla alışkınım. Onu bu anda, her şey kısaca ve her ikimiz için de birer olasılık gibi gelen o birkaç haftalık sürede hayal etmek, şaşırtıcı derecede yakın hissetmek, ölümünü çözümlemekti. Kapanmış, işi bitmiş değildi, ısrarcıydı ve ben de bundan memnundum.

Neyse, sonuçta bebekle ilgili bir sorun yoktu görünürde, ama ebelerden biri karnıma sertçe bastırınca bebeğin ters durduğundan şüphelenmişti. Bir taramayla da bunu doğruladı; bebeğin bacakları, rahmimin içinde çapraz gelmişti, başınıysa kaburgalarımın arasına sokuşturmuştu, yüzüne doğru kaldırdığı elleriyle bir tarafına doğru dönmüş, parmakları sanki küçük tırnakların içinde kir arıyormuş gibi bükülmüştü. Doktor beni görmek için müsait olana kadar bekleme odasına gönderildim. Geriye dönüp bakınca şimdi, hamileliğin bu noktasından sonraki süreç bana rahatsız sandalyelerde bekleyişler gibi görünüyor; çok kısa sürede de alıştım üstelik buna, bu sıkıcılığa ve kimi zaman şaşırtan nezakete, hastane giriş salonundaki kafenin

açılış saatlerine ve koridorların kokusuna, açılıp kapanan kapılara, artlarında dizleri üstüne çöküp ağlaşan kadınlara, bu anlık yakaladığım, kadınsı acıya ve sonrasında nasıl göründüklerine... Bense onlar arasındaki bu dayanışmanın bir parçası değildim henüz. Yine de sanki bir dersi bir anda kavramaları dokuz aylarını almış gibi henüz dünyaya gelmiş çocuklarının üzerinde hayretle aydınlanan yorgun yüzlerine de alışmıştım; ama bu ilk zaman her şey yeniydi. Dimdik oturdum ve Johannes'in orada olmasını diledim. Bir süre sonra danışmaya, kafeye gidip yiyecek bir şeyler alacak vaktimin olup olmadığını sordum; görevli kadın bilmediğini, ama bu durumla ilgileneceğini söyledi, on dakika daha geçti aradan ve kadın, buzdolabından çıkmış ve yoğun şekilde margarin tadı gelen bir yumurtalı sandviçle geldi. Yine de minnettardım ve sonrasında daha iyi hissettim. Nihayet doktor geldi ve sertçe beni çağırdı, adamı küçük odasına kadar takip ettim. Bana adını söyledi ve anında unuttum. Bir koltuğa oturdum. Doktor bir dizi kâğıt arasında dolandıktan sonra,

"Bebek ters dönmüş, anlıyorum,"

dedi. Bir tür sıkıntılı utanç hissettim; sanki bedenimi hizaya getirme ve doğmamış çocuğumu kontrol etmedeki başarısızlığım yüzünden, sorumluluğumu ihmal etmek beni buraya getirmiş gibi. Doktorun, içimi gördüğünde varlığından bile haberdar olmadığım ve ekranda görmeme rağmen ne olduklarını da çıkaramadığım şeylerle beni yargılayacak bir bahane bulabileceğinden korkuyordum –vücudumun içinde oluşan açık ve koyu şekiller örüntüsü.

"Size dış sefalik manevra için size randevu oluşturabilir ve bebeği elle döndürmeye çalışabiliriz. Biraz rahatsızlık verebilir ve ufak bir de risk var–"

Söylenenlere odaklanmayı çok denedim ama aklım başka yerlerdeydi. Bu adamın söylediklerini yapacağımı zaten biliyordum ve teslimiyetimi kabul etmek rahatlatacaktı. Söz konusu olan sanki benim bedenim değil, sadece aramızdaki boşlukta bulunan bir nesneydi; benden fazla tecrübesi olduğundan doktorun daha iyi bir hükme varacağı, ne olduğu kestirilebilen ve sıradan bir şey –benim tüm yaptığımsa bunu taşımaktı.

"Bu broşürler açıklayıcı olacaktır–"

Anneannemle birlikte bu şekilde oturmuşluğumuz vardı; birbirimize dönük halde. Günün aynı vaktiydi galiba, bu doktorla hastanenin derinliklerindeydik ve ne bir pencere vardı ne de hemşirelerin ayak sesiyle makinelerin bip'leri dışında bir ses. Buğulu camların yerine de bekleme odasının köşesindeki musluktan katılmış iki plastik bardak dolusu su vardı. Kendi bardağımı elime aldım.

"Şunu imzalamanız gerekecek–"

Anneannem de bunu denemişti, nasıl davranacağıma daha iyi karar verebilmem için bana kendi içyüzümü göstermeyi. Onun açıklaması daha farklı olsa da aynı şeyi vadediyordu sonuçta: Karmaşık bir örüntünün, anlaşılabilen hale gelecek şekilde çözülmesi. Sesi de radyoloğunkini andırıyordu –ayaklarla eller şurada, bu da başı. İşte istek, arzu; işte korku, öfke, sevgi. Kimi zaman anneannemin verdiği şeffaflık sözü, adeta bir lütuf gibi gelirken başka

zamanlar, sanki bir şiddet eylemiydi. Ama her zaman önemli bir nokta dışarıda bırakılıyor gibi gelirdi: Peşinde olduğu, bir nesne ile adı arasındaki boşlukta kaybolan mana. Öyleyken bile onun gücünü hissederdim ve hâlâ da duyuyorum bunu. Kendimi ya da başkalarını gerçekten tanıyabilsem ne kadar kolay olurdu her şey; keşke bir ışık kaynağı ile ekran arasına geçerek neyden oluştuğumu görebilseydim, o saklı yapıları, kemikleri, geri kalanına şekil veren o eklemleri... Belki o zaman bir şeyleri kesin olarak bilebilirdim; canlı olduğumu ya da öleceğimi –aynı temel anlamın, iki ayrı yöne bakan ifadesi. Oysa yalnızca bu kazı çalışması vardı elimde, karanlıkta kazıyordum; tereddütlü, emin olamadan, tamamlaması imkânsız şekilde.

Bütün bu endişeleri şimdi yeniden duyuyorum. Johannes'le aramdaki mesafe beni kaygılandırıyor; ikimiz ve kızımız arasındaki mesafe sonra. Hamileliğin, bizi mecbur bıraktığı malum durumların, hamilelikle birlikte son bulmamasından korkuyorum. Yeterli bir anne olamamaktan, yavrumu tanıyamamaktan, sevememekten korkuyorum. Bir şekilde çoktan çuvallamış olmaktan da korkuyorum; bu başarısızlığın, genlerimde ya da kaderimde yazılı olmasından ve kalkan gibi korumam gereken bu bilinmeyen kişiyi etkilemek için plasentanın oluşturduğu hassas bariyeri aşarak benden sonrakilere geçmesinden. Görünmeyen tüm bu şeylerin, bilinmezliklerini korumasından endişe duyuyorum: Kendi içim, başkalarının düşünceleri, gelecek. Bu bebek çoktan dönmüş vaziyette, dünyaya gelmeyi bekliyor. Kızımsa onun resimlerini çiziyor; üçümüz, düz

yeşil çizgiden oluşan çimenliğin üzerindeyiz ve bebek de havada uçuyor. Kimi zaman bana ya da Johannes'e iple bağlı oluyor, bazense üstümüzdeki boşlukta yalnızca geziniyor. Johannes'in annesi Noel için geliyor. Bebeğimin doğumundan sonrasına kadar kalacak.

Kadın doğum uzmanı, henüz doğmamış çocuğumu karın derim boyunca yüz seksen derece dönmesi için zorlayarak iterken başka bir odada, bir başka yatakta yatıyorum. Duyduğum acı karşısında çığlık atmamaya çalıştım. Daha sonra bir başka saat boyunca bir monitöre bağlı halde oturdum. Bebeğin durumu iyi, ama birinin söylediğine göre biraz küçük görünüyormuş, bir tarama daha yapacaklarmış. Bir süre sonra yanıma gelip giden insanları, girip çıktığım randevuları takip edemiyorum; bekleme odasıysa boş. Artık önemli bir yer gibi görünmüyor. Kan basıncım ölçüldü; önce biraz yükselmiş, sonra normale dönmüştü ama her yükseliş, bir öncekinden daha fazlaydı. Görüntüde değişiklikler, baş ağrıları, el ve ayaklarda şişkinlikler konusunda uyarılmıştım. Evdeyken kanepede uzanıp bir şeyler okuyorum ya da uyuyorum. Johannes'se çalışmayı denedi. Her ikindi zamanı geç vakit parkların çevresinde ağır adımlarla yürüdük. Sonra bir birahanede durduk; Johannes elma şarabı içerken ben de büyük boy bardakta limonlu gazoz söyledim; içecek büyük girdaplarla dönerken pek az konuşuyorduk. Bunun farkına varmazsak, bir şey söylenmez veya yapılmazsa yeniden yakın olacaktık sanki ve öylece oturduk biz de, hem sonumuz hem de başlangıcımız olan şeyi bekledik. Bir puset, paket paket

zıbın ve bir kundak battaniyesi almıştım, yapacak başka şey kalmamıştı yani. Konuşma ihtiyacı da hissetmiyordum artık. Hafta sonu için Johannes'in annesinin evine gittik ve bahçede polisiye romanı okuyarak geçirdim vakti. Geceleri uyuyamıyordum ama yorgun da hissetmiyordum, sadece boşluktu duyduğum. Bir son, her an gelebilirdi; fakat görünmez olduğu kadar ulaşılmazlığını da koruyordu. Zira ne zaman nerede olacağını nasıl önceden bilebilir ki insan? Daha çok muayene, daha çok makine; bebekse hâlâ küçüktü ama kimse bunun ne anlama geldiğini bilmiyordu. Ebediyen bu şekilde kalabiliriz gibi geliyordu bazen; ne sonbahar gelecekti sanki ne de bebek. Otuz yedinci haftada yine doktorun odasındaydım. Johannes evdeydi; onun hayatı, benimkinden daha az yıpranmış bir iplikti, benim saatlerim parçalara bölünmüşken onunkiler birbiri ardına akıyordu.

"Kan basıncınız çok yüksek."

Doktora, hastanenin beni her zaman kaygılandırdığını söyledim, o da gülümsedi. Sonra bir başka taramaya geçildi; o kadar çok yapılmıştı ki artık ekranı görmeye çalışmayı bıraktım.

"Danışmanla konuşmam gerek,"

dedi doktor. O gidince ben de odada tek başıma oturdum ve hemen hiçbir şey düşünmedim. Doktor döndüğünde canlanmış görünüyordu; yüzü, fazlaca sert bir parlaklıkla, taşıdığı endişeye ihanet ediyordu sanki. Teknisyeni hatırladım hemen, becerikliliğinin arkasına nasıl da saklanmış gibiydi.

"Doğumu başlatmak üzere yarın sizi buraya bekliyoruz."

O zamana değin ne umduğumu bilmiyorum ama kuşkusuz bu değildi; koridorda hazır bekleyen çanta ve sabah hastaneye gitmek üzere otobüse atlamak. İki gün boyunca doğumun başlamasını umarak hastane otoparkında dolanıp durmak, sonra da doktorun iğne türü bir şeyle suyumun gelmesini sağlaması; oksitosin serumu, vücudumun, kendini ters yüz ettiğini hissetmek... Yalnızca parçalar halinde hatırlıyorum bunu: Köşede radyo çalıyor ve Johannes'in eli alnımda; gazla beraber uyuşuyorum, kâğıttan bir kâseye tonbalıklı sandviçimin bir kısmını kusuyorum ve uzanıp nasıl da yalvarıyorum, bir şeyler yapılmasını istiyorum–

Ve işte, her şey o an düşüp gidiyor. Acı duruyor ve biri, kızımı kucağıma veriyor, ufacık bedeni havada yürek misali atıyor; bir an için yekpare bir yüzeyden ibaretiz, ışığın altında uzanmış –her şey mükemmel, açık. Onu her yönüyle tanıyorum ve tüm kaderi bana ait, çünkü hepsini gördüm–

Bir zaman sonra büyüklük kayboluyor. Kordon kesiliyor, ayrılığımız başlıyor. Benden alınıyor bebek, tartılıyor, giydiriliyor. Artık sona erdiği için gözümü ferahlıkla kapatıyorum ve hayatının ilk anlarını kaçırıyorum. Johannes kucağına alıyor bebeği. Kızımız da ağlamaya başlıyor: Yeni doğan bir bebeğin umutsuz bir hayretle kopardığı çığlık... Nedenini bilmiyoruz şimdi ama, bir şekilde bulmayı denemeliyiz.

Teşekkürler

Bu kitabın yazılışı büyük ölçüde hem temsilcim Jack Ramm hem de John Murray'deki editörüm Mark Richards'ın desteği, cesaretlendirmesi ve koydukları son teslim tarihi sayesinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla iyi olan her parçada onların emeği var. Sorunlu kısımlar bana aittir.

Biraz içki ve muhabbet için ayrıca Ed Lake'e ve Metropolian Line'a yaptığı haftalık seyahatleri bana zaman kazandıran Lyn Curthoys'a da teşekkür ederim.

Son olarak, eserimin önemini hiçbir zaman sorgulamayan, ama bizim için eseri de içine alacak bir hayat inşa eden Ben'e daima minnettarım.

Ek Okuma Listesi

Aşağıdaki liste, bu kitabın yazılmasında özellikle faydalı olan çalışmaları içermektedir. Okumalarımın çoğu, Wellcome Library'de gerçekleşti. Bu kütüphane harika bir yer, herkese tavsiye ederim.

I. Bölüm

Bleich, Alan Ralph, *The Story of X-rays: From Rontgen to Isotopes*, Dover Publications, 1960.

Glasser, Otto, *Wilhelm Conrad Rontgen and the Early History of the Rontgen Rays*, Norman Publishing, 1989.

Kelves, Bettymann, *Naked to the Bone: Medical Imaging in the Twentieth Century*, Rutgers University Press, 1997.

Rontgen, Wilhelm Conrad, 'On a New Kind of Rays' (trans. Arthur Stanton from the Sitzungsberichte der Würzburger Physik-medic Gesellschaft, 1895), *Nature*, 23 January 1896.

II. Bölüm

Anzieu, Didier, *Freud's Self Analysis* (trans. Peter Graham), Hogarth Press, 1986. (*Freud'un Otoanalizi ve Psikanalizin Keşfi*, Metis Kitap, İstanbul, Ekim 2003)

Freud, Sigmund (ed. Marie Bonaparte, Anna Freud, Ernst Kris), *The Origins of Psycho-Analysis: Letters to Wilhelm*

Fleiss, Drafts and Notes, 1887–1902 (trans. Eric Mosbacher and James Strachey), Imago, 1954.

Freud, Sigmund, *Case Histories, Dora and Little Hans*, Pelican, 1977. (*Çocukta Fobinin Analizi ve Küçük Hans Vakası*, Say Yayınları, İstanbul, Ocak 2018.)

Gay, Peter, *Freud: A Life for Our Time*, Anchor Books, 1989.

Symington, Neville, *The Analytic Experience: Lectures from the Tavistock*, Free Association Books, 1986.

Young-Bruehl, Elisabeth, *Anna Freud*, Macmillan, 1989.

Ara: Floransa

Ebenstein, Joanna, *The Anatomical Venus*, Thames & Hudson, 2016.

III. Bölüm

'An Account of the Performing of the Caesarean Operation, with remarks, by Mr. Henry Thomson, Surgeon to the London Hospital, Communicated by Dr Hunter', *Medical Observations and Inquiries*, 4, 1779.

Hunter, John, *Letters from the Past: From John Hunter to Edward Jenner*, Royal College of Surgeons of England, 1976.

Moore, Wendy, *The Knife Man: Blood, Body Snatching, and the Birth of Modern Surgery*, Bantam, 2005.

Thornton, John Leonard, *Jan Van Rymsdyk: Medical Illustrator of the Eighteenth Century*, Oleander Press, 1981.

Jessie Greengrass'ın büyüleyici romanı Bakış, isimsiz anlatıcısının annelik serüveniyle başlayıp kendi annesinin on yıl önceki ölümüne ve psikanalist anneannesinin yanında geçirdiği yazlara uzanıyor. Bu süreçte katman katman açılan hikâye Wilhelm Röntgen'in X-ışınları keşfine, Sigmund Freud ve psikanaliz ekolünün oluşumuna, kızı Anna'yla olan ilişkisine ve Hunter kardeşlerin anatomi üzerine çalışmalarıyla modern cerrahinin kökenlerine iniyor.

Bir anne olmak ve bir annenin çocuğu olmak, doğmak ve ölmek, görmek ve görülmek, bilmek ve bilinmek… Jessie Greengrass, Bakış'la tüm bu parçaları ustalıkla bir araya getiriyor. Zarif, şiddetli, zekice bir anlatı bu, başkalarını nasıl gördüğümüze ve kendimizi nasıl tanıyabileceğimize dair kapsamlı bir keşif.

"Bakış, az sayfada çok şey anlatıyor: Anneler ve kızları, doğum ve ölüm, kayıp ve keder, kişinin kendini bulması, bilimsel keşiflerin gücü ve zorluğu. Bu aynı zamanda bilginin sınırları hakkında bir roman - sınırları kabul etmeyi öğrenmek, ancak sürekli olarak genişletmek. Greengrass'a kendilerini teslim edecek okurların bakışı da onun bakışıyla genişleyecek şüphesiz." – NPR

"Büyüleyici bir sanat eseri. Aldatıcı basitlikte bir hikâye, bir kızın annesini kaybetmesi ve aynı kızın bir anneye dönüşmesi, bilim tarihiyle zahmetsizce, organik bir bağla birleşiyor. Greengrass, okuru zekâsı ve zarafetiyle sersemletiyor; esrarengiz bir hikâyeyi çoğunluğa yayarken çoğunluğu da bir'de bütünleştiriyor. " – Weike Wang

"Gelişmekte olan bir tarza göz kamaştırıcı bir giriş. Anlatıcının derin düşünceleri ve hikâyesi, kontrollü ve şık bir nesirle kitabı öyle heyecanlı kılıyor ki... Jessie Greengrass'ın zekâsı ve dürüstlüğü göz kamaştırırken roman da bir bütün olarak garip bir güçle sarıyor okuru. " – The New Yorker

"Okuduğum en güzel çağdaş İngiliz romanlarından biri. Zarif ve zeki, tehlikeli ve ciddi… mükemmel bir yapı."– Max Porter

"Bedenlerimiz, kendimiz ve birbirimiz hakkında neler bilebileceğimize dair çarpıcı bir ilk romanı. Greengrass, hamilelik ve annelik deneyimini çok başka bir şekilde ele alıyor. " – Lauren Elkin

"Kadınların acısına kulak vermeyi küçümseyen ve reddeden bir kültürde, Bakış dikkatimizi çekmenin bir yolunu buluyor... Kefaret, nesrin dikkat çekici güzelliği ve çekiciliği içinde gizli. Bu sessiz ve özgün bir direniş, bir kadının acısına dayanmamızı gerektiriyor." – BOMB Magazine

"Yaşam ve ölüm, sevgi ve kayıp üzerine odaklanan Bakış, kendimizle yakın olmayı arzuladıklarımız arasındaki boşlukları doldurma mücadelesine dair net bir biçimde ifade edilmiş bir iç görü, bir tedbir. Derin bir kazı niteliğindeki romanıyla Greengrass, insanlık hallerini keşfetmek için derinlere iniyor ve okuru, gizli gerçekleri düşünmeye davet ediyor." – Kirkus Reviews

"Bakış'ı bir ağrıyla, büyük bir hayranlıkla okudum. Greengrass birçok yönden bana Virginia Woolf'u hatırlatıyor - görünüşte roman biçimini yeniden icat ederken zekâsı ve ilgi alanı dahilinde ve tek bir bilinci yakalama kabiliyetleri ortak. Greengrass kurguda önemli ve yeni bir ses." – Jamie Quatro